

**VANHEMPIEN KOKEMUKSIA SOSIAALISESTA
TUESTA HUOSTAANOTON JÄLKEEN**

Riitta Kojo
Pro gradu -tutkielma
Syksy 2012
Sosiaalityö
Lapin yliopisto

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Vanhempien kokemuksia sosiaalisesta tuesta huostaanoton jälkeen

Tekijä: Riitta Kojo

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -työ_X_ Sivulaudaturtyö__ Lisensiaatintyö__

Sivumäärä:

Vuosi: syksy 2012

Tiivistelmä:

Tämän tutkimuksen tarkoitus oli selvittää, minkälaisesta tuesta huostaanotettujen lasten vanhemmat hyötyvät parhaiten huostaanoton aikana ja huostaanoton lakkaamisen jälkeen, lapsen palatessa kotiin. Aiempien tutkimusten kautta tarkasteltiin huostaanotettujen lasten vanhempien saamaa tukea. Aiemmat tutkimukset toivat esille useita ongelmia: Vanhemmille, joiden lapsi on huostaanotettu, ei ole aina tarjolla riittävästi oikeanlaista apua. Vanhempien saama tuki on pirstaleista ja riittämätöntä tai olematonta.

Tutkimus on luonteeltaan kvalitatiivinen. Tutkimuksen filosofinen pohja on fenomenologinen. Tutkimus pyrki ymmärtämään vanhempien omaa kokemusta siitä, millaisesta tuesta oli apua. Tutkimusaineistona on vanhempien haastattelut. Haastateltavina oli kolme vanhempaa, joilta lapsi oli huostaanotettu mutta huostaanottoa oltiin lakkauttamassa. Vanhemmat kertoivat syvähaastatteluun perustuvissa strukturoimattomissa haastatteluissa, millaisesta tuesta he hyötyivät niin, että lapsen huostaanotto saatettiin purkaa. Haastateltavien vanhempien lapset olivat jo kotona ja kaikki vanhemmat osallistuivat tutkimuksen haastattelujen aikaan vertaistukiryhmään. Myös lasten kotiinpaluun aikaisesta tuesta saatiin haastattelussa vanhempien kokemuksia.

Vanhemmat kokivat hyvänä tukena huostaanoton aikana viranomaisten antaman tuen, silloin kun se oli luottamuksellista, arvostavaa, kannustavaa sekä vanhempien vahvuuksia ja muutoksia huomioivaa. Toimivan tuen tuli olla sekä lempeää että tarvittaessa tiukkaa ja kannustavaa. Vanhempia olivat tukeneet erilaiset lastensuojelun sijaishuollon aikaiset viranomaiset sekä vapaaehtois- ja kolmannen sektorin toimijat. Vanhempien elämäntilanteet oli huomioitu yksilöllisesti ja huostaanoton lakkaaminen aloitettiin vaiheittain ja kotiuttamisvaiheessa kaikki saivat tukea.

Huostaanotetun lapsen palattua kotiin vanhemmat saivat tukea sijaishuoltopaikasta. Vanhemmat osallistuivat vertaistukiryhmään, joka oli räätälöity lasten kotiinpaluuvaiheeseen. Kaikki vanhemmat kokivat vertaistukiryhmän antaman tuen hyvänä. Se oli monipuolista, tiedollista, henkistä keskusteluapua, konkreettisia ohjeita. Merkittävimminä kokemuksina tuloksissa nousivat esille vertaisuuteen perustuva tuki vertaistukiryhmässä. Vertaistukiryhmän antama suunnitelmallinen tukeminen on hyödyllistä, vanhemmuutta vahvistavaa, johon tämän tutkimuksen perusteella kannattaa auttamistyötä suunnata.

Avainsanat: Vanhemmuus, sosiaalinen tuki, huostaanotto, vertaistuki, sosiaalityö, lastensuojelu

Muita tietoja:

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi_x_

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi_x_

(vain Lappia koskevat)

SISÄLLYS

SISÄLLYS	3
1 JOHDANTO	1
2 AIEMMAT TUTKIMUKSET ILMIÖSTÄ JA KESKEISET KÄSITTEET.....	4
2.1 Lastensuojeluperheet	5
2.2 Huostaanoton jälkeinen työskentely vanhempien kanssa.....	7
2.3 Sosiaalinen tuki keskeisenä käsitteenä	13
3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	20
3.1 Tutkimuskysymykset ja haastateltavat	24
3.2 Fenomenologinen näkökulma.....	27
3.3 Sensitiivinen syvähaastattelu	29
3.4 Aineiston analyysi	32
3.5 Tutkimuksen eettiset pohdinnat	35
4 TUKI HUOSTAANOTON AIKANA	39
4.1 Yhteisöllinen tuki.....	39
4.2 Ammatillinen tuki.....	43
4.3 Sijaishuollon henkilöstön antama tuki.....	51
5 HUOSTAANOTON LAKKAAMINEN JA LAPSEN PALUU KOTIIN.....	58
5.1 Vertaistukiryhmän tuki	62
5.2 Kokemusten vertaamisen merkitykset.....	66
5.3 Toiminnallinen tuki vertaistukiryhmässä	68
5.4 Muutos vanhemmuudessa.....	70
6 KOKOAVAA TARKASTELUA VERTAISUUDESTA.....	73
6.1 Pohdinta.....	76
7 LÄHTEET.....	78

1 Johdanto

Kiinnostuin vanhempien tukemisesta kun tutustuin pitkän käytännönjakson aikana lastensuojelun työhön. Ensin kiinnostuin niistä perheistä, joissa lapsi omalla käyttäytymisellään vaaransi kehitystään ja huostaanottoa valmisteltiin lapsen kehitystä vaarantavan käyttäytymisen pysäyttämiseksi. Pohdiskelin tuolloin sitä, kuinka yksin vanhemmat ovat vaikeassa tilanteessa, kun lapsi esimerkiksi käyttää päihteitä ja käyttäytyy rajattomasti. Vanhemmissa lapsen käytös herätti epäuskoa ja myöhemmin avuttomuutta, vanhemmat olivat hukassa; mitä tehdä kun lapsi valehtelee, liikkuu oudossa ystäväpiirissä ja voi huonosti. Näiden vanhempien tuen tarve oli ilmeinen.

Alun perin kiinnostukseni lähti ehkä myötätunnosta vanhempia kohtaan ja siitä ajatuksesta, mikä jokaisella äidillä herkästi nousee mieleen huumeiden käyttöön törmätessä: entä jos oma lapseni eksyisi väärään seuraan ja käyttäisi huumeita, mitä tekisin? Myöhemmin kiinnostuin kaikkien niiden vanhempien tukemisesta, joiden lapsi on huostaanotettu ja asui sijaishuollossa. Kiinnostus on muuttunut ammatillisemmaksi ja rikastunut toimiessani lastensuojelutyössä ja lukiessani aiheeseen liittyvää sekä tutkimuksellista että elämäkerta -kirjallisuutta. Kysymys on pitkin matkaa kuitenkin pysynyt samana: miten tukea vanhempia niin, että siitä olisi hyötyä koko perheelle? Tässä pro gradu -tutkimuksessa keskityn vanhemman tukemiseen silloin, kun lapsen huostaanotto on pääasiassa vanhemmista ja kasvuolosuhteista johtuvaa.

Tavoitteena vanhempien tukemisessa on lapsen huostaanoton purkaminen ja perheen jälleenyhdistäminen. Vuonna 2008 voimaan tulleen lastensuojelulain mukaan huostaanotto on luonteeltaan väliaikainen ja se tulee purkaa, kun huostaanoton edellytyksiä ei enää ole. Huostaanoton lakkaamisen edellytyksenä on, että se on lapsen edun mukaisena, harkittavaksi saattaa tulla esimerkiksi pienen lapsen kiintymys sijaishuoltopaikan vanhempiin. Huostaanotetun lapsen vanhemmalle tulee laatia oma asiakassuunnitelma, jossa arvioidaan hänelle sopivat palvelut ja tukimuodot, suunnitelman tavoitteena on vanhemman kuntoutuminen ja perheen jälleenyhdistäminen. Huostaanoton aikana lapsen ja hänen vanhempiensa yhteydenpitoa tulee tukea, mikäli se on lapsen edun mukaisena. (ks. Rätty 2010, 370 - 371.) Vanhempaa parhaiten auttava tukimuoto ja palvelut on mietittävä yksilöllisten tarpeiden mukaan lapsen sosiaalityöntekijän johdolla.

Vanhempien tukeminen ei ole helppo asia silloin, kun lapsi on huostaanotettu. Perheen tilanteeseen voi liittyä monimutkaista problematiikkaa, useita toisiinsa liittyviä ongelmia kuten päihteitä, mielenterveysongelmia, väkivaltaa sekä äärimmäistä köyhyyttä. Tilannetta mutkistaa huostaanoton nostamat kipeät tunteet, jotka ovat yhteydessä myös vanhemmuuden kulttuurisiin odotuksiin hyvästä vanhemmuudesta sekä tietysti vanhemman omaan haluun pitää itse huolta lapsistaan. Toisinaan vanhemmat eivät tunnista huostaanoton syynä olleita ongelmia tai muista syistä kieltävät ne.

Tätä problematiikkaa hämmentää julkisuudessa vellovat kauhutarinat lastensuojelusta. Otsikoissa on kaksi ääripäätä: toisinaan sosiaalityöntekijät eivät lastensuojelussa puutu riittävästi lasten turvattuuteen, vaan esimerkiksi palauttavat lapsen väkivaltaisille vanhemmille kohtalokkain seurauksin. Toisen ääripään mediatarinoissa lastensuojelu vie lapsen täysin vailla syytä pois vanhemmiltaan eikä anna perheenjäsenten edes tavata toisiaan. Julkiset tarinat, joissa on esitetty vain yksi näkökulma, herättävät pelkoa vanhemmissa ja tekevät lastensuojelusta pelottavan vallankäyttäjän, jonka toiminta on julkisuuskuvan mukaan täysin arvaamatonta.

Periaatteessa lapsi otetaan huostaan vain silloin, kun siihen on riittävät perusteet ja ne pystytään osoittamaan. Huostaanottoon on aina ryhdyttävä, kun sen edellytykset täyttyvät. Lapsen ollessa sijaishuollossa, hän tapaa perheenjäseniään lähes poikkeuksetta. Sijaishuollon aikaista sosiaalityötä kehitetään jatkuvasti esimerkiksi erilaisissa hankkeissa. Tässä työssä esillä on Kokemukset näkyviin - väkivaltatyön kehittäminen sijaishuollossa -niminen hanke. Pelastakaa lapset ry ja Viola -väkivallasta vapaaksi ry:n yhteistoimintahanke toimii osana sijaishuollon, väkivaltatyön ja kansalaistoiminnan kehittämistyötä. Yhteistyökumppaneina toimivat sijaishuollon ja väkivaltatyön julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin toimijoita. Hankkeen yhtenä tehtävänä on vahvistaa sijaishuollon eri osapuolten saamaa tukea terapeuttisin ja vertaistuen keinoin. Hankkeen yhtenä konkreettisena toimintana on vertaistukiryhmät huostaanotettujen lasten vanhemmille.

Kunnallisen lastensuojelun sosiaalityöntekijän aloitteesta kyseinen henke järjesti vertaistukiryhmän myös sellaisille vanhemmille, joille lapsi oltiin palauttamassa ja huostaanottoa oltiin purkamassa. Tähän vertaistukiryhmään minulla oli mahdollisuus päästä tutustumaan ja tekemään pro gradu -tutkielmaani. Aihe oli kiinnostanut jo pitkään ja nyt

minulla oli hieno mahdollisuus tavata vanhempia, joiden tukeminen oli onnistunut niin hyvin, että huostaanotto saatettiin purkaa. Kiinnostavaa oli se, millaisesta tuesta vanhemmat itse kertoisivat hyötynensä ja mikä tukimuoto oli heitä auttanut huostaanoton aikana.

Ennen vanhempien tapaamista olin tutustunut aiheesta tehtyihin tutkimuksiin, joita esitelen luvussa kaksi. Tuon luvussa aiempien tutkimusten avulla esille sekä vanhempien että sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä huostaanoton aikaisista kokemuksista. Olen perehtynyt ennen haastatteluja monenlaisiin kokemuksiin kirjallisuuden kautta, hyödynsin myös aiheesta tehtyjä opinnäytetöitä. Tapasin vertaistukiryhmään osallistuneet vanhemmat kaksi kertaa ja haastattelumenetelmänä käytin sensitiivistä syvähaastattelua, jossa teemoja ja kysymyksiä ei luoda valmiiksi, vaan pyritään vapaaseen kerrontaan. Tutkimukseni etsii vastauksia siihen, millaisesta tuesta vanhemmat ovat hyötynet huostaanoton jälkeen, erityisesti lapsen palatessa kotiin. Tutkimuksen filosofinen pohja on fenomenologishermeneuttinen.

Tutkimukseni tavoitteena on saada vanhempien kokemusten kautta subjektiivista tietoa vanhempia auttaneesta palvelusta ja tuesta huostaanoton aikana. Tavoitteena on saada sellaista tietoa, mitä voi hyödyntää sijaishuollon aikaisessa sosiaalityössä. Tieto siitä, mikä vanhempia on auttanut, edistää laadukkaampien palveluiden kehittämistä ja sellaisten tukimuotojen järjestämistä, mitkä vastaavat asiakkaan tarpeisiin. Tavoitteena on tuoda sijaishuollon aikaiseen työskentelyyn myös kokonaisvaltaista näkemystä toimivasta sosiaalityöstä.

Tutkimalla asiakkaana olevan vanhemman kokemuksellista tietoa siitä, mikä on koettu laadukkaana palveluna lähestytään vaikuttavuuden tutkimusta. (ks. Pohjola 2012, 11) Tässä tutkimuksessa on jo lähtökohtana onnistunut sosiaalityön väliintulo; koko perhetä on tuettu, on saatu aikaan muutos, joka on auttanut myös lastensuojelun keskiössä olevaa lasta. Lain hengen mukaisesti huostaanotto on voitu purkaa ja perhe yhdistää. Sosiaalityössä tarvitaan myös asiakkaiden subjektiivisten kokemusten tutkimusta siitä, miten he ovat kokeneet sosiaalityön interventioiden merkityksen elämässään (Pohjola 2012, 13).

2 Aiemmat tutkimukset ilmiöstä ja keskeiset käsitteet

Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä on viimeisten kymmenen vuoden aikana kasvanut Suomessa huomattavasti. Vuonna 2010 Suomessa oli huostaanotettuja lapsia yhteensä 10 003. Kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia ja nuoria oli vuoden 2010 aikana kaikkiaan 17 064. Huostassa olleiden määrä laski edellisvuodesta 2,2 prosenttia, mikä on 223 lasta. Kiireellisten sijoitusten määrä sen sijaan kasvoi 21 prosentilla, mikä on 594 lapsen lisäys edelliseen vuoteen. Kiireellisesti sijoitettuna oli kaikkiaan 3 432 lasta. (Lastensuojelun tilasto 2010; Saarikallio-Torp, Heino, Hiilamo, Hytti & Rajavaara 2010, 236.)

Huostaanottojen taustalla on harvoin vain yhtä merkittävää syytä, vaan useimmiten paljon kasautuneita ongelmia. Nuorempien lasten kohdalla korostuu vanhempien päihteiden käyttö ja mielenterveysongelmat. Vanhemmilla lapsilla huostaanoton syynä on usein lapsen oma käytös: päihteiden käyttö ja mielenterveysongelmat, jotka ovat viime vuosina lisääntyneet. Vanhempien lasten oireiden taustalla on kuitenkin ollut pitkään jatkuneet lukuisat ongelmat ja riskitekijät perheessä. Erilaisista syistä johtuen huostaanottoon on ryhdytty vasta sitten, kun lapsi itse on alkanut oirehtia voimakkaasti. Kaikista huostaanotoista noin 20 prosenttia on vastentahtoisia, eli lapsen vanhemmat tai 12 vuotta täyttänyt lapsi vastustaa huostaanottoa. (Godzinsky 2012, 40, 58.)

Viimeisen kymmenen vuoden aikana kasvua on erityisen paljon ollut 16–17 -vuotiaiden lasten huostaanottojen määrissä suhteessa vastaavanikäiseen väestöön. Vuonna 2010 tuosta ikäluokasta 2,6 prosenttia oli huostaanotettu. Myös 13–15 -vuotiaiden ikäryhmässä on viime vuosina tapahtunut kasvua. (Lastensuojelun tilasto 2010) Lastensuojelutilastosta ei käy ilmi sitä, kuinka usein huostaanotto puretaan ennen lapsen täysi-ikäisyyttä.

Tuon aiempien tutkimusten avulla esille ensin tyypillisiä lastensuojeluperheitä ja sen jälkeen lastensuojeluperheiden ja sosiaalityöntekijöiden kokemuksia huostaanottotilanteesta ja sen jälkeisestä tuesta. Jäsennän lukua tutkimuksissa esille tulleiden asioiden perusteella. Tuon pääasiassa esille tutkimuksia vanhempien kokemuksista ja lisäksi tutkimuksia, joissa on tarkasteltu erilaisin tavoin vanhempien tukemista. Nostan esille tut-

kimuksista löytämäni merkittävimmät epäkohdat huostaanottotilanteista. Lopuksi koan yhteen niitä teemoja, mitä tutkimusten mukaan huostaanoton jälkeen on esiintynyt.

Tarkastelen pääasiassa 2000-luvulla tehtyjen tutkimusten avulla lastensuojelun nykyisiä käytäntöjä asiakasperheiden kanssa huostaanottotilanteissa. Aihealueen vähäiseen tutkimukseen Suomessa on aiemmin kiinnitetty huomiota: Päivi Kähkönen vuonna 1992, Pirjo Pölkki 2004, 295 sekä Tuija Eronen 2007. Luin myös suomalaisia opinnäytetöitä huostaanottotilanteista, joissa aineistona on käytetty vanhempien haastatteluja. Lähteissä ne on mainittu erikseen muiden lähteiden jälkeen esimerkiksi ks. myös Pirinen. Ulkomaisista tutkimuksista käytän tutkimusraportteja vanhempien tukemisesta huostaanoton jälkeen. Merkittävin tutkimus on Miia Pitkäsen tuore ammatillinen lisensiaattityö aiheesta.

2.1 Lastensuojeluperheet

Tutkimukset tuovat pääasiassa esille yksipuolisen kuvan perheistä, joissa lapsi otetaan huostaan. Ne kertovat moninaisista ja pitkäaikaisista ongelmista perheissä. Kaikki perheet eivät kuitenkaan mahdu niihin kuvauksiin, huostaanotettu lapsi voi olla perheestä jossa vanhemmat käyvät töissä ja ovat terveitä, eivätkä käytä päihteitä. Huostaanoton perusteena voi olla myös lapsen oma terveyttä ja kehitystä vaarantava käyttäytyminen. Lapsen omasta käyttäytymisestä johtuvaan huostaanottoon liittyy usein lapsen päihteiden käyttöä, kaverisuhteiden muutoksia, rajatonta käyttäytymistä sekä valehtelua ja salailua. Myös tuolloin vanhemmat tarvitsevat usein tukea. Tässä tutkimuksessa keskityn niihin tilanteisiin, kun syy lastensuojelun puuttumiseen on vanhempien toiminnassa ja kodin olosuhteissa.

Huostassa olleiden lasten vanhempien taustoja ovat tutkineet muun muassa Miia Saarikallio-Torp ym. (2010). Tutkimus tarkasteli vuonna 2004 huostassa olleiden lasten vanhempien toimeentulotukietuuksien ja työkyvyttömyysetuuksien käyttöä. Tutkimuksessa vertailtiin huostassa olleiden lasten vanhempien työttömyys- ja sairausperusteisten etuuksien käyttöä muuhun väestöön; erot olivat huomattavia. Sijoitettujen lasten vanhemmista merkittävästi suurempi osa sai toimeentulotukea ja työkyvyttömyyseläkettä kuin vertailuväestöstä. Sairausperusteiset etuudet kertoivat vanhempien terveydentilan

ongelmista. Työkyvyttömyyden perusteena olivat usein mielenterveyden vakavat ongelmat. Tutkimus toi esiin monimutkaisia ja päällekkäisiä ongelmia huostaan otettujen lasten vanhemmissa. (Saarikallio-Torp, Heino, Hiilamo, Hytti & Rajavaara 2010, 236 – 245.)

Myös Saarikallio-Torp ym. (2010, 258.) mukaan huostaan otettujen lasten vanhemmilla on huono-osaisuutta ja työmarkkinoiden ulkopuolella elämistä sekä sairastamista enemmän kuin vertaisväestöllä. Tutkijoiden mukaan tällaisessa arjessa köyhyys, sairaus ja työmarkkinoiden ulkopuolella eläminen muodostavat huono-osaisuuden kehän, jonka muuttaminen parempaan suuntaan ei ole helppo tehtävä.

Samanlaisia taustoja tuo esille myös Kähkösen (1992) julkaistu tutkimus, jossa tarkasteltiin lastensuojelun asiakasperheitä. Tuolloin vanhemmuuden ongelmiin liittyy paitsi materiaalista puutetta myös vanhempien psyykkisiä ongelmia, ongelmia parisuhteissa, vanhemmuuden riittämättömyyden tunteita, sosiaalista eristäytymistä, kouluttamattomuutta, heikkoa fyysistä terveyttä ja päihteitä. Paitsi moninaisia, sijoitukseen johtaneet ongelmat ovat usein myös pitkäaikaisia: taustatekijät juontuvat jopa useiden sukupolvien takaa. Edellisten sukupolvien ongelmat kertautuvat vanhempien elämässä. (Kähkönen 1992, 18 – 19.)

Tämä johtaa siihen, että lastensuojelun piirissä olevilla vanhemmilla on usein itsellään taustalla rikkinäinen lapsuus. Huono-osaisuus ja syrjäytyminen jatkuvat sukupolvelta toiselle. Kun vanhemmat eivät saa omassa lapsuudessaan osakseen riittävän turvallista ja läsnä olevaa vanhemmuutta ei vanhemmuuden ja huolenpidon mallia synny ja eväät omaan vanhemmuuteen jäävät puutteellisiksi. Vaikka he ovat pyrkineet toimimaan paremmin kuin omat vanhempansa, he ovat usein kadoksissa oman vanhemmuutensa kanssa. Tällaiset vanhemmat tarvitsevat tukea vahvistaakseen vanhemmuuttaan. Tuen tulee olla konkreettista vanhemmuuden opettelua. (Saarnio 2004, 249; ks. myös Kujala 2006, 11; Sinko & Vironkangas 2009, 118.)

2.2 Huostaanoton jälkeinen työskentely vanhempien kanssa

Aiemmissa tutkimuksissa nousi esille että vanhemmat kokivat **vaikeita tunteita** huostaanoton jälkeen. Vanhemmat kokivat huostaanoton jälkeen syyllisyyttä, surua, pettyymistä, ikävää, epäonnistumisen- sekä huonommuuden tunnetta ja häpeää sekä osin myös katkeruutta. Vanhempana olo oli vaikeaa huostaanoton jälkeen. Lapsen tapaaminen oli osalle vanhemmista uudessa tilanteessa ylivoimaista tai vähintäänkin hapuilevaa. (Hyytinen 2007, 190; Pitkänen 2011, 27. Ks. myös Pirinen 2005, 70; Rautakorpi 2007; Hiltunen 2005, 64.)

Tutkimusten mukaan vanhemmat ovat huostaanottotilanteessa kokeneet jääneensä **yksin** vailla riittävää tukea. Yksin jääminen vaikeiden tunteiden kanssa on aiempien tutkimusten tutkittavilla johtanut entistä vaikeampaan elämäntilanteeseen. Vanhemmilla oli usein jo ennestään suppea sosiaalinen verkosto joka pieneni entisestään huostaanotto kriisin aikana. Eristäytymisestä seurasi entistä suurempia henkisiä ja muita vaikeuksia kuten mielenterveysongelmia, joita pyrittiin lievittämään mm. päihteiden väärinkäytöllä. Vanhemmat olisivat tutkimusten mukaan kaivanneet huostaanoton yhteydessä kriisi- ja keskusteluapua sekä tukea ja ymmärrystä. (Laakso 1998, 29; Sinko & Vironkangas 2009, 111; Pitkänen 2011, 48;. Ks. myös Hiltunen 2005, 60, 69, 49-50; Pirinen 2005, 57; Pylväs 2010, 97 - 98.)

Aiempien tutkimusten mukaan vanhemmat olisivat kaivanneet tietoa enemmän. Vanhemmat ovat kokeneet myös, etteivät huostaanottotilanteessa saaneet riittävästi **tietoa**. Vanhemmat olisivat kaivanneet enemmän tietoa siitä, mitä huostaanotto käytännössä tarkoittaa. Viranomaisten kieli ja ilmaisut voivat olla joillekin vanhemmille vieraita. Oman kriisinsä vuoksi he eivät useinkaan pysty ymmärtämään ja muistamaan mitä palavereissa puhutaan ja mitä milläkin asialla tarkoitetaan. Sosiaalityön kieli yhdessä laki-kielen kanssa on asiakkaalle vierasta. (Kujala 2006, 13; Pitkänen 2011, 75. Ks. myös Pylväs 2010, 98.)

Tutkimusten mukaan tietoa kaivattiin muun muassa muutoksenhakuprosessista. Lisäksi vanhemmat kaipasivat tietoa siitä, mitä heiltä konkreettisesti vaadittiin huostaanoton purkamiseksi. Purkamisen konkreettisena ilmaistut ehdot auttavat vanhempia sitoutumaan esimerkiksi raittiuteen. Tutkimusten vanhemmat kokivat, että asiakassuunnitel-

maan kirjatut muutostarpeet ovat kuvattu liian abstrakteina. Vanhemmat kokivat tarvitsevänsä huostaanoton jälkeen sellaista tukihenkilöä, joka tukee heitä ja antaa heille lisätietoa huostaanotosta. Osa vanhemmista on saanut tukea huostaanoton jälkeen, tukea on saatu monilta eri tahoilta. (Laakso 1998, 29. 33-36; Pitkänen 2011, 75. Ks. myös Hiltunen 2005, 49; Pirinen 2005, 101; Pylväs 2010, 100.)

Vertaistuki oli useissa tutkimuksissa sellainen tukimuoto, johon oltiin pääosin tyytyväisiä. Vertaistukea saaneet kokivat saaneensa vertaisryhmän keskusteluista apua itselleen. Vanhemmat kokivat tulleen ymmärretyksi muiden saman kokeneiden joukossa. Murheiden, pettymysten ja itsesyytösten jakaminen sellaisten ihmisten kanssa, jotka ymmärtävät ja ovat aidosti empaattisia, oli vanhemmille terapeutista ja lohduttavaa. Osassa tutkimuksista vanhemmat eivät olleet saaneet vertaistukea, mutta kysyttäessä kertoivat, että he olisivat sitä halunneet. Vertaistukea kaivattiin esimerkiksi huostaanoton kokeneista vanhemmista sekä päihteitä käyttävistä vanhemmista. (Laakso 1998, 29; Koisti-Auer 2002, 53-54; Klap 2005; Pitkänen 2011, 48. Ks. myös Rautakorpi 2007, 64; Pylväs 2010, 100.)

Tutkimusten mukaan vanhemmat ovat kokeneet, että vain heidän ongelmiansa korostettiin. He toivoivat, että myös heidän **vahvuutensa** olisi tuotu esille huostaanottilanteissa ja kirjattu ylös. Tutkimusten mukaan vanhempia tukemalla, saadaan heidän vahvuudet hyödynnettyä. Biologisten vanhempien tukemista tutkineet Cheryl E. Gerring ym. (2008) toivat tutkimusraportissaan esille vanhempien vahvuuksien huomioimisen. Tutkimusohjelmassa vanhempia vahvistettiin toteuttamalla tuettuja säännöllisiä tapaamisia lasten, kasvattivanhempien ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kanssa. Vanhempien tukemisen strategiana oli toimia vahvistavasti suhteessa vanhempiin, reagoida vanhempien tarpeisiin yksilöllisesti ja suunnitella tuki huolellisesti, huomioida vanhempien vahvuudet, kerrata vanhempien oikeuksia ja painottaa sitä, että heidän lapsensa ovat aina heidän lapsiaan tapahtumien kulusta huolimatta. Tutkimus toi esille sen, että tukemalla vanhempia, joilta lapsi on otettu huostaan, biologisten vanhempien ja heidän lastensa väliset suhteet paranivat. (Gerring, Kemp & Marcenko 2008, 26, 17. Ks. myös Rautakorpi 2007.)

Merkittäväksi epäkohdaksi aiemmista tutkimuksista nousi esille **luottamuksen** puuttuminen sosiaalityöntekijän ja vanhempien väliltä. Vanhemmilla on erimielisyyksiä las-

tensuojelun työntekijöiden kanssa. Suhde vanhempien ja lastensuojelun sosiaalityöntekijän välillä on ohut, ja vanhemmat toivoisivat tiiviimpää sidosta lastensuojelun sosiaalityöntekijään (Laitinen, Orjasniemi & Tallavaara ym. 2007, 90).

Biologisilla vanhemmilla on usein torjuva suhtautuminen lastensuojeluun. Monet vanhemmat tulevat kulttuurista, jossa viranomaisiin ei luoteta. Vanhemmilla on pelkoja ja ennakkoluuloja sosiaalityötä kohtaan. Lastensuojelu nähdään vihollisena, joka odottaa hetkeä ottaa lapsi huostaan, mikäli vanhemmat kertovat rehellisesti elämästään. Pelon vuoksi vanhemmat eivät omien sanojensa mukaan aina kerro perheen todellista tilannetta eivätkä uskalla pyytää apua, vaikka kokevat sitä tarvitsevansa. Useat vanhemmat kertovat haastatteluissa valehdelleensa viranomaisille pelätessään lapsensa menettämistä. (Gerring, Kemp & Marcenko 2008, 26, 17; ks myös Laitinen, Orjasniemi & Tallavaara 2007, 110; Sinko & Vironkangas 2009, 105, 108; ks myös Pirinen 2005, 90–91.)

Vanhemmilla on usein vahvemmat suhteet muihin heitä auttaviin tahoihin, kuten mielenterveys- tai päihdepalveluihin (Gerring, Kemp & Marcenko 2008, 17). Tämä tuli esille myös suomalaisessa Laitisen ym. (2007) tutkimuksessa. Vanhemmilla on ohut suhde lastensuojelun sosiaalityöntekijöihin. Tieto asiakkaan asioista tulee sosiaalityöntekijälle palvelujärjestelmiltä, ja asiakasta tavataan kahden kesken vain vähän. Tapaukset ovat enimmäkseen verkostokokouksia, joissa asiakkaan on usein vaikea saada asiaansa sanottua. (Laitinen ym. 2007, 100-101, 109-110.)

Ennen lapsen sijoitusta työskentely lastensuojelun ja vanhempien välillä on tiivistä, kun taas sijoituksen jälkeen työskentely on usein vähäistä tai se voi loppua kokonaan. Biologisten vanhempien osuus lastensuojelun sosiaalityössä on epäselvää ja vähäistä sijoituksen jälkeen. Sijoituksen aikaisessa työskentelyssä vanhempien osallisuus tulisi huomioida. Lastensuojelun ammatillisissa käytännöissä vanhempien kanssa työskentelylle tulisi luoda Pitkäsen mukaan omat rakenteensa. (Pitkänen 2011, 53.)

Luottamuksellisen ja avoimen suhteen esteenä vanhempien mukaan on heidän häpeän ja syyllisyyden tunteensa esimerkiksi päihteiden käytöstä. Toisaalta äitien oli myös vaikea ottaa tukea vastaan niiltä, jotka olivat lapsen huostaanottopäätöksen tehneet; syynä olivat huostaanotossa syntyneet negatiiviset tunnelataukset. Lastensuojelun sosiaalityöntekijä oli sekä kontrolloija että tukija ja auttaja. Vaikka vanhemmat kokevat pelkoa, epä-

luuloa, syyllisyyttä ja häpeää, he toivovat tulevansa kuulluksi sekä odottavat aitoa kiinnostusta perheensä ongelmiin. Saatuaan apua lastensuojelusta osa vanhemmista kokikin suhteensa lastensuojeluun kehittyneen ajan myötä. (Laakso 1998, 36–38; Sinko & Vironkangas 2009, 105.) Pitkäsen tutkimuksessa ei sen sijaan tullut esille, että vanhempien olisi vaikea ottaa vastaan kriisiapua lapsen huostaanoton valmistelleelta sosiaalityöntekijältä. Tärkeintä vanhempien mukaan oli, että huostaanottoon liittyvään kriisitilanteeseen oli tarjolla ammatillista apua. (Pitkänen 2011, 68.)

Suhdetta vanhempien ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden välillä saattaa siis valmiiksi rasittaa luottamuspuula ja monet negatiiviset ennakkoluulot vanhempien taholta. Samalla vanhemmat toivovat, että tulisivat kuulluksi ja ymmärretyksi sekä saisivat tukea. On muistettava myös lähtökohta: asiakas ei tule useinkaan oma-aloitteisesti lastensuojelun asiakkaaksi (Laitinen ym. 2007, 72). Keskeistä asiakkaan kannalta Laitisen ym. mukaan on se, miten he tulevat autetuiksi ja millaisiksi heidän suhteensa lastensuojeluun muodostuu. Sosiaalityöntekijän tapa toimia professionaalisesti mutta samalla kohdata asiakas inhimillisesti on tärkeä tekijä asiakkaan kannalta. Kyse on asenteesta, jolla työntekijä asettuu auttamissuhteeseen. (Laitinen ym. 2007, 89, 96–97.)

Vanhempien ja sosiaalityöntekijöiden kohtaamisissa on myös **näkemyseroja**, jotka osaltaan lisäävät jarruja luottamuksellisen suhteen syntymiseen. Näkemyserot tulevat esille tutkimuksissa, joissa on tarkasteltu sekä sosiaalityöntekijöiden että asiakkaiden tuottamaa tietoa asiakaskokemuksista. Laitinen ym. (2007, 78) mukaan vanhemmat ja sosiaalityöntekijät näkevät, havaitsevat ja tulkitsevat asiakasperheen elämää eri tavoin. Sosiaalityöntekijän tapaa nähdä perheen tilanne ohjaa ajatus siitä, millaista vanhemmuutta lapset tarvitsevat ja millaista vanhemmuutta perheen huoltajilta odotetaan. Esimerkiksi voi olla, että vanhempi kokee olevansa riittävän hyvä vanhempi. Vanhempi rakastaa lastaan ja uskoo sen riittävän. Mirjam Kalland tarkastelee kiintymyssuhteen kehittymistä ja muistuttaa, että kiintymyssuhde ei ole sama asia kuin rakkaus. Vanhempi voi kokea rakastavansa lastaan mutta ei silti aina kykene olemaan lapselleen turvallinen vanhempi tai ei kykene edes minimitasolla huolehtimaan lapsen tarpeesta. (Kalland 2004, 133 – 134; ks. myös Korpinen 2008, 121.)

Näkemyserot, jos niitä on, tekevät mielestäni vanhempien tukemisen erityisen haastavaksi. Pitkäsen mukaan sosiaalityöntekijän roolina on lapsen edun huomioiminen. Olisi

tärkeä, että myös vanhempi itse tiedostaisi lapsen edun. Lapsen sijoitus on helpompi hyväksyä, mikäli vanhempi ymmärtää oman vanhemmuuden riittämättömyyden lapsen näkökulmasta. (Pitkänen, 2011, 53.)

Sosiaalityöntekijän ja asiakkaan erilaiset kulttuuritaustat saavat aikaan sen, että aina asiakas ei ymmärrä toimenpiteiden perusteluja. Normaalius on erilaista heille kuin keskiluokkaisesta perheestä tulevalle sosiaalityöntekijälle. (Laitinen ym. 2007, 80.) Näkemys erot voivat johtaa siihen, että vanhemmat kokevat lastensuojelun toimenpiteet epäoikeudenmukaisiksi ja hakevat muutosta huostaanottopäätöksiin. Muutoksenhaku menee hallinto-oikeuteen, jonka suullisissa käsittelyissä tuotetaan tietoa muun muassa vanhempien vanhemmuudesta ja lasten oloista kotona.

Johanna Korpinen (2008) tutki väitöskirjassa etnografisin keinoin lastensuojelun suullisia käsittelyitä hallinto-oikeudessa. Korpinen selvitti eri osapuolten tapoja tuoda esille omaa asiantuntijuuttaan lastensuojeluasioissa. Merkille pantavaa mielestäni oli se, että kuvaukset lasten olosuhteista ja vanhemmuudesta olivat vastakkaisia: sosiaalityöntekijöiden tuottamat kuvaukset esimerkiksi lapsen olemuksesta olivat erilaisia kuin vanhempien ja sukulaisten tuottamat tarinat lapsen olemuksesta. Korpinen kuvaakin vanhemmuuden arviointia lastensuojelussa vaikeaksi ja ristiriitaiseksi. Esimerkiksi pitävän näytön esittäminen lapsen hoidon laiminlyönnistä on vaikeaa, jos lapsessa ei ole selviä merkkejä kaltoin kohtelusta. (Korpinen 2008, 32, 121, 197.)

Vanhempien tukeminen on myös lapsen etu. Lapsen kannalta on tärkeää, että yhteys biologiseen vanhempaan säilyy, mikäli se lapsen etua ajatellen on mahdollista. Laadukas suhde vanhempiin vaikuttaa lapsen kehitykseen positiivisesti; se auttaa lasta ehjän identiteetin rakentamisessa. Hyvä suhde näyttää tutkimusten mukaan olevan välttämätön myös lapsen kehittyessä ja käydessä surutyötä kehitysvaiheidensa myöhemmässä vaiheessa. Sijoitettujen lasten vanhemmat voivat säilyttää paremmin suhteensa lapseen, jos heitä tuetaan kannustetaan suhteen säilyttämiseen. Vanhemmille tulisi tarjota tukea heti menetyksen alkuvaiheessa, ettei suruaika lapsen huostaanoton johdosta pitki. Pitkittynyt suruaika vaikeuttaa työskentelyä. Huostaanoton jälkeen vanhempien elämäntilanne on usein pahentunut. Vanhemmat antavat periksi. Osalla vanhemmista päihteiden käyttö pahenee. (Kujala 2006, 5; Kähkönen 1992, 30, 32 – 33; Klap 2005, 106; Sinko & Vironkangas 2009, 111-112, 118.)

Tärkeintä huostaanottotilanteessa on lapsen edun huomioiminen, mikä ei kuitenkaan oikeuta jättämään muita perheenjäseniä huomiotta. Kähkönen tuo esille, että lapsen etua ajatellessakin on perusteltua tukea vanhempia, koska tutkimusten mukaan lapsen sopeutuminen on sitä helpompaa, mitä paremmin vanhemmat selviytyvät omassa elämässään. (Kähkönen 1992, 5, 15.) Lapsen käyttäytymisen ymmärtäminen sijoituspaikassa mahdollistuu sitä kautta, kun ymmärretään hänen perhetaustansa (Klap 2005, 79). Vanhempien tukeminen sekä lapsi- vanhempisuhteen tukeminen voidaankin Laitisen ym. mukaan nähdä myös osana lasten tarpeiden ja oikeuksien turvaamisen prosessia (Laitinen ym. 2007, 71).

Vaikka negatiivisia kokemuksia vanhemmilta on paljon, osa tutkittavista oli kokenut, että heitä kuunneltiin lastensuojelussa ja heille perusteltiin riittävästi huostaanoton syyt ja he kokivat tulleen ymmärretyksi sekä kokivat, että heidän puheensa huomioitiin. Miia Pitkänen kuvaa tutkimuksessaan vanhempien kokemuksia lasten huostaanoton jälkeen. 14 vanhemman haastattelusta tuli esille se, että sijoitukseen ja sosiaalityöhön liittyvistä ristiriidoista huolimatta, myönteisiäkin kokemuksia lastensuojelun sosiaalityöstä on. Vanhemmat kokivat hyvinä asioina sen, että lapsen etu toteutui ja lapset pärjäsivät sijoituksessa hyvin. Sijoituksen aikana oli myös positiivisia lastensuojelun toimenpiteitä, kuten leirejä, tuettuja tapaamisia ja koko perheen kuntoutusta. Osa vanhemmista koki, että heillä oli mahdollisuus vaikuttaa lastensuojeluratkaisuihin. Luottamuksellinen suhde työntekijään sekä lastensuojelukokoukset koettiin myönteisinä. (Pitkänen 2011, 48.)

Parhaimmillaan vanhempien ja lastensuojelun sosiaalityöntekijän välinen suhde on vanhemmuutta tukevaa. Luottamus ja vastavuoroinen välittäminen ovat vanhempien mielestä tärkeitä hyvän asiakassuhteen edellytyksiä. Pitkäsen tutkimushaastattelussa vanhemmat toivat esille, että omalla asenteella ja avoimuudella ja tavalla asettua vuorovaikutussuhteeseen työntekijän kanssa on vaikutusta siihen, millaiseksi yhteistyö muotoutuu. Vanhemmat peräsivät oman aktiivisuuden ja tavan lisäksi myös sosiaalityöntekijältä aktiivisuutta suhteessa vanhemman tilanteeseen ja auttamiseen. Avun pyytäminen saattaa vanhemmille olla vaikeaa, tai avun tarvetta ei aina edes ymmärretä. (Pitkänen 2011, 56 – 57.)

Suhteet vanhempien ja lastensuojelun välillä vaihtelevat myös ajallisesti. Lapsen sijoitushetki on vanhemmalle raskas, mutta myöhemmin tarkasteltuna vanhempi voi nähdä sen tarpeellisena ja jopa välttämättömänä. Erityisesti lasten näkökulmasta vanhemmat näkivät huostaanoton myöhemmin oikeana ratkaisuna. Monelle vanhemmalle sijoitus on käännekohta, pysähdys ja muutoksen alku. Vanhempi saattaa löytää uuden tarkoituksen muutokseen, kun huostaanotto pysäyttää. Riskinä tilanteessa on vanhemman jääminen työskentelyn ulkopuolelle. (Pitkänen 2011, 70 – 71.)

Tukemalla vanhempia sijoituksen aikana riittävästi, on mahdollista vaikuttaa sukupolvelta toiselle siirtyvään huostaanottojen ketjuun. Vanhempien tuen tarve on aina suhteessa heidän elämänsä historiaansa. Vanhempien elämänsä historiasta nousee kuntoutumisen tarve ja se, mistä vanhemman tulisi kuntoutua. Vanhemman elämänsä historian kautta kirjastuu myös se, minkälaisia tuen vastaanottamisen mahdollisuudet ovat. (Pitkänen 2011, 103 – 105.)

Yhteenvetona aiemmista tutkimuksista voisi sanoa, että sijoituksen jälkeiset palvelut ja ammatillisen tuen vaihtoehdot ovat riittämättömät. Vanhemmille tulisi tarjota ammatillista kriisitukea ja tietoa sekä järjestää vertaistoimintaa, jossa he voivat luoda yhteyksiä samassa tilanteessa oleviin vanhempiin. Mikäli vanhempien ja sosiaalityöntekijän välillä on näkemuseroja ja luottamuksen puutetta, tulisi vanhempien kanssa työskennellä sijoituksen jälkeen tiiviisti, jotta suhde voisi kehittyä luottamukselliseksi. Vanhempia tulisi kunnioittaa, ymmärtää ja tukea, heidän vahvuuksiaan tulisi myös huomioida ja heidän kykyinsä muuttua tulisi uskoa. Vanhempien muutostarpeet tulee kirjata asiakassuunnitelmaan mahdollisimman selkeästi ja konkreettisesti. (ks. Laakso 1998, 33-36.)

2.3 Sosiaalinen tuki keskeisenä käsitteenä

Tutkimuksessani olen kiinnostunut kaikesta vanhempien saamasta tuesta; niin viranomaistuesta ja läheisten tuesta kuin vertaistuesta. Keskeiseksi käsitteeksi nousee sosiaalinen tuki. Petri Kinnunen (1998) erittelee sosiaalista tukea tuen tuottajan tyyppin mukaan kolmeen ryhmään.

1. Henkilökohtaiset tuttavat, perheenjäsenet, sukulaiset ja naapurit

2. Vertaisryhmät
3. Julkisen ja yksityisen sektorin ammattiauttajat

Esko Kumpusalon esittämässä, alun perin Cassein mallissa sosiaalisen tuen tasot jaetaan sen läheisyyden perustella kolmeen ryhmään hieman eri tavoin:

1. Primaaritaso, perhe ja lähimmäiset
2. Sekundaaritaso, ystävät, työtoverit ja naapurit
3. Tertiaaritaso, viranomaiset, julkiset ja yksityiset palveluntuottajat sekä tuttavat (Kumpusalo 1991, 15.)

Kinnusen vertaisryhmät esiin nostava jako on mielestäni parempi, koska se tuo esiin vertaistuen. Vertaisryhmät koettiin vanhempien taholta aiemmissa tutkimuksissa hyväksi. Kumpusalo erittelee lähimmäiset ja perheen lähelle ja ystävät ja työtoverit sekä naapurit toiseen tasoon. Mielestäni sosiaalityössä sopii Kinnusen malli, missä kaikki henkilökohtaiset tuttavat on ensimmäisellä tasolla.

Erilaiset sosiaalista tukea jakavat tahot tarjoavat erilaista tukea, joka luokitellaan myös eri tavoin. Kinnunen ja Kumpusalo jakavat sosiaalisen tuen viiteen luokkaan: aineellinen tuki, tiedollinen tuki eli ohjaus, neuvonta ja tiedon jakaminen, henkinen tuki joka on rinnalla olemista ja kuuntelua sekä viimeisenä emotionallinen tuki joka on tunteiden jakamista ja myötätunnon osoittamista. (Kinnunen 1998, 29; Kumpusalo 1991, 15.)

Kinnunen pitää sosiaalisen tuen käsitettä toiminnallisena käsitteenä. Sosiaalinen tuki on edellä mainittujen tuottajatyyppeiden tuottamia vuorovaikutteisia toimintakäytäntöjä, joiden kautta toimijat pyrkivät turvaamaan yksilön hyvinvoinnin. Sosiaalisen tuen avulla kasvatetaan hyvinvointia ja muutosmahdollisuuksia sekä parannetaan toimintakykyä. (Kinnunen 1998, 28-29, 77.)

Raili Gothoni (1991) jakaa vanhusten omaisia käsittelevässä tutkimuksessaan sosiaalisen tuen luonteeltaan suppeammin neljään osaan

- emotionaalinen tuki: tunteiden ja kokemusten jakamista, rohkaisevaa ja lohduttavaa vuorovaikutusta sekä arvostavaa palautetta; se on myös ilmaistua luottamuksellisuutta sekä tietoisuutta tuesta, jota on mahdollisuus tarvittaessa saada
- informatiivinen tuki: neuvoja ja ohjausta

- instrumentaalinen tuki: käytännön apua, välineellistä ja taloudellista tukea
- negatiivinen tuki: tietoja, ohjeita, vaatimuksia ja nuhteita, joita voidaan antaa hyvässä tarkoituksessa, mutta apu ei ole käyttökelpoista. Kokeemukseen negatiivisesta tuesta voi liittyä myös kontrollia.

Gothoni tuo kuitenkin mielestäni merkittävän lisän käsitteeseen sisällyttäessään negatiivisen tuen sosiaaliseen tukeen. (Gothoni 1991, 57.) Kinnunen piti sosiaalisena tukena niitä asioita, jotka kasvattivat hyvinvointia ja muutosmahdollisuuksia sekä paransivat toimintakykyä. Tuomalla negatiivisen tuen yhdeksi sosiaalisen tuen muodoksi, päästään tarkastelemaan mielestäni laajemmin sitä ympäristöä ja todellisuutta, jossa tuen tarvitsija toimii. Mielestäni tuki voi myös muuttua negatiiviseksi, jos siihen ei liity jonkinlaista emotionaalista tai henkistä tukea. Vaikuttaisi lisäksi aiempien tutkimusten perusteella siltä, että vanhempien saama tuki on negatiivista, jos siihen liittyy kontrollia ja luottamuksen ja kohtaamisen puutetta. Tuen antaja voi silloin kuitenkin toimia tuen antajana vaikka tuki on koettu negatiivisena. Kinnusen määrittelyn mukaan tukea ei ole tuolloin annettu.

Käsitteenä sosiaalinen tuki on kuitenkin positiivinen (Kumpusalo 1991, 14). Käsitän sosiaalisen tuen tässä tutkimuksessa positiiviseksi toiminnaksi jolla pyritään turvaamaan ihmisen hyvinvointia. (ks. Kinnunen 1998, 29.)

Gothonin sosiaalisesta tuesta erottuukin sekä annettu tuki että saatu tuki. Näitä tarkastellaan aina tietyssä konkreettisessa yhteydessä eli kontekstissa. Myös Gothoni jakaa tuen antajat eri ryhmiin joko sen mukaan, kuuluvatko ne viralliseen vai epäviralliseen tukiverkoston tai myös sen mukaan, kuuluvatko ne primaari-, sekundaari- ja tertiaaritason tukirakenteisiin. (Gothoni 1991, 57-58.) Kinnusen jaottelu lähipiiriin, vertaistukeen ja ammattilaisiin on mielestäni toimivampi.

Marja-Terttu Tarkka (1996, 12-13) korostaa sosiaalisen tuen vuorovaikutuksellista luonnetta. Hän rajaa negatiiviseksi koetun tuen pois. Sosiaalinen tuki on tarkoituksellista ja siihen sisältyy positiivinen vaikutus henkilöltä toiselle. Tarkan jaottelussa on neljä tuen muotoa: henkinen, emotionaalinen, tiedollinen ja aineellinen. Kumpusalo (1991, 15) puhuu sosiaalisen tuen objektiivisesta ja subjektiivisesta luonteesta. Tuen laatua voidaan

arvioida subjektiivisen arvioinnin varassa. Tuen laatua ja määrää onkin vaikea mitata, sillä kyse on siitä, millainen merkitys tuella on sen kohteena olevalle henkilölle. (Kumpusalo 1991, 15; Somerkivi 2000, 59.)

Vaikka Kumpusalon tutkimusraportti painottuu terveydenhuollon puolelle, otan esille mielestäni sosiaalityöhön soveltuvan sosiaalisen tuen välittyvyyden ja vaikuttavuuden tekijät. Sosiaalisen tuen välittyminen ja vaikuttavuus riippuu ainakin tuen saajasta itseltään, sekä hänen ongelmistaan. Myös tuen antajan puolen tekemisillä on merkitystä; millaista apua annetaan ja kuinka paljon sekä kuka auttaja on, hänen kohtaamisensa. Kolmanneksi merkittävä tekijä on se sosiaalinen ympäristö, jossa tuen saajan ja antajan vuorovaikutus tapahtuu. (Kumpusalo 1991, 17.)

Marja-Terttu Tarkan (1996, 14) mukaan sosiaalisen tuen tarve kasvaa, kun ihminen kokee muutoksen elämässään. Sosiaalisella tuella on vaikutusta terveyden ja hyvinvoinnin kokemiseen, stressaavasta elämäntilanteesta selviämiseen ja muutoksesta selviämiseen (Tarkka 1996, 16). Tietoisuus siitä, että on mahdollisuus tukeen, voi vähentää stressin aiheuttamaa ahdistusta ja tuskaa (Tarkka 1996, 16; Tuominen 1994, 88). Sosiaalinen tuki on suojatekijä stressaavissa tilanteissa. (Tuominen 1994, 90.)

Sosiaalisen tuen lähikäsitteenä, jopa synonyyminä, käytetään sosiaalisen verkoston käsitettä. Sosiaalinen verkosto on kuitenkin laajempi käsite kuin sosiaalinen tuki. Kaikki sosiaalisen verkoston suhteet eivät ole tukisuhteita. (Somerkivi 2000, 59.) Sosiaaliseen verkkoon voi kuulua ihmisen terveyttä kuluttavia ja stressiä ja pahaa oloa aiheuttavia henkilöitä (Pelkonen 1994, 40).

Miia Pitkäsen (2011) tutkimuksessa lastensa huostaanoton kokeneita vanhempia haasteltiin ja kysyttiin myös heidän saamastaan tuesta. Tutkimuksessa yksi tuen kokemukseen liittyvä luokka muodostui läheissuhteista. Osa koki läheisiltä saadun avun ja tuen tärkeänä. Läheisten ihmisten on kuitenkin joskus vaikea ymmärtää, kuinka vaikea tilanne vanhemmille sijoitus on. Kaikilla vanhemmilla ei kuitenkaan ollut läheisiä, joilta oli mahdollisuutta saada tukea. Läheissuhteet saattavat myös huonontaa elämäntilannetta. Joskus vanhemmat kokivat etääntymisen vaikeasta läheissuhteesta auttavan ja olevan välttämätöntä, ero vaikeasta läheissuhteesta koettiin hyvänä asiana. (Pitkänen, 2011, 45-46.)

Pitkäsen mukaan läheissuhteista saatavaa tukea saattaa myös estää se, että vanhemmat kokevat häpeää huostaanotosta ja elämäntilanteestaan. Lukiessani aihealueen aiempia tutkimuksia perehdyin vanhemmuutta käsittelevään kirjallisuuteen esille nousi häpeän ja syyllisyyden tunteet. Syyllisyys on tunne, joka lapsistaan erillään asuvat äidit kokivat esimerkiksi Kirsi Nousiaisen tutkimuksessa. Syyllisyyteen liittyy yleensä myös häpeä; käsittän sen Nousiaisen tavoin tunteeksi, joka on vuorovaikutuksessa yhteiskuntaan ja kulttuurissa vallitseviin uskomuksiin hyvästä äitiydestä. (Nousiainen 2004, 156. myös Hyytinen 2007, 140 - 142.)

Sosiaalinen tuki on työssäni pääkäsite, ja sen alakäsite vertaisuus. Vanhempien asema huostaanotto-prosessissa on vaikea ja siihen vaikuttavat monet kulttuurissa elävät myytit hyvästä äitiydestä ja isyydestä ja kirjoittamattomat odotukset hyvästä vanhemmuudesta. Huostaanottoon liittyviä vanhempien tunteita kuten syyllisyys ja häpeä on tärkeä tiedostaa. Niiden ymmärtäminen on tärkeää, koska ne mielestäni myös selittävät sitä, miksi vanhemmille on niin tärkeää luottamus, arvostus sekä kuulluksi tuleminen jotka tulivat esille aiemmissa tutkimuksissa.

Vertaisuus

Nostan esille sosiaalisen tuen muodoista erityisesti vertaistuen (peer support), joka oli Kinnusen jaottelussa omana ryhmänään henkilökohtaisten tuttavien ja ammattiauttajien välissä. En siksi, että se olisi kaikkein tärkein tuki; ehdottomasti muutakin tukea tarvitaan. Vertaistukea järjestämällä voidaan samalla antaa muutakin tukea vanhemmille. Vertaisuus saa olemuksensa siitä ilmiöstä, jonka suhteen ryhmässä ollaan vertaisia keskenään. Vertaisuus on sensitiivistä omalle erityisyydelle. Liisa Hokkasen mukaan vertainen–sanon käytössä ajaututaan helposti homogeenisoivaan suhtautumiseen; yhteinen kokemus peittää alleen erityispiirteet ja voi syntyä yhdenmukaisen todellisuustulkinnan paine. Tällöin toisin näkemisen ja kokemisen mahdollisuus kapenee. (Hokkanen 2003, 267.)

Hokkanen tuo esille vertaisuuteen pohjaavan ryhmätoiminnan kaksi erilaista ulottuvuutta. Ensimmäinen ulottuvuus – kapea vertaistuki – on yhdenmukaisuutta tukevaa ja sii-

hen keskittyvää toimintaa. Ryhmä on kiinteä ja vertaisuus sisältää vahvaa kokemusta samanlaisuudesta, ja erilaiset piirteet jäävät taka-alalle. Vertaisuus antaa kapeaa tukea, ja osallistujien erilaiset piirteet ryhmässä jäävät taka-alalle. Tällöin ryhmä muodostaa yhdenmukaisen tulkinnan esimerkiksi vanhemmuudesta huostaanoton jälkeen. (Hokkanen 2003, 262.)

Toinen vertaistuen ulottuvuus on laava vertaistuki. Se on vaativampi luoda ja ylläpitää ja vaatii vetäjiltä monipuolisuutta ja osallistujilta suvaitsevaisuutta. Laveassa tuessa vertaisuus Hokkasen mukaan "jalostuu". Ryhmän sisällä on yhdistävä asia, mutta se on moninainen johtuen ihmisten erilaisesta elämänhistoriasta. Ryhmän jäseniltä se vaatii enemmän kiinnostusta toisia kohtaan. Yhdistävä asia kuitenkin muokkaa ryhmän toiminnan luonnetta. Vertaistukea lavennetaan asiantuntija alustuksilla, ohjatulla toiminnalla ja teemakeskusteluilla. Ydintoimijoiden moninaisuus ja suvaitsevaisuus tuo ryhmän toimintaa laveutta. (Hokkanen 2003, 262, 267.)

Susanna Hyväri (2005, 198) ymmärtää vertaistukiryhmällä toisen auttamisen ja tukemisen vastavuoroisen suhteen, jossa yhteistä elämäntilannetta käsitellään yhdessä. Vertaistoiminnan keskiössä ovat yhteiset kokemukset ja niiden jakaminen. Vertaisryhmätoiminta ei ole palvelua eikä terapiaa vaan nimenomaan tukea. Vertaistuki on vastavuoroista auttamista, jossa tuki ja auttamissuhteiden roolit vaihtuvat keskenään, erona palveluihin ja terapiaan, joissa roolit eivät vaihdu. Vertaistoiminnassa edellytetään vuorovaikutuksen pelisääntöjä, yhteisesti sovittuja ja muutettavissa olevia. (Hyväri 2005, 214, 219.)

Vertaisryhmää ja vertaistukiryhmää käytetään molempia kirjallisuudessa samassa tarkoituksessa. Ymmärrän vertaisryhmän samoin kuin Hyväri (2005, 215): laajempänä käsitteenä kuin vertaistukiryhmä. Vertaisryhmällä tarkoitetaan sellaisia vertaisuuteen perustuvia ryhmiä, joissa tuki ja auttaminen eivät ole yhteisöllisyyden keskiössä. Vertaistukiryhmässä sen sijaan käsitellään yhdessä elämäntilanteita toisten auttamiseen ja tukemiseen tähtäävässä vastavuoroisessa suhteessa. Vertaistukiryhmän toiminnan ei välttämättä tarvitse rajoittua elämäntilanteiden kriisien käsittelyyn vaan se voi laajeta myös ystävyydeksi ja yhteisöllisyydeksi. (Hyväri 2005, 215.)

Sosiaalityö, vanhempien tukeminen ja vertaisryhmät tähtäävät vanhempien hyvintointiin, muutokseen ja voimaantumiseen. Sosiaalityössä empowerment -käsite kuvaa prosessia, jossa ihmiset parantavat elämänhallintaa ja kontrollia (Kuronen 2004, 279). Suomeksi empowerment -käsitteellä on useita, käytännön voimaantumisen käsitettä suomeksi, koska se parhaiten mielestäni kuvaa käsitettä. Tässä tutkimuksessa voimaantumisen käsite on taustalla. Käsitän voimaantumisen prosessina, kuten Hokkanen (2009) empowerment -käsitteen analyysissään. Hokkanen käsittää voimaantumisen ensisijaisesti prosessiksi. Käsite voi teoreettisesti kuvata myös ihannetilaa, jotain mitä tavoitellaan ja mikä on subjektiivinen ja muuttuva tila. (Hokkanen 2009, 321.)

Voimaantumista voidaan tukea, mutta sitä ei voi tehdä toisen puolesta. Siitosen (1999) mukaan voimaantuminen on prosessi, joka lähtee ihmisestä itsestään. Toiset ihmiset ovat silti merkityksellisiä voimaantumisen prosessissa; voimaantuminen tapahtuu parhaiten ilmapiirissä, jossa ihminen kokee olonsa turvallisesti ja itsensä hyväksytyksi ja asemansa tasa-arvoiseksi. Voimaantumista jäsentää paitsi tunteet myös kykyuskomukset ja näiden sisäiset suhteet. (Siitonen 1999, 161 - 164.)

3 Tutkimuksen toteutus

Tutkimukseni kiinnittyy laajemmin Lastensuojelun ja väkivaltatyön kehittämishankkeeseen, joka toimii Etelä-Savossa ja Keski-Suomessa. Hanke on Pelastakaa Lapset ry:n Keski-Suomen aluetoimiston ja Viola -väkivallasta vapaaksi ry:n yhteistoimintahanke. Kehittämishanke toimii osana muuta alueellista sijaishuollon, väkivaltatyön ja kansalaistoiminnan kehittämistyötä. Yhteistyökumppaneina on sijaishuollon ja väkivaltatyön julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin toimijat. Hankkeen järjestökumppaneista merkittävämpiä ovat Keski-Suomen ensi- ja turvakoti, Sukupuu ry, Sininauhaliitto, Perhehoitoliitto sekä Pesäpuu ry. Julkisen sektorin toimijoina ovat alueen kunnat ja niiden lastensuojelusta vastaavat yksiköt. (hankkeen toimintasuunnitelma)

Viola -väkivallasta vapaaksi ry, myöhemmin tässä työssä pelkkä Viola ry, on maakunnallinen perhe ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyyn keskittyvä yhdistys. Viola ry on Ensi- ja turvakotien liiton jäsen, ja Raha-automaattiyhdistys tukee yhdistyksen toimintaa. Toiminta koostuu erilaisista projekteissa toimimisesta; työntekijöitä yhdistyksessä on 10-12 henkeä projektityöntekijät mukaan lukien. Fyysisesti Viola ry toimii Mikkeliissä, mutta toimintaa on Mikkelin seudun lisäksi myös esimerkiksi Internetissä, jossa on aktiivinen Facebook -sivusto ja blogi. Viola ry:n toiminta keskittyy väkivaltatyön kehittämiseen ja tuottamiseen. Viola ry:n toiminnan tavoitteena on luoda ja vahvistaa väkivallan vastaista asenneilmapiiriä, sekä ehkäistä ja lieventää lähisuhteissa ja yhteisöissä ilmenevää väkivaltaa. Lisäksi se tarjoaa tukea väkivaltaisessa suhteessa eläville. Yhdistyksen tavoitteisiin kuuluu myös kehittää ja luoda palveluja lastensuojelun tarpeisiin. (<http://www.violary.fi>, viitattu 15.4.2012)

Hankkeen yhteistyötahoja ovat Jyväskylän yliopiston sosiaalityön ja psykologian laitos sekä Itä-Suomen yliopiston Kuopion toimipisteen sosiaalityön laitos. Kartoittavaa tiedontuotantoa toteutetaan hankkeessa yhteistyössä Mikkelin ja Jyväskylän ammattikorkeakoulujen kanssa. (hankkeen toimintasuunnitelma)

Lastensuojelun ja väkivaltatyön kehittämishankkeen kohderyhmä ovat väkivaltaa kokeneet sijaishuollon eri osapuolet eli lapset, lasten vanhemmat, sisarukset ja läheiset sekä sijaishuollon toteuttajat, erityisesti sijaisperheet. Lisäksi kohderyhmänä ovat sijaishuol-

lossa kasvaneet, nyt jo aikuistuneet henkilöt ja heidän läheisensä. Yhdistävänä tekijänä hankkeen kohderyhmällä on sijaishuolto ja väkivaltakokemukset. Hankkeen kohderyhmänä pidetään myös lastensuojelun toimijoita, sijaishuollossa toimivia ammattilaisia ja erityisesti lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä. (hankkeen toimintasuunnitelma)

Kehittämistyön tarve on noussut Pelastakaa Lapset ry:n ja Viola ry:n asiakastyön ja sen palautteiden kautta. Lastensuojelun ja väkivaltatyön kehittämishankeen toiminnan suunnittelussa todettiin kokemukselliseen tietoon ja osaamiseen nojaten, että sijaishuollossa kasvaneiden lasten taustalla on vaikeiden kokemusten lisäksi lähes poikkeuksetta altistumista väkivallalle sekä kaltoinkohtelulle. Huostaanottojen syynä harvoin kuitenkaan on virallisesti mainittu väkivaltaa ja kaltoinkohtelua, vaan ne ovat jääneet taustalle. Useimmiten huostaanottojen syynä esitetään väkivallan sijasta päihde- ja mielenterveysongelmat. Lapsen ja hänen vanhempien kuntoutustyössä keskitytään sijoituksen aikana huostaanoton syynä olleisiin pulmiin, ja väkivallan kokemukset jäävät vanhemmilta ja lapsilta käsittelemättä. Näihin kokemuksellisiin pulmiin kehittämishanke on etsimässä työskentelymalleja. (hankkeen toimintasuunnitelma)

Hankkeessa on tavoitteena vahvistaa sijaishuollon eri osapuolten saamaa tukea ja rakentaa mahdollisuuksia väkivaltakohtelun käsittelyyn terapeuttisilla ja vertaistuen keinoin. Hankkeessa on lisäksi tavoitteena tuottaa kunnallisen lastensuojelun rinnalle sitä täydentävä ja sen toimintaa tukeva kansalaislähtöinen, sijaishuollon osapuolia voimaannuttava ja osallistava suunnitelmallinen työskentelymalli, joka ulottuu koko sijaishuollon prosessiin ja jonka keskeisenä osana on väkivaltatyö. (hankkeen toimintasuunnitelma)

Hankkeessa ja tässä tutkimuksessa sijaishuollon prosessilla tarkoitetaan lapsen sijoituksen valmistelua ja lapsen sijaishuoltoon siirtymistä, sijaishuollon aikaa ja sen päättymistä sekä sijaishuollon aikaisten kokemusten myöhempää läpikäymistä. Väkivaltatyöllä hankkeessa tarkoitetaan sitä, että sijaishuollon eri osapuolet – lapset, vanhemmat ja sijaisperhe – saavat mahdollisuuden tunnistaa ja työstää väkivaltaan liittyviä ilmiöitä. (hankkeen toimintasuunnitelma)

Hanke jakautuu eri osioihin, mutta niitä yhdistävinä tavoitteina ovat

- väkivaltatyön ja sijaishuollon rajapintojen yhdistäminen luomalla sijaishuoltoon väkivaltatyötä sanoittava (kaltoinkohteluun liittyvien kokemusten sanoittaminen)

ja väkivaltatyötä käsittelevä työmalli. Tavoitteena työmallilla on perhehoidon laadun ja osaamisen vahvistaminen. Toiminta lähtee aina sijoitetun lapsen tarpeista ja oikeuksista.

- tutkimuksen ja tiedontuotannon lisääminen sijaishuollon eri osapuolten kokemuksista ja näiden kokemusten yhdistyminen kokemuksiin väkivallasta (tarkenna)
- luoda kansalais- ja lastensuojelujärjestöjen välille yhteistoimintamalli.

(hankkeen toimintasuunnitelma)

Pelastakaa Lapset ja Viola ry:n kokemusten mukaan sijaishuolto toteutetaan usein niukalla tuella. Tämä seikka tuli esiin myös kootessani tietoa aiemmista tutkimuksista huostaanottoon liittyen. Tuki on pirstaleista, puutteellista ja ongelmia tuottaa myös lastensuojelun kahtia jakautuva rooli tukijana ja päätöksen tekijänä. Hankkeen tukimallissa käytetään vertaistukea ja verkostoivaa tukea. Keskeinen idea on matalan kynnyksen periaate.

Hankkeessa on toteutettu useampi (3) vertaistukiryhmä vanhemmille, joilta lapsi on otettu huostaan. Vertaistukiryhmissä on toteutettu niin kutsuttua Mikkelin mallia, jossa ohjaajina on sekä vertaisvetäjä että ammattilaisvetäjä. Ammattilainen kantaa vastuun ryhmästä. Vertainen puolestaan ymmärtää tunnemaailmaa ja näyttää esimerkkiä siitä, että huostaanoton kanssa on mahdollisuus oppia elämään ja että asioista voidaan puhua. Vertaisvetäjän merkitys on hyvin olennainen, olennaisempi kuin muiden vetäjien. Vetäjät ovat haastatelleet ryhmäläiset yksitellen etukäteen. Haastattelussa käydään läpi ryhmän niin sääntöjä ja sopimuksia kuin myös ryhmäläisten toiveita.

Vertaistukiryhmäläisiä yhdistää huostaanoton kokemuksen lisäksi usein väkivaltakokemukset. Ryhmän vetäjien mukaan väkivalta tulee ryhmissä esille joka tapauksessa, sen vuoksi ryhmän kokoontumisissa on omana teemanaan väkivalta. Väkivallan ottaminen puheeksi antaa mallin, sanat ja tilaisuuden puhua väkivallasta.

Vertaistukiryhmän vetäjät tuovat esille sen, että vanhemmat tarvitsevat tukea sijoituksen eri vaiheissa, myös lapsen palatessa kotiin. Vertaistukiryhmä, joka on tutkimukseni kohteena lähti liikkeelle kunnan lastensuojelun sijaishuollon työntekijän aloitteesta. Hän

ehdotti, että perustettaisiin oma ryhmä vanhemmille, joille lapsi ollaan palauttamassa tai on juuri palautettu sijaishuollosta.

Ryhmää käynnistettiin kymmenen vanhemman ryhmänä. Kaikki ryhmäläiset haastateltiin ennen ryhmän varsinaista alkua. Haastatteluissa käytettiin Voikukka-hankkeen haastattelulomaketta, joka muokattiin tälle ryhmälle sopivaksi. Ryhmäläiset saivat osallistua kahdelle ensimmäiselle tapaamiselle kuulostellen, onko ryhmä heille sopiva. Tämän jälkeen ryhmäläisten tuli päättää sitoutumisestaan.

Vertaistukiryhmä kokoontui kymmenen kertaa, keskimäärin tapaamisia oli kahdesti kuukauden aikana. Tapaamisiin oli kotitehtäviä, joita käytiin ryhmässä läpi. Kotitehtävien lisäksi ryhmäläiset kirjoittavat päiväkirjaa. Ryhmässä käsiteltiin vanhemmuutta ennen lapsen sijoitusta, mutta pääpaino oli tämänhetkisessä vanhemmuudessa sekä vanhempien voimavaroissa ja tulevaisuudessa. Ryhmän toimintaa muokattiin myös ryhmäläisten toiveiden mukaan.

Vertaistukiryhmän toiminnalle oli suunniteltu runko, jokaiselle tapaamiselle oli teema:

- Tutustuminen
 - tutustutaan lyhyin esittelyin, käydään läpi ryhmän säännöt ja osallistujien toiveet
- Faktat/tieto, lastensuojelulaki, miksi tässä tilanteessa ollaan
 - huostaanottoprosessi, vanhemmuus ja tämän jälkeen päätös jatkamisesta ryhmässä
- Elämänjanatehtävä
 - Elämänjanatehtävä "oman vanhemmuuden tarina". Vanhemmuus ennen huostaanottoa, sen aikana, sen jälkeen ja tulevaisuudessa. Tapaamisessa työstetään paperille. Tarkastellaan muutosta omassa vanhemmuudessa.
- Vanhemmuuden roolien tutkiminen elämänjanatehtävän ja kunkin kotitehtävän avulla. Vanhemmuuden rooleja tutkitaan yhdessä ryhmäläisten kanssa. Erityinen paino vanhemmuuden muutokselle.
- Vanhemmuuden roolit eri kerroilla kotitehtävien purun kautta. Vanhemmuuden rooleissa vanhemmuus pilkotaan osiin, jolloin nähdään selkeämmin ja jäsenyneemmin oman vanhemmuuden vahvuudet ja puutteet. Vanhemmuuden osa-

alueet, joita käsitellään eri kerroilla: Huoltaja, rajojen asettaja, rakkauden antaja ja elämän opettaja sekä ihmissuhdeosaaja.

Vetäjien mukaan koko vertaistukiryhmän idea on tukea vanhempia kasvamaan, kypsyään ja kehittymään vanhempina niin, että he jaksavat omien lastensa kanssa. Ryhmän isona ajatuksena onkin muutos, jota työistetään myös tehtävien avulla. Iso muutoshan on täytynyt jo tapahtua, kun lapsi on tullut kotiin. Muutoksen pysyvyyttä ja edistymistä tuettiin ja työstiin ryhmässä.

Ryhmäesitteessä mainitaan, että ryhmässä hipaistaan vanhemmuutta ennen huostaanottoa ja keskitytään tämän hetken vanhemmuuteen, voimavaroihin ja tulevaisuuteen. Vertaistukiryhmässä annettiin kotitehtäviä, joita käsiteltiin tapaamisissa, minkä lisäksi ryhmäläisillä oli päiväkirja. Vertaistukiryhmässä keskityttiin vanhempien tämän hetkiseen vanhemmuuteen, omiin voimavaroihin ja tulevaisuuteen. Työmuotoina on vanhemmuuden roolien tutkiminen esimerkiksi elämänjanatehtävän avulla. Merkittävä teema on muutos kunkin vanhemmuudessa.

Vertaistukiryhmän alussa vetäjillä oli enemmän työtä; he ohjelmoivat ja rakensivat turvallisuutta ja sopivat säännöistä ryhmäläisten kanssa yhdessä. Vertaistukiryhmän loppuvaiheessa vetäjien osuus oli enemmän hillitsemistä ja rajoittamista. Ryhmän vetäjät pitivät huolen siitä, että kaikilla oli tilaa puhua, ettei kenelläkään jäänyt tunnetta, että oli vain käynyt kuuntelemissa toisia, vaan kaikilla oli ainakin mahdollisuus puhua. Vetäjillä oli omia vahvuuksia ja sitä kautta omia rooleja ryhmässä.

3.1 Tutkimuskysymykset ja haastateltavat

Kiinnostuksen kohde tutkimuksessa on saada tietoa vanhempien tukemisesta huostaanoton purkamisen jälkeen, lapsen palatessa kotiin. Katse kohdistuu vanhempien saamaan tukeen ja sen tuomaan apuun vanhempien kokemana.

Kysyn, millaista tukea vanhemmat saivat ja millainen tuki auttoi heitä kun lapsi huostaan otettiin ja kun lapsi palasi kotiin. Millaisia merkityksiä he liittävät saatuun tukeen?

Tutkimuksen näkökulma on vanhempien subjektiivinen kokemus tuesta ja siitä, miten he kokivat tarjotun vertaisryhmän tuen ja millainen muu tuki auttoi heitä vanhempina. Tutkimuskysymykseni on avoin, ja haastattelu tehdään ilman valmiita kysymyksiä. Kysyn vanhemmilta, mitä he ovat valmiita kertomaan minulle saamastaan tuesta lapsen sijoituksen aikana ja lapsen palattua kotiin.

Sosiaalityön kentällä asiakkaiden kokemusten tutkiminen on tärkeä alue. Tämä tutkimus on lähellä käytännön tutkimusta, koska se tutkii myös sosiaalityön käytäntöjen kehittämissä syntyneitä uusia palveluita. Tutkimus on osittain myös vaikuttavuuden tutkimusta, tutkiessaan asiakkaiden kokemuksia siitä, mikä heitä auttoi. Pohjolan (2012) mukaan sosiaalityössä tavoitellaan ongelmallisen tilanteen muuttumista laadullisesti paremmaksi, jolloin työn vaikuttavuus on olennainen osa sosiaalityön väliintuloa. Sosiaalityö julkisena palveluna on tilivelvollinen toiminnastaan, ollakseen legitiimiä sen tulisi olla vaikuttavaa ja se vaatii tutkimusta. (Pohjola 2012, 9, 13, 23)Tämä tutkimus tarkastelee asiakkaan subjektiivista kokemusta siitä, mikä oli heille vaikuttavaa ja laadukasta tukea.

Tutkittavat olen saanut Kokemukset näkyviin – väkivaltatyön kehittäminen sijaishuollossa –nimisen hankkeen järjestämästä vertaisryhmästä vanhemmille, joilla lapsi on palannut tai palaamassa kotiin sijaishuollosta. Vertaisryhmän vetäjiä on kolme: kehittäjäsosiaalityöntekijä, ammatillisen perhekodin äiti sekä yksi vertaisohjaajana huostaanoton kokenut vanhempi. Ryhmätapaamiset ovat kahdesti kuukaudessa ja yhteensä kokoontumisia ryhmäläisille on kymmenen.

Haastateltavat vanhemmat osallistuivat vertaistukiryhmään huostaanoton purkamisen vaiheessa. Vertaistukiryhmää käynnistettäessä haastateltiin kahdeksaa vanhempaa. Yksi ei tullut haastatteluun ja osa haastateltavista ei erilaisista syistä johtuen jäänyt ryhmään. Ryhmään lähtemisellä voi olla monia esteitä; omien asioiden tuominen toisten kuultavaksi pienellä paikkakunnalla mietityttää, toisilla taas oli pieniä lapsia ja osalla työesteitä ja toisella paikkakunnalla työpaikka, joten ehtiminen illallakaan alkaviin ryhmätapaamisiin ei ollut mahdollista. Poisjäännin syynä oli myös se, että huostaanoton purku oli niin akuutissa vaiheessa, ettei heillä ollut mahdollisuutta sitoutua ryhmään. Lopulta ryhmään jäi kolme osallistujaa. Heistä osa piti ryhmän kokoa hyvänä, yksi olisi halunnut ryhmän olevan isompi. Hyvän kokoisena ryhmää pidettiin sen vuoksi, että kaikille

jäi aikaa hyvin kertoa ja jakaa omia asioita. Vetäjät, joilla on kokemusta useammasta ryhmästä, arvelivat että rohkeus jakaa omia asioita syvällisestikin, on pienessä ryhmässä parempi.

Haastattelin kolme vanhempaa, joilta lapsi oli huostaan otettu mutta huostaanottoa oltiin purkamassa tai se oli purettu äskettäin. Pidän tärkeänä suojella vanhempien tunnistettavuutta, joten olen numeroinut vanhemmat ja tuon heistä vain lyhyesti esille taustatietoja. En tuo esille tarkkoja huostassa olon aikoja, enkä lasten ikää, ettei perheet ole tunnistettavissa. Sukupuoli haastateltavilta on peitetty, enkä pidä sitä merkittävänä. Tärkeimpänä pyrin tuomaan esille heidän antamansa viestin: kokemuksen siitä, millainen tuki hyödyttää huostaanotetun lapsen vanhempaa huostaanoton aikana ja lapsen palautuessa kotiin huostaanoton purkuvaiheessa.

Vanhempi 1 on yksinhuoltaja vanhempi, joka on eronnut lapsen toisesta vanhemmasta jo ennen huostaanottoa. Lapsi on yläasteikäinen ja ollut huostassa useita vuosia. Huostaanotto ei ollut vastentahtoinen. Huostaanotto purettiin, kun sille ei enää ollut syytä, olosuhteet olivat muuttuneet. Vanhemmalla on muitakin lapsia. Perheen kaikki lapset ei ole huostaanotettu, kotona on yksi lapsi. Vanhempi 1 ei ole tällä hetkellä työelämässä. Vanhempi 1 on saanut paljon tukea useisiin erilaisiin ongelmiin.

Vanhempi 2. on myös yksinhuoltaja. Hänellä on osa lapsista kotona ja vain yksi lapsi huostassa. Vanhempi itse halusi huostantottoa. Huostaanotettu lapsi on yläasteikäinen. Lapsi on ollut sijaishuoltopaikassa myös useita vuosia. Vanhempi 2. on myös saanut paljon tukea huostaanoton aikana. Vanhempi ei ole tällä hetkellä työelämästä.

Vanhempi 3. on eronnut, hän on ollut aiemmin lapsen etävanhempi. Lapsen palattua sijaishuoltopaikasta etävanhemmalle, hän vaihtoi isompaan asuntoon. Lapsi on päässyt jo yläasteelta. Vanhempi toi haastattelussa esille vähiten kokemuksia tuen tarpeesta. Vanhempi 3. on tällä hetkellä työttömänä.

Lasten huostaanoton perusteet ovat kaikilla erilaisia, niitä en halua nostaa esille, vaikka ne liittyvät vanhempien tukemiseen. Huostaanoton syyt toisivat liikaa esille tutkittavien tunnistettavuutta. Vanhempien elämäntilanteet ovat kaikki erilaisia ja monimuotoisia. Koin että vanhemmilla, erilaisissakin elämänhistorioissaan, on kaikilla yhteinen tekijä –

vanhemmuus – toinen merkittävä yhdistävä tekijä on lapsen huostaanotto ja sen lakkaamisen.

3.2 Fenomenologinen näkökulma

Tutkimus on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Tutkimuksen filosofinen pohja on fenomenologinen. Fenomenologiassa tutkitaan ihmisten kokemuksia. Kokemus käsitteään fenomenologiassa ihmisen kokemuksellisenä suhteena hänen omaan todellisuuteensa. Eläminen ymmärretään kehollisena toimintana, havainnointina ja samalla kaiken koetun ymmärtävänä jäsentämisenä. Sanotaan, että fenomenologia tutkii ihmisen suhdetta omaan elämäntodellisuuteen. (Laine 2010, 28.)

Ihmisen todellisuus ei ole hänelle neutraalia, vaan havaittava kohde näyttäytyy ihmisen (havaintajan) pyrkimysten, kiinnostuksen ja uskomusten pohjalta. Tämä havaintojen merkityksellisyys on tutkijalle ihmisen suhde maailmaan, jota sanotaan fenomenologisessa tutkimuksessa ihmisen intentionaalisuudeksi. Suhde ymmärretään siten, että todellisuus ei näyttäydy ihmiselle neutraalina massana, vaan hän kokee sen jollain tavoin. Voimme siis kysyä ihmiseltä hänen merkityksiään. Kokemus, jota tutkimme fenomenologisessa tutkimuksessa, muotoutuu merkitysten pohjalta. (Laine 2010, 29.)

Fenomenologia tutkii merkityksiä, joiden mukaan kokemus muodostuu. Intentionaalisuus tarkoittaa fenomenologiassa sitä, että kaikki merkitsee meille jotain. Näin ajatellen myös toiminta ajatellaan olevan pääosin intentionaalista, tarkoitusperäistä, tarkoitusten mukaisesti suuntautunutta. Ihmisen suhde toimintaan on merkityksille perustuvaa. Tästä seuraa, että se maailma jossa ihminen elää, näyttäytyy hänelle merkityksellisenä. (Laine 2010, 30.)

Merkitysten syntyminen nähdään kaksitasoisena: on olemassa kulttuurin yhteinen jaettu ymmärrys ja samalla jokaiselle ihmiselle oma henkilökohtainen syvempi ymmärrys asioista. Ihminen nähdään siis myös kulttuurisena olentona. Merkitysten nähdään syntyvän ihmisen yhteisössä elämisen kautta siten, että merkitykset ovat yhteisesti jaettuina ja ymmärrettyinä eli intersubjektiivisina. Siten myös erilaisissa kulttuureissa elävillä on erilaisia merkityksiä joita toisenlaisessa kulttuurissa elävän on vaikea ymmärtää. Jokaisella

ihmisellä on myös oma merkityksensä. Fenomenologisessa tutkimuksessa ajatellaan, että yksilön kokemuksissa on jotain yleistä mutta jokainen yksilö on kuitenkin erilainen. Fenomenologinen tutkimus ei pyri löytämään universaaleja yleistyksiä vaan lähinnä ymmärtämään tutkittavan ihmisten sen hetkistä merkityks maailmaan. (Laine 2010, 29 - 30.)

Fenomenologinen tutkimus on yksittäiseen suuntautuvaa tutkimusta; se ei pyri tulosten yleistämiseen vaan pyrkimys on ymmärtää tutkittavien sen hetkistä merkityks maailmaa. (Laine 2001, 29.) Fenomenologisessa tutkimuksessa tavoitellaan kokemusta; se johtaa kysymään tavalla, jossa ei haluta haastateltavan käsityksiä jostain asiasta, vaan kokemuksia. Laineen mukaan kysymykset kokemuksia haettaessa tulee olla yksittäisiä ja jollain tapaa erityisiä. Pelkistäen voidaan sanoa, että Laineen mukaan abstraktit ja käsitteelliset kysymykset ohjaavat aina kauemmaksi kokemuksesta. Kokemuksen ja käsityksen välinen suhde on vaikea. Ihmisen käsitys ei ole välttämättä aina ihmisen oman reflektion tulos. Käsitys voi olla syntynyt kulttuurista, yhteisöstä, kasvatuksesta tai opetuksen ja sosialisoinnin tuotoksena. Käsitys kertoo siten enemmän yhteisön perinteestä, tyypillisistä tavoista ajatella. Kokemus puolestaan on omakohtainen. (Laine 2001, 36-37.)

Tutkimuksen viitekehystä valitessa pidin tärkeänä saada vanhempien äänen kuuluviin ja samalla suhteuttaa se ympäröivään yhteiskuntaan. Vanhempien ääni sijoittuu aina johonkin tilanteeseen – tässä huostaanottoon; tilanteen yhteiskunnalliset tulkinnat ja niiden vaikutukset vanhemman elämäntilanteeseen on mielestäni tärkeä tuoda esille vanhempien kokemuksia kuvatessa.

Yhteiskunnalliset tulkinnat ja käsitykset hyvästä vanhemmuudesta sekä lapsen huostaanotosta ovat merkittäviä asioita. Käsitykset voivat olla vahvasti läsnä ja myös heijastamassa haastateltavien saavutuksia ja toisaalta riittämättömyyttä. Pyrin tiedostamaan mahdolliset haastateltavien vaikeat tunteet siten, että pyrin olemaan sensitiivinen ja korostamaan sitä, että tutkittavat voivat itse valita, mitä he kertovat esimerkiksi taustoitetaan.

3.3 Sensitiivinen syvähaastattelu

Empiirisen aineiston tutkimukselle muodostavat vanhempien haastattelut. Syvähaastattelu sopii Kirsi Siekkisen mukaan muun muassa menneisyyden tapahtumien, heikosti tiedostettujen seikkojen ja arkaluontoisten asioiden tutkimiseen. Syvähaastattelun avulla voidaan päästä syvällisempään tietoon kuin esimerkiksi teemahaastattelulla. Kirjallisuudessa syvähaastattelulle on useita nimityksiä, esimerkiksi strukturoimaton haastattelu ja avoin haastattelu. (Siekinen 2010, 45.)

Haastattelijan tehtävä on Siekkisen mukaan auttaa haastateltavaa paljastamaan omia merkitysperspektiivejään ja samalla kunnioittaa haastateltavan tapaa rajata ja rakentaa vastauksensa. Tavoitteena on saada tutkittavan näkemys esille, minkä vuoksi haastateltavan tulee kokea, että hänen antamansa tiedot ovat arvokkaita ja hänen mielipiteensä hyväksyttäviä. (Siekinen 2010, 45, 52.)

Haastattelun avaintekijä on luottamus haastateltavan ja haastattelijan välillä. Haastateltavan täytyy tuntea, että hän voi kertoa mitä tahansa, ilman että hän saa palautteena suosiota tai epäsuosiota. Siekinen pitää tärkeinä haastattelijan ominaisuuksina kuuntelutaitoa, luovuutta, sensitiivisyyttä ja avoimuutta. Lisäksi luovan haastattelijan tärkeä ominaisuus on kyky olla kunnioittavalla tavalla kiinnostunut haastateltavasta sekä kyky antautua toisen ihmisen kokemukselle. Aktiivinen kuuntelija ilmaisee myötätuntonsa sekä verbaalisesti että nonverbaalisesti. (Siekinen 2010, 53, 55.)

Lähtökohtana syvähaastattelulle on, että tutkija ei määrittele etukäteen kysymyksiä. Tutkija kuitenkin esittää keskustelun kuluessa lyhyitä helposti ymmärrettäviä kysymyksiä. Siekinen tuo esille, että avoimet kysymykset eivät sisällä haastattelijan oletuksia vaan sallivat vastaajan käyttää myös omia sanojaan ja omista näkemystään ilmaistakseen itseään. Miksi –kysymykset ovat hyviä apuvälineitä syvähaastatteluun, ne tekevät kokemuksesta, tunteista ja mielipiteistä analyttisempia ja johtavat yksityisempään tietoon. Siekinen kuitenkin varoittaa, ettei miksi -kysymyksillä saa antaa vaikutelmaa siitä, ettei tutkittavan vastausta arvosteta. Selvennys- ja tarkennuspyynnöillä onkin tärkeä osoittaa, ettei haastateltavassa ole vikaa vaan että haastattelija haluaa ymmärtää paremmin. Haastateltavalle tulee hyvän haastattelun aikana tunne, että hän on oman elämänsä asiantuntija. (Siekinen 2010, 55 – 56.)

Tutkittavien määrä ei ole niinkään tärkeää kuin se, miten hyvin tutkittavien haastattelu onnistuu. Haastateltavia voidaan tavata useita kertoja, oleellista on kuinka perusteellisesti tutkittava ilmiö avataan. Siekkisen mukaan on paras analysoida ensin pienehkö aineisto huolellisesti ja vasta sitten päättää mahdollisesta lisäaineistosta. Syvähaastattelulla ei pyritä yleistämään tietoa suureen joukkoon. Sen sijaan se pyrkii ilmiön mahdollisimman ymmärtävään selittämiseen. Tärkeää on antaa lukijalle tarkka kuva siitä, miten tutkija on hankkinut, analysoinut ja tulkinut haastatteluaineistoa. On myös kirjattava, millaisia ajatteluprosesseja tutkija on tehnyt tuottaessaan lopullista raporttiaan tutkimuksesta. Luotettavuus perustuukin avoimuuteen siitä, miten tuloksiin on päästy. (Siekkinen 2010, 45, 52, 58 – 59; Tuomi & Sarajärvi 2002, 78.)

Matti Kortteinen tuo esille syvähaastattelun vaihteellisuuden. Syvähaastattelun kolmi-vaiheinen rakenne on ohjannut Kortteisen tutkimusta myös raportointi- ja analyysivaiheessa. Merkittävää oli, että Kortteisen haastateltavien kertomat tiedot heistä itsestään ja elämästään muuttuivat olennaisesti eri vaiheissa. Tiedot muuttuivat jopa niin paljon, että haastattelujen alkuvaiheista olisi saanut hyvin erilaisen kuvan kuin jälkimmäisen puoliskon kerronnasta. Ensimmäisen vaiheen sisältöä ja ilmapiiriä kuvaa molemminpuolinen tunnustelu ja epäily: puhutaan etäisistä asioista. Toiseen vaiheeseen siirrytään sitä mukaa kuin keskustelussa syntyy keskinäisen luottamuksen ja yhteisymmärryksen ilmapiiri. Toista vaihetta leimaa avoimuus ja vilpittömyys. Haastateltava saattaa alkaa tilittää elämäänsä ja siinä vaikuttavia ongelmia. Ensimmäisessä vaiheessa syntyy tutkijalle ehkä kuva siitä, että haastateltavalla menee hyvin. Toisessa vaiheessa Kortteinen koki tämän kuvan muuttuvan täysin toisenlaiseksi; todellisuudessa onkin vaikeuksia ja pulmia. Tästä vaiheesta haastateltavat johdattelevat tarinansa seuraavaan vaiheeseen. Kolmannessa vaiheessa haastateltava alkaa selittää ja jäsentää sitä, kuinka hän selviää ongelmistaan huolimatta ja niiden keskellä. (Kortteinen 1982, 296.)

Kolmannen vaiheen selitykset tasoittavat sitä ristiriitaa, mikä ensimmäisen ja toisen vaiheen tietojen perusteella välittyy. Kolmas vaihe ikään kuin selittää sitä, kuinka haastateltava hallitsee elämäänsä. Vaihteellisuus on teoretisointia; todellisuudessa haastatteluvaiheessa ei ole kyse yhtenäisistä jaksoista, pikemminkin siitä, että ongelmaa paljastettaessa siihen usein lisätään se, kuinka ongelma on opittu hallitsemaan. Haastateltavan

antama kuva rikastuu ja syvenee haastattelun kuluessa, mikä tekee haastattelusta syvähaastattelun. (Kortteinen 1982, 295-297) .

Haastattelijan tulisi tuntee empatiaa ja ymmärrystä ilman tuomitsemista. Siekkinen kuitenkin varoittaa, että liiallinen emotionaalisuus ei ole hyvä. Tutkijan neutraalius (vai tunteettomuus?) on seikka, josta Siekkisen mukaan tutkijoilla on eriäviä mielipiteitä. Tutkijan omat mielipiteet voivat tulla esille, mutta ne eivät missään tapauksessa saa olla pääroolissa, vaan niiden tehtävänä on stimuloida haastateltavaa. (Siekkinen 2010, 52 – 53.) Ymmärrän itse Merja Laitisen tavoin syvähaastattelun vaativan tutkijan tietoisuutta omasta itsestä ja paikasta. Tutkijan on reflektoitava tunteitaan, mielentilaansa, motiivejaan, tarpeitaan ja näkökulmiaan ja eriyttävä ne haastateltavasta. Syvemmälle pääseminen edellyttää itsereflektiota ja tietoisuutta aihepiiriin liittyvistä arvoista ja uskomuksista. (Laitinen 2004, 63-64.)

Kun tutkittava ilmiö liittyy ihmisten vaikeisiin elämäntilanteisiin ja siihen sisältyy häpeää ja syyllisyyttä, sensitiivisyyden vaatimukset nousevat enemmän esille haastattelussa. Sensitiivisen haastattelututkimuksen eettinen vaade on tutkittavien asiantuntijuuden kunnioittaminen sekä vilpittömän ja ei-tuomitsevan asennoituminen tutkittavia kohtaan. On myös tärkeä, ettei häkelly ja vaivaudu toimintakyvyttömäksi kuulemastaan. (Laitinen & Uusitalo 2009, 317–318, 325.)

Vanhemmat tuottavat lastensuojelun asiakastilanteista ja sen taustoista erilaista tulkintaa kuin sosiaalityöntekijät ja yhteistyökumppanit (Laitinen & Väyrynen 2011, 176). En lähde arvottamaan, kenen tulkinta on oikeampi tai väärempi, vaan hyväksyn sen, että asioista on erilaisia tulkintoja. Tutkijan on tärkeä tunnistaa ja analysoida suhtautumistaan, joka vaikuttaa esimerkiksi puolen valintaan. Puolen valitseminen merkitsee, että tutkijan tavoitteena on tuottaa tietoa tutkittavien kaltaisista elämäntilanteista. (Laitinen & Uusitalo 2009, 327, 329.) Tässä tutkimuksessa asetun kuuntelemaan vanhempien tarinaa.

Laitisen ja Uusitalon mukaan tutkijan ei tule kadottaa tunteitaan. Mikäli tutkija häivyttää tunteensa, hän saattaa samalla kadottaa jotain olennaista tutkimuksensa ilmiöstä. Tutkijan tunteet eivät siis tarvele tutkimusta. (Laitinen & Uusitalo 2009, 326.) Tutkimusaihe ja vaikeat kokemukset ja elämäntilanteet saattavat vallata tutkijan mielen ja

imeä hänet emotionaalisesti kuiviin. (Laitinen & Uusitalo 2009, 326.) Tiedostan että tutkittavaan ilmiöön liittyy vaikeita asioita joiden kohtaaminen on usein tukalaa. Jo pelkkä lukeminen on johtanut useisiin pysähdyksiin, joissa mietin aiheen vaihtamista. Pysähtymiset ovat myös oppimisen paikkoja (Laitinen & Uusitalo 2009, 329). Ymmärrystä aiheeseen olen kasvattanut kaunokirjallisuuden elämänkerroilla, joissa esiintyy vanhemmuutta, päihderiippuvuutta ja huostaanottoja.

Tutustuessani aiheeseen, luin mitä aiheestani on ennalta tiedetty. Se auttaa tutkijaa hahmottamaan tutkittavaa ilmiötä. Tuomen ja Sarajärven mukaan aiempi tietämys voi aina ohjailta haastattelua, mutta avoimessa haastattelussa tutkijan väliintulot on sallittuja. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 78.) Haastatteluhetkellä koin eduksi sen, että olin tutustunut aiempiin tutkimuksiin ja elämänkertoihin kaunokirjallisuudessa. Tutustuin myös opinnäytetöihin, joita aiheesta oli tehty. Haastatteluhetkellä oli helpompi ymmärtää haastateltavien puhetta, kun tietoa aiheesta oli kertynyt, osalle tutkittavasta tein myös haastattelun aikana kysymyksiä oman tietämykseni perusteella, tämä auttoi syventämään aiheen käsittelyä.

3.4 Aineiston analyysi

Äänitin tekemäni haastattelut. Aineistoa kertyi yhteensä lähes 14 tuntia. Tämän jälkeen purin haastattelut tekstimuotoon sana sanalta. Analysoin aineiston aineistolähtöisesti eli induktiivisesti sisällön analyysin mukaisesti. Prosessi oli yksinkertaistettuna kolmivaiheinen: 1. aineiston pelkistäminen, 2. aineiston ryhmittely ja 3. aineiston liittäminen teoreettiseen keskusteluun. (ks. Tuomi & Sarajärvi 2002, 110 - 111.)

Analyysi eteni siten kuin Tuomi ja Sarajärven (2002, 111) kuvaa aineistolähtöisen analyysin etenemistä litteroinnin jälkeen:

- Haastatteluihin perehtyminen
- Pelkistettyjen ilmaisujen etsimien ja merkitseminen
- Pelkistettyjen ilmausten listaaminen
- Samankaltaisuuksien ja erilaisuuksien etsiminen pelkistetyistä ilmaisuista
- Alaluokkien muodostaminen pelkistetyistä ilmaisuista
- Alaluokkien yhdistäminen ja yläluokkien muodostaminen niistä

- Yläluokkien yhdistäminen (Tuomi & Sarajärvi 2002, 111.)

Aluksi säilytin aineiston mahdollisimman paljon kieliassultaan puhekielisenä. Analysoin jokaisen haastateltavan ensin erikseen muodostamalla kaikilta omat alaluokat. Tämän jälkeen kokosin kaikilta oman aineiston väliraportin, jossa kunkin haastateltavan omat tulokset olivat alaluokissa. Hyödynsin tekstinkäsittelyohjelmaa nimeämällä ja värjäämällä kunkin alaluokan omalla värillä. Tässä vaiheessa aineistosta karsiutui tutkimuskysymysten kannalta epäolennaiset asiat. Tämän jälkeen pyrin etsimään yhteisiä merkityskokonaisuuksia, jotka löytyvät samankaltaisuuksien perustella. (ks. Tuomi & Sarajärvi 2002, 103.) Ryhmittelin saman sisältöiset asiat alaluokkiin:

- taustat
- sukulaisten ja ystävien tuki
- sijaishuoltopaikasta saatu tuki
- viranomaisilta saatu tuki
- muualta saatu tuki
- kotiinpaluun aikainen tuki
- vertaistukiryhmästä saadut kokemukset

Tämän jälkeen kokosin kaikkien saaman tuen vielä yhteen tiedostoon. Yhdistämisessä huomasi, että yhdellä haastateltavalla saattoi tulla johonkin alaluokkaan, esimerkiksi "sukulaisilta saatu tuki" paljonkin asiaa ja toiselta ei mitään. Tässä vaiheessa aineisto oli hyvin mielenkiintoinen ja haastava. Haasteista suurin oli saada pidettyä haastateltavien tunnistettavuus piilossa ja silti säilyttää olennainen aineistossa. Huolellisen lukemisen jälkeen jätin tunnistettavuuden peittämisen loppuvaiheeseen ja tiivistin aineistoa vielä lyhyempään muotoon.

Yhteen tuotuna aineistosta nousi esille selvästi ne tuen muodot, jotka esiintyivät kaikkien puheissa. Myös muut sellaiset aiheet, joista kaikki puhuivat, kuten tulevaisuus, tuli tässä vaiheessa esille. Tässä vaiheessa tuli myös esille se, mistä erilaisista paikoista tukea oli saatu ja oliko sitä ylipäättään tarvittu lainkaan. Tämän vaiheen jälkeen luin tutkimuksia vanhempien vertaistukiryhmistä ja muuta sosiaalityön kirjallisuutta. Liitin analysoitua aineistoa teoreettisiin käsitteisiin ja keskusteluihin. Vertaistuen, vanhemmuuden ja voimaantumisen kirjallisuudesta nousi esiin sellaista teoretisointia, joka vastasi tutkittavien maailmaa.

Seuraavaksi kävin tutkimuksellista dialogia aineiston kanssa; pyrin fenomenologisen kokemuksen tutkimuksen hermeneuttiseen tulkintakehään. Luin uudelleen kunkin haastateltavan tarinan ja peilasin sitä teoreettisiin käsitteisiin ja keskusteluihin koetellakseni niitä yhden ihmisen kohdalla. Laineen mukaan tutkijan täytyy päästä reflektiivisen tarkastelun avulla eroon omista tulkinnoistaan ja keskustella kriittisesti aineiston kanssa. Tällöin syntyy uusia tulkintoja, joita tulee taas koetella. (Laine 2001, 35.)

Ongelmana Laine, Tuomi ja Sarajärvi pitävät sitä, voiko tutkija kontrolloida, että analyysi tehdään aineiston haastattelujen ehdoilla eikä tutkijan ennakkoluulojen saatelemana. Fenomenologis-hermeneuttisessa tutkimusperinteessä tutkijan ennakkoluulojen vaikutuksia pyritään estämään kirjoittamalla auki tutkijan omat ennakkokäsitykset. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 98.) Tässä tutkimuksessa aiemmat tutkimukset ja tutkijan työkokemus lastensuojelussa antoivat ennakkokäsityksiä ja tutustuttivat ilmiöön. Tutkittavien vahva kerronta ja avoin keskustelu mursivat kaikki ennakkokäsitykset. Ennakkokäsityksiä mursi myös tietoisuus siitä, että asiakkuudet ovat yksilöllisiä, kuten kokemuksetkin; ei ole olemassa tyypillistä huostaanotetun lapsen vanhempaa eikä tyypillistä tarinaa huostaanotto-prosessista.

Analyysissä oli ennakkokäsityksiä suurempana ongelmana se, että tarinoiden tuoma hämmennys ja ihmettely veivät mukanaan ja tutkijana minun oli usein palattava tutkimuskysymyksiin ja maltettava luopua kaikesta siitä, mikä ei ollut tutkimuskysymyksen kannalta oleellista. Analyysin tässä vaiheessa pääsin lopulta eroon niistä hallitsevista tarinoista, jotka jo haastatteluvaiheessa vievät kokematon haastattelijaa mennessään. Vaikka olin työskennellyt lastensuojelussa, tutkittavien tarinat ja avoimuus yllättivät ja tarinat pitivät otteessa tiukasti, kunnes teoreettinen kirjallisuus avasi tien ulos tarinoista kohti teoreettisempaa tulkintaa.

Tutkimuksellisen dialogin jälkeen uudet tulkinnat auttoivat muodostamaan yläkäsitteitä alaluokkia yhdistämällä. Vanhemmuuden muutos näyttäytyi edelleen selvänä, ja teoreettisesti siitä erottui muutoksen eri vaiheita. Näitä tulkintoja muutosvaiheista ja prosesseista säilytin ja rikastin teoreettisella kirjallisuudella. Ryhdyin kirjoittamaan analyysiä lopulliseen muotoon jatkaen vuoropuhelua teorian kanssa. Jätin suoria lainauksia tekstin sisälle voidakseni peilata tulkintoja mahdollisimman pitkään, varmistuakseni niiden

tulkinnan onnistumisesta. Vasta lopuksi pyyhin suoria lainauksia ja ensitulkintoja (tutkijan kertomusta) pois jättäen vain pieniä lainauksia lukijaa varten. Tavoitteenani oli kätkeä tunnistettavuus mahdollisimman tarkasti pois juuri teoreettisen tulkinnan avulla, hukkaamatta silti tuloksia siitä, minkä vanhemmat kokivat tukevan heitä huostaanoton aikana ja sen jälkeen.

Tunnistettavuuden varominen toi analyysiin vaikean ongelman: tutkimuksen tuloksista tuli sekavia ja vaikeasti seurattavia. En uskaltanut tuoda esille tutkittavien tarinaa, koitin pelkistää sitä liikaa. Tulosten kirjoittaminen eteni huonosti. Lopulta tein sen päätöksen, että tuon esille lyhyesti taustatiedot ja nimet muutettuna numeroiksi saadakseni selkeät tarinat. Samalla paljastaisin haastateltavien arkoja asioita, joka on mielestäni arveluttavaa silloin, kun haastateltavia on vain kolme. Muutamissa kohdissa jätän mainitsematta, kenestä vanhemmasta on kyse. Päätös tuoda rohkeasti esille tutkittavat syntyi sen jälkeen kun aineisto oli vuoropuhelussa teoreettisten käsitteiden kanssa. Ymmärsin, että vanhemmat täytyy tuoda esille, nämä haastateltavat voivat olla ylpeitä tarinoistaan: he ovat mielestäni todellisia selviytyjiä.

3.5 Tutkimuksen eettiset pohdinnat

Ihmistieteellisessä tutkimuksessa tutkimusetiikan lähtökohtana on tutkittava ihminen ja hänen itsemääräämisoikeutensa ja loukkaamattomuutensa kunnioittaminen tutkimuksen teon kaikissa vaiheissa. Tutkittavien vahingoittamista on tietoisesti vältettävä ja tutkimukseen sisältyvät harmit, riskit ja vahingot on ennakoitava huolellisesti. (Rauhala & Vironkangas 2011, 251.)

Haastateltaville jaettavasta haastattelupyynnöstä tulee selvästi näkyä tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuus sekä se, ettei kieltäytymisellä ole vaikutusta sosiaalipalvelujen saatavuuteen. Tulee myös miettiä tilannetta, jossa tutkittavaa pyydetään osallistumaan; tilanteessa ei saa olla paineita osallistumiseen. (Rauhala & Vironkangas 2011, 241.) Tämän tutkimuksen haastateltavat ovat osallistuneet vapaaehtoiseen vertaistukiryhmään. Ryhmän vetäjä kysyi haastateltavilta halukkuutta osallistua tutkimukseeni. Haastateltavia ei painostettu osallistumaan. Korostin vapaaehtoisuutta sopiessani haastattelu-aikoja haastateltavien kanssa.

Itsemääräämisoikeus on osallistumisen ehdotonta vapaaehtoisuutta ja vailla paineita tehtävää ratkaisua osallistumisesta. Vapaaehtoisuus säilyy myös koko tutkimuksen ajan. Tutkittavalla on oikeus keskeyttää osallistumisena sekä myös kieltäytyä vastaamasta kaikkiin kysymyksiin. Tutkittava voi kokea haastattelutilanteen ahdistavaksi, vaikka haastattelu tehtäisiin asianmukaisesti. Vaikka tutkittava on saanut harkita osallistumistaan, hänen voi olla vaikea arvioida etukäteen sitä, millaiseksi hänen tietokykynsä muodostuu haastattelun aikana. (Rauhala & Vironkangas 2011, 241-242.)

Tutkijan on mietittävä omaa oikeuttaan tunkeutua ihmisten intiimeihin yksityisasioihin (Siekkinen 2010, 59). Kortteisen mukaan suojamuurien lävitse ei juurikaan pääse tunkeutumaan; niiden lävitse päästään, mikäli haastateltava sallii. Ihmiset puhuvat syvähaastattelussa vain siinä tapauksessa, että heillä syntyy tunne siitä, että tukija haluaa ja pystyy ymmärtämään. Väkisin ja keinotekoisesti ei saada ketään puhumaan. Eettinen oikeutus perustuukin Kortteisen mukaan siihen, että syvähaastattelussa ei ole kyse tunkeutumisesta vaan siitä, että suurella osalla ihmisiä on todellinen tarve puhua omista asioistaan, tarve pohtia ja tilittää omaa elämäänsä. Ihmisistä voi olla tärkeää se, että heitä kuunnellaan ja heidän kokemuksiaan pidetään arvokkaina. (Kortteinen 1982, 303.) Myös tutkittavilla voi olla halu auttaa; Sinkon ja Vironkankaan haastateltavat perustelivat osallistumistaan tutkimukseen myös halullaan auttaa muita samassa tilanteessa olevia (Sinko & Vironkangas 2009, 106).

Syvähaastattelussa haastateltava saa puhua niistä asioista, jotka ovat hänelle itselleen tärkeimpiä. Haastateltava saa myös valita, kuinka etäisesti tai läheisesti hän haluaa ja jaksaa puhua. Jos haastateltava ei halua puhua, hänellä on siihen oikeus. Haastateltavan halu puhua perustuu hyvään kontaktiin hänen ja tutkijan välillä. Hyvästä kontaktista syntyy tunne siitä, että voi puhua ja että puhuminen saattaa jopa auttaa. (Kortteinen 1982, 300.) Useissa opinnäytetöissä, joita tutkimustani varten luin, oli käytetty teemahaastattelua. Teemahaastattelun kysymykset voivat mielestäni olla tungettelevia ja jopa loukkaavia osalle haastateltavista. Tärkeintä varmasti on se, miten kysymykset muotoillaan ja miten ne esitetään. Päätin kuitenkin sulkea teemahaastattelun pois ja valita mieluummin syvähaastattelun, jossa tutkijalla ei ole valmiita kysymyksiä.

Myös Riitta Granfelt kirjoittaa, ettei ihmisiä saa painostaa kertomaan, ei saa udella vaan on edettävä haastateltavan ehdoilla. On yritettävä tavoittaa haastateltavan tapa kertoa sekä ne aiheet, joista he puhuvat mielellään. Eettisesti virheetöntä tutkimusta on lähes mahdotonta tehdä, mutta tunkeutumisen vaaraa voi säädellä mahdollisimman rehellisellä ja sensitiivisellä läsnäololla. Haastateltavalla on vastuu siitä, mitä hän päättää elämästään kertoa. Yletön hienotunteisuus ja varovaisuus ei myöskään ole sopivaa, se ei innosta tai rohkaise kertomaan; pahimmassa tapauksessa se jättää haastateltavan puheen samalle varovaisen korrektille tasolle, jolla hän varoo loukkaavansa hienovireistä tutkijaa. (Granfelt 1998, 40-41.)

Tutkimuksen tarkoitus on tuoda lisää ymmärrystä ilmiöstä ja näin tuoda mahdollisuuksia parantaa vanhempien ja lasten elämänlaatua huostaanottilanteissa. Hyvä tarkoitus ei riitä, jos tietoa on jo saatavilla tutkimuksista. Pysin tarkentamaan tutkimuskysymyksiä niihin ilmiön yksityiskohtiin, jotka jäävät itselleni epäselviksi aiempien tutkimusten ja kirjallisuuden lukemisen jälkeen. Sosiaalityön tekstin pitäisi tuoda esiin epäkohtia, eriarvoisuutta sekä piiloon jäävää ahdinkoa (Granfelt 2002, 140).

Kokemattomana tutkijana haluan välttää ahdistavaa tunnelmaa haastattelussa, enkä halua kysyä tutkittavilta tungettelevia ja loukkaavia kysymyksiä. Olen tutkimuskysymyksissäni kiinnostunut siitä, millainen tuki on auttanut vanhempia huostaanoton jälkeen. Tutkimuskysymykseni johdattaa tuen ja avun kysymyksiin, ei aihealueen arimpiin kohtiin. Jätän tutkittaville mahdollisuuden säilyttää vaikeimmat asiat omana tietonaan, ne eivät ole tutkimuskysymyksen kannalta oleellisia.

Haastattelutilanteessa vuorovaikutustaidot ovat tärkeitä sosiaalityön tutkimuksessa. Tutkimushaastattelu on lähellä sosiaalityön asiakastyötä ja vaatii samoja vuorovaikutuksen taitoja, vaikka tilanteet poikkeavatkin toisistaan. (Rauhala & Vironkangas 2011, 244) Haastattelutilannetta käsittelen "sensitiivinen syvähaastattelu" -osiossa enemmän myös eettisen pohdinnan valossa. Haastattelun jälkeen tietojen tallentaminen asiallisesti on tehtävä myös eettisesti oikein. Kenelläkään muulla kuin tutkijalla ei saa olla mahdollisuutta päästä käsiksi tallennettuihin äänitteisiin eikä niiden litterointeihin.

Eettinen vastuu säilyy myös kirjoittamisvaiheen läpi tutkijalla. Negatiivisella kirjoitustyylillä ei tule leimata tutkittavien ryhmää. Kirjoitustyyli ei saa olla tutkittavia loukkaa-

vaa tai leimaavaa, vaikka tutkittavien tunnistettavuus onkin häivytetty. (Kuula 2006, 63.) Myös Riitta Granfelt varoittaa leimaavan kirjoittamisen ja väärin käsitteiden valinnoista (Granfelt 2000, 113). Tutkijan tulee kunnioittaa tutkittavien ihmisarvoa myös teksteissään. Tavoitteena on ymmärtää ja selittää, ei loukata tai mustamaalata tutkittavia. Vaatimukset eivät kuitenkaan tarkoita sitä, että tutkijan tulisi hyväksyä tutkittavan arvomaailma tai tutkittavan teot. (Kuula 2006, 206.)

4 Tuki huostaanoton aikana

Haluan tuoda selkeästi esille vanhempien kokemukset huostaanoton purkuun vaikuttaneista tukimuodoista. Selventääkseni sen, mikä on johtanut huostaanoton purkamiseen, jaottelen tutkimustulokset kahteen päälukuun: tuki huostaanoton aikana ja tuki huostaanoton purkamisen jälkeen lapsen palatessa kotiin. Ryhmittelen saatua ja koettua tukea sosiaalisen tuen käsitteen avulla. Käytän runkona Kinnusen jaottelua kolmeen ryhmään: ensimmäisestä ryhmästä (henkilökohtaiset tuttavat, perheenjäsenet, sukulaiset) tässä tutkimuksessa myönteistä tukea sai huostaanoton aikana ainoastaan yksi haastateltava. Kinnusen toiseen ryhmään, vertaistukeen, liitän myös yhteisöllisen tuen. Siitä ryhmästä tuli jo paljon tukea huostaanoton aikana kahdelle haastateltavalle. Nimeän ensimmäisen alaluvun yhteisölliseksi tueksi, nimi kuvastaa niitä kokemuksia, jotka ovat merkityksellisiä vanhemmille tässä ryhmässä.

Nimeäminen ja jaottelu sisältää rajan ylityksiä, ammattilaisia sisältyy myös yhteisölliseen tukeen mutta ne eivät tule lastensuojelun sosiaalityön kautta. Kolmas tuen tuottaja Kinnusen jaottelussa on julkisen ja yksityisen sektorin ammattilaiset. Siitä ryhmästä vanhemmat saivat paljon tukea, joten jaottelen sen aineistolähtöisesti kahteen alalukuun: ammattilaisten tuki ja sijaishuollosta saatu tuki. Näistä ensimmäinen sisältää sosiaalityöntekijän tukea ja perhetyötä mutta myös hajanaisesti muiden ammattilaisten tukea. Tässä ryhmässä tuki on enemmän henkilökohtaiseen kuntoutumiseen ja muutokseen tähtäävää tukea.

4.1 Yhteisöllinen tuki

Tässä luvussa tuon esille ennen lapsen paluuta saatua yhteisöllistä tukea, joista yhtenä merkittävä tukena on vertaisuuteen perustuvat ryhmät. Ennen huostaanoton lakkaamista haastateltavista kaksi olivat saaneet monenlaista vertaistukea: he olivat osallistuneet useisiin ryhmiin, kuten netissä toimivaan suljettuun vertaisryhmään sekä erilaisiin vertaisryhmiin jotka perustuivat ryhmän jäsenten yhteiseen sairauteen tai riippuvuuteen. Kolmas haastateltava ei ollut osallistunut vertaisryhmiin lapsen huostassa olon aikana. Kaikki kolme haastateltavaa osallistuivat lapsen kotiinpaluun vaiheessa heille räätälöi-

tyyn vertaistukiryhmään, jonka esittelen erikseen paluun jälkeisestä tukea käsittelevässä luvussa.

Yhdellä haastateltavalla oli lisäksi ollut vertaistukihenkilö. Kukaan haastateltavista ei ollut osallistunut huostaanottoon liittyvään vertaisryhmään. Yhdelle haastateltavalle oli tarjottu huostaan otettujen lasten vanhemmille tarkoitettua vertaistukiryhmää, mutta hän ei kokenut sitä tuolloin tarpeelliseksi, koska sai lapsen sosiaalityöntekijältä riittävän tuen ja huostaanotto oli vapaaehtoinen.

Yksi vanhemmista (1) on käynyt paljon ryhmissä. Hän on kokenut, että jotkut ryhmät auttoivat häntä paljon. Merkityksellistä hänelle vertaisryhmissä oli se, että niissä sai olla oma itsensä. Toinen tärkeä kokemus ryhmissä oli muiden esimerkki siitä, että riippuvuudesta voi todellakin päästä eroon. Toisten esimerkki kannusti yrittämään ja antoi uskoa omaan muutokseen. Kaikki ryhmät eivät kuitenkaan olleet hänestä hyviä, niissä oli rajoitteensa ja vaihtelunsa; ryhmä voi olla liian iso, jolloin siellä ei saa yksilöllistä tilaa. Myös ryhmän luotettavuus voi olla puutteellista.

"koitin mennä sinne, heti alkuun siellä oli aika paljon porukkaa ja heti alkuun sanottiin että elä sitten täällä paljon puhele että täältä jutut menee joka paikkaan. Et se oli aivan outoo kyllä. Se oli hyvin- hyvin epämiellyttävä se ryhmä."

Vanhemmalla (1) oli kokemusta myös hyvistä ryhmistä, joissa hän kulki säännöllisesti ja sai itselleen ryhmän tukea useiden vuosien ajan. Ryhmään päästäkseen täytyi kuitenkin olla päihteetön ja kyetä lähtemään kotoa, ryhmiin ei kukaan tullut hakemaan, eikä houkuttelemaan kotoa. Ryhmissä ei myöskään yleensä vaihdettu yhteystietoja, joten niiden kautta ei muodostunut sellaista ystävyyttä, että olisi voinut jollekin soittaa, kun oli vaikea tilanne. Vanhemman tilanne vaihteli huostaanoton aikana, kuntoutumisessa oli välillä huonoja aikoja. Ryhmistä ei ollut tueksi vanhemmalle silloin, kun hän retkahti alkoholiin tai sattui jotain ikävää. Sen sijaan ryhmistä sai tukea silloin, kun vanhempi itse jaksoi osallistua ja pystyi lähtemään ryhmään selvin päin.

Myös Pitkäsen (2011, 24) tutkimuksessa tuli esille, että kuntoutumisessa voi tapahtua välillä askelia myös taaksepäin. Tämän tutkimuksen vanhemmalla 1 ei ollut läheisten joukossa sellaista tukea, joka olisi kannatellut silloin kun ryhmistä ei ollut apua.

Ryhmä perustuu yleensä yhteen yhteiseen asiaan, esimerkiksi riippuvuuteen alkoholista tai johonkin sairauteen. Vaikka riippuvuus on vain yksi osa elämää, käytäntönä ryhmäkokoontumisissa on pysytellä yhdistävässä asiassa. Järjestely toisaalta toimi, ja vertaiskokemusten jakaminen onnistui, kun pysyteltiin yhdessä asiassa. Vertaisryhmät koettiin hyvinä, vaikka yksilön elämän kokonaisuus jää vaille huomiota. Ryhmässä merkityksellistä oli sen antama yhteisöllinen tuki ja ryhmän hyväksyntä. Haastateltavan mukaan ryhmä on myös opettanut nöyryytymistä. Sairausperusteisissa ryhmissä koettiin samaa kuin riippuvuusperusteisesta, että:

"siellä hoidetaan vain sitä yhtä asiaa".

Tuolloin ihminen tulee nähdä vain riippuvuutensa kautta ja vain osana kokonaisuutta.

Vertaistukena voi toimia myös tukihenkilö. Vanhemmalla 1 oli myös tukihenkilö lyhyen aikaa, heillä oli samoja yhdistäviä kokemuksia. Tukihenkilön tuki oli kuuntelijana olemista, ei niinkään vastavuroista, mutta kuuntelijan tuki koettiin tärkeäksi sillä hetkellä. Elämäntilanne haastateltavalla oli sellainen, että ei ole ollut ketään, jolle puhua omasta elämäntilanteestaan. Tärkeää oli, että sai puhua ja toinen kuunteli. Aina ei ole niin tärkeätä se, onko tukijan kanssa on yhteinen arvomaailma tai miten miellyttävältä tukijan ja vanhemman välinen suhde tuntuu.

"Kyllä hänestä ihan tueksikin oli. Että eihän kaikki voi aina niin loistavasti mennä. Mutta että sain puhua ja hän kuunteli. Että sitä lähinnä kyllä oli. Että en mä tiedä että voiko se sitten ees olla toisenlaista."(se vertaistuki)

Tässä tutkimuksessa yhdellä vanhemmista (2) oli kokemusta tukea myös netissä toimivasta suljetusta vertaistukiryhmästä. Niissä hän koki tärkeänä toisten tarinoiden lukemisen ja sen peilaamisen omiin kokemuksiin; tärkeäksi hän koki muiden ryhmäläisten samanlaiset kokemukset. Muiden kokemusten samanlaisuus antoi voimia omien vaikeuksien kanssa jaksamiseen.

Molemmille haastateltaville, joilla oli vertaisuudesta kokemuksia, tärkeää oli muiden saman kokeneiden seuraan kuuluminen. Parhaimmillaan ryhmäkokemukset auttavat ihmistä löytämään omimman itsestään (Jauhiainen & Eskola 1994, 16). Marianne Berry,

Kelly McCauley ja Tracie Lansingin (2007) tutkimuksessa huostaan otettujen lasten vanhempia tuettiin ryhmämuotoisesti. Ryhmässä koettiin samoja asioita, mitä tutkittavat tässä tutkimuksessa: muiden esimerkki kannusti Berry ym. tutkimuksessa vanhempia. Berry ym:n ryhmässä vanhemmat olivat huostaanotto prosessin eri vaiheissa, osalla huostaanotto oli tuore. Muiden vanhempien esimerkki ongelmien ratkaisemisesta oli kannustavaa niille, joiden lapsi oli vasta huostaan otettu. (Berry, McCauley & Lansing 2007, 491.)

Yhdelle haastateltavista tärkeänä tukena oli seurakunnan erilaiset ryhmät. Niissä hän koki yhteisöllistä hyväksyntää ja tukea. Hän koki saaneensa seurakunnan erilaisista tilaisuuksista paljon yhteisöllistä tukea, tukea voisi pitää myös vertaistukena siinä mielessä, että yhdistävänä tekijänä on uskonto.

Osa huostaan otettujen lasten vanhemmista on yksinäisiä ja heidän elämässään on vähän yhteisöjä jotka kannattelisivat. Omat sukulaiset asuvat kaukana, ystäviä on vähän. Oma elämäntilanne on huostaanoton jälkeen vaikea ja sen kokeminen yksin johti yhdellä tuttavalla välillä kierteeseen:

"Että kyllä yksinäisyyteenkin sitä juo. Mutta että se juominen tuo sitä yksinäisyyttä. Oot kierteessä, oot yksin ja jos et hae apua sä jätät siihen."

Hyväksytyksi tulemisen kokemus ja lohdutuksen saaminen seurakunnan ryhmässä koettiin henkisenä tukena ja empatiana, jolla oli yksinäiselle vanhemmalle todella suuri merkitys:

"Ja se tuntuu että ne menee ne sanat suoraan sydämeen ja mulle tuli sellanen lämmin hyvä ja helpottava olo. hyvä olo."
"mulla valu kyynelät, mä itkin koko ajan ja se on aivan ihana"

Yhteisöllinen tuki koettiin lohduttavana; tuki voi olla etäisempää, yhteisöltä saatua ja olla silti koskettavaa ja lohtua antava. Tuettava voi pysyä anonyymina ja etäisenä ja hakea silti apua yhteisöstä. Omien epäonnistumisen tunteiden vuoksi voi olla helpompaa ottaa tukea vastaan antamatta omaa kokemustaan esille. Seurakunnasta hän sai myös läheisempää tukea ja keskusteluapua ryhmätoiminnan lisäksi, jonka vanhempi koki tukena ja kannattelevana arjessa.

Yhteisöllistä tukea huostaanoton aikana tässä tutkimuksessa toi kaksi haastateltavaa esille. Pääasiassa he olivat hakeutuneet itse tuen piiriin tai heitä oli kannustettu hakeutumaan.

4.2 Ammatillinen tuki

Tässä luvussa tuon esille sen, millaista tukea vanhemmat saivat sosiaalityöntekijältä ja muilta ammatillisilta sosiaalialan työntekijöiltä huostaanoton aikana. Haastateltavien puheessa nousi eniten esille lapsen sosiaalityöntekijät sekä perhetyöntekijä, jotka tulivat lastensuojelun asiakkuuden myötä. Vanhempia on kannustettu ja tuettu muutokseen. Haastateltavieni arjessa tapahtunut muutos on ollut keskeinen tekijä huostaanoton lakkaamisessa, huostaanottoon johtaneet syyt on poistuneet arjesta. Lastensuojelulain mukaan huostaanotto on voimassa toistaiseksi. Kun huostaanoton syyt lakkaavat, tulee huostaanotto purkaa. Huostaanotetun lapsen sosiaalityöntekijä arvioi asiakassuunnitelmaneuvoittelussa, ovatko huostaanoton edellytykset vielä voimassa. (Räty 2010, 369.)

Tässä tutkimuksessa vanhemman 2 muutokseen vaikutti merkittävästi lastensuojelun sosiaalityöntekijän työskentely. Perheen arkea helpottivat lastensuojelun sosiaalityöntekijän aktiivisuus, resurssit ja mahdollisuudet vaikuttaa lapsen ja perheen asioihin. Perheellä oli lisäongelmia lääkärien vaihtuvuuden ja puutteen vuoksi. Lapsen lastensuojelun sosiaalityöntekijä on luonut joustavilla ratkaisuilla perheen arkeen ratkaisuja, jotka toivat apua ja tukea sekä helpotusta esimerkiksi terveydenhuollon palvelujen saatavuuteen.

Tueksi ja avuksi vanhempi 2 koki myös sosiaalityöntekijän ja vanhemman suhteen itessään. Lapsen sosiaalityöntekijä oli pysynyt haastateltavalla koko ajan samana. Häneltä vanhempi sai tukea heti alusta saakka. Sosiaalityöntekijä on tukenut ja auttanut perhettä ja "on mahtava tyyppi". Vanhemman mukaan sosiaalityöntekijällä on "sydän paikallaan". Hän on viranomainen, jolle on voinut aina soittaa ja jolla on aikaa asiakkaalle.

Pitkäsen mukaan sosiaalityöntekijän ja asiakkaan suhteessa keskeistä on arvostus, henkilökohtainen kohtaaminen ja toimiva vuorovaikutus (Pitkänen 2011, 23). Pitkäsen mainitsemat keskeiset asiakassuhteen tekijät tulivat esiin vanhemman 2 tarinassa. Sosi-

aalityöntekijä on arvostanut asiakkaan edistysaskelia, kohtaaminen on ollut henkilökohtaista ja perheen sisäisen toiminnan tunnistavaa. Tämä tuli esiin ratkaisujen löytymisenä ja hyvien asioiden tukemisena. Sosiaalityöntekijällä on ollut hyvä suhde vanhempaan.

Huostaanoton aikana vanhemman 2 perheessä oli välillä vaikeuksia, mutta avoin suhde sosiaalityöntekijään oli säilynyt. Vanhempi 2 ei kertonut luottamuksesta, mutta tulkitsin suhteen vanhemman ja sosiaalityöntekijän välillä olevan luottamuksellisen. Vanhemman luotettiin, jota osoitti se, että vanhempi uskalsi kertoa sosiaalityöntekijälle vaikeuksista ja he pohtivat ratkaisuja yhdessä. Vanhempi myös koki, että sosiaalityöntekijä on lähtenyt rohkeasti kokeilemaan kotiutumista. Luottamus oli tulkintani mukaan molemminpuolista, vanhempi selvästi kunnioitti lapsen sosiaalityöntekijää ja luottaa hänen arvioihinsa. Vanhempi 2 on alusta saakka luottanut sosiaalityöntekijään ja heidän avoimeen suhteeseensa lapsen asioissa. Tämän vuoksi vanhemmalla ei ole ollut myöskään mitään pelkoja siitä, että hän menettäisi lapsen lopullisesti, mikä on vanhempien yleinen pelko huostaanoton aikana.

Näkisin tärkeimpinä asioina vanhemman 2 ja viranomaisten välillä sen, että sosiaalityöntekijä oli pysyvä, jolloin luottamuksellinen suhde on päässyt syntymään. Luottamuksen lisäksi sosiaalityöntekijän henkilökohtaiset ominaisuudet, kyky asettua suhteeseen, on ollut mielestäni tärkeä tekijä. Hyvä asiakassuhde on tuonut joustavia ja rohkeita ratkaisuja huostaanoton aikana. Näkemykseni mukaan merkittävä tekijä vanhemman 2 ja sosiaalityöntekijän suhteessa on ollut myös se, että myös vanhempi itse on luottanut, ollut avoin ja aktiivinen. Hänellä on myös tapana käsitellä asioita analyytisesti ja selvittää ongelmia ja hakea niihin ratkaisuja.

Pitkäsen mukaan (2011, 7) huostaan otettujen lasten vanhempia pitäisi tukea paitsi vanhemmuudessa, myös muissa elämän haasteissa. Pitkäsen tutkimuksessa korostui, että nykyisissä työkäytännöissä vanhempien tukeminen on paljolti vanhempien oman aktiivisuutensa varassa (Pitkänen 2011, 47). Vanhempi 2 on tulkintani mukaan aktiivinen ja sillä on ollut vaikutusta hyvään lopputulokseen. Vanhemman aktiivisuus on merkittävä tekijät hyvässä asiakassuhteessa.

Viranomaisten tuki on vanhemman 2 kohdalla ollut nimenomaan lastensuojelun sosiaalityöntekijän tukea. Hyvä suhde lastensuojeluun on oman tulkintani mukaan ollut vahva

tekijä sille, että vanhempi on saanut riittävästi tukea arkeensa, muutos ollut tuen myötä merkittävää ja lapsi on voinut palata kotiin. Vanhemman 2 haastattelussa tuli ilmi, että asiakas tuli kuulluksi. Pohjolan mukaan asiakkaan kuulluksi tulemisessa syntyy myös jaettavaa ymmärrystä, kun asiakasta pyritään ymmärtämään ja hänen henkilökohtaista näkemystään kuunnellaan. (Pohjola 2010, 45.)

Merja Laitinen ja Sanna Väyrynen ovat tarkastelleet lastensuojelun asiakkuuksia myös eettisesti. He puhuvat sensitiivisestä pohdinnasta tai etiikasta, jota sosiaalityöntekijä tarvitsee kohdatessaan asiakkaat. Yllämainittu asenne ja inhimillinen kohtaaminen sisältää eettisesti tarkasteltuna sen, että sosiaalityöntekijä kohtaa ihmisen persoonan ja erottaa sen teoista. Onnistuneessa kohtaamisessa sosiaalityöntekijä näkee ihmisen vahvuuksineen ja rajoituksineen. Sensitiivisesti eettinen työntekijä näkee vanhemmuuden vahvuudet ja pyrkii tukemaan niitä. (Laitinen & Väyrynen 2011, 168, 172–173.)

Myös vanhemmalla 1 on myönteisiä kokemuksia lastensuojelun sosiaalityöntekijöistä sekä muista ammattilaisista huostaanoton aikana. Hänellä tuen kokemukset eivät niin selkeästi kohdistu yhteen lastensuojelun sosiaalityöntekijään, vaan tukea antavia ammattilaisia on ollut useita. Vanhempi 1 tarvitsi paljon tukea, alussa kuntoutuminen ei lähtenyt riittävästi käyntiin. Lastensuojelun sosiaalityöntekijä ohjasi hänet hoitoon. Hoitoon ohjaus ei aina riitä; tutkimuksessa tuli esille, ettei riittävää hoidon tarvetta tunnistettu, tai se ei käynnistynyt jostain muusta syystä riittävän vahvana.

"mä taisin olla jo hoidossa, niin paljon välillä riehuin, että mä sain tarpeeksi sitä hoitoo. Jotenki se tuli että minä tiesin, että saan silläki tavalla apua, koska sitä hain sitä apua sillä riehumisella. En mä osannu sitä kysyä."

Vanhempi 1 ohjattiin lastensuojelusta hoitoon, mutta hänen ongelmien laajuutta ja vakavuutta ei riittävästi terveydenhuollossa tunnistettu. Hän jäi lyhyen avun jälkeen yksin, vailla mitään tukea. Yhtenäistä Pitkäsen tutkimuksen kanssa oli se, että vanhemmat kaipasivat oman aktiivisuuden tueksi sosiaalityöntekijältä aktiivisuutta puuttua vanhemman tilanteeseen ja antaa apua. Avun pyytäminen saattaa vanhemmille olla vaikeaa, eikä avun tarvetta aina edes ymmärretä. (ks. Pitkänen 2011, 58.) Vanhemman tukeminen sijoituksen aikana on lapsenkin etu. Lapsen kannalta tärkeää on myös se, että vanhempi hyväksyy sijoituksen (Pitkänen 2011, 21).

Avun tarjoaminen on mielestäni yhteydessä siihen, että vaikeista asioista puhutaan asiakkaan kanssa ja otetaan ne esille ohittamatta niitä. Vaikka myönteinen näkemys vanhempaan on tärkeä, asiakas tulee kohdata kokonaisena ihmisenä, myös ongelmineen. (ks. Laitinen & Kemppainen 2010, 100.) Ongelmien tunnistaminen on edellytys riittävän vankan tuen saamiselle.

Ohjaajan myönteinen ote vanhemman vahvuuksiin kannusti vanhempaa 1. Myönteisen asian huomioimisella voitiin ottaa puheeksi myös ongelmia:

"Ja sitten sielläki oli sitä kannustusta sillä tavalla että joku hoitaja sano että koittasin pysyä siitä alkosta pois, kun sä hoidat vielä lapsenkin niin hyvin. Musta se jäi mieleen. Että kun siinä oli sellanen myönteinen kannustus."

Vanhempi 1 koki suorasanaisen ja realistisen palautteen hyväksi ja mieleenpainuvaksi. Hän muistaa yksittäisiä kannustavia puheita vuosienkin takaa. Hän kertoi haastattelussa kuka hänelle sanoi ja mitä sanoi, sekä sen, miltä sanat hänestä tuntuivat. Kannustava puhe ja usko vanhemman kykyyn muuttua oli tärkeä tuki kohti parempaa vanhemmuutta. Suora kannustus jäi mieleen ja antoi uskoa omaan muutokseen:

"Ni hän sano että kuule xxxx, se raitistuminen, ni se on mahdollista. Että on tämmösiä tärkeitä mitä ammatti-ihmiset voi käyttää ja osaa sanoa. Että se oli hirmusen tärkeä."

Myös toiminnallisuus esimerkiksi ensikotihoitajakson aikana koettiin tukevan vanhemmuutta. Toiminnalliset tehtävät pysäyttivät ajattelemaan, mihin suuntaan halusi elämän menevän. Ohjaus toiminnallisiin tehtäviin oli tiukkaa mutta kannustavaa.

"Se hoitaja oli kyllä tiukka, ihana mä tykkäsiin siitä, ja se jäi niin mieleen, kun hän kannusti. Että kun tehtiin yhdessä juttuja ja niitä käsiteltiin. Että miten mä aion olla vaikka viiden vuoden päästä. Hän ei kyllä päästäny helpolla, mutta oli kyllä myönteinen ja tiukkakin täytyy olla, ei lepsuilulla pääse. Täytyy tiukka olla tämmösissä mutta sain apua."

Tämä esimerkki kertoo kohtaamisesta, uskalluksesta mennä lähelle ja sanoittaa vaikeita asioita yhdessä asiakkaan kanssa. Edellä viittasin Pitkäsen (2011, 23) peräänkuuluttamaan sosiaalityöntekijän henkilökohtaiseen kohtaamiseen asiakkaan kanssa. Tässä vanhemman 1 esimerkissä ensikodin ohjaaja on toiminnallisuuden ohella kohdannut asiakkaan vaikeiden asioiden äärellä. Vuorovaikutus on ollut onnistunutta, vaikka ohjaaja on

uskaltanut olla tiukka, hän on ollut samalla kannustava ja uskonut muutoksen mahdollisuuteen.

Vanhempi 1 koki, että häntä on kantanut pitkälle se, että hänen kykyynsä muuttua uskottiin ja hänen hyviä puoliaan arvostettiin ja se mainittiin myös asiakassuunnitelmassa. Asiakassuunnitelmaan kirjataan vanhemman kuntoutumisen eteneminen ja mahdollisuudet huostaanoton purkuun. Dokumentoinnilla oli hyvin tärkeä kannustin vanhemmalle, hyväksynnän saaminen omien vahvuuksien osalta on tärkeää:

"mä kannoin varmaan kolme vuotta silloessa käsilaukussa sitä kirjettä, se oli mulle niin rakas ja niin tärkeä ja mä itkin kun mä sain sen, mä puhkesin niin ihaniin semmisiin ilon kyyneliin"

Haastateltava kertoi, että palaute oli lempeää ja arvostavaa. Vanhempi koki että sanat kantoivat ja toivat voimia arkeen. Arki oli vanhemmalle paljolti suorittamista ja puurtamista muutoksen osoittamiseksi ja pitämiseksi.

Pitkäsen mukaan asiakkaan muutosprosessin tukeminen edellyttää työntekijältä uskallusta sanoittaa jo saavutettuja asioita näkyväksi ja asiakassuhteessa rohkeutta mennä riittävän lähelle (Pitkänen 2011, 23). Konkreettisesti muutosprosessin tukeminen voi tapahtua vanhemman asiakassuunnitelman myötä; vanhemman edistymisen voi kirjata kannustamaan kuntoutumista. Vanhemman asiakassuunnitelman merkitys on suuri. Suunnitelma tehdään yleensä lastensuojelun sosiaalityöntekijän ja vanhemman sekä häntä tukevien viranomaisten kanssa yhteistyössä, suunnitelmaan kirjoitetaan vanhemmuudelle tarjottavat tukimuodot sekä hänen kuntoutumisen esistyminen.

Myös lastensuojelun sosiaalityöntekijät ovat tietoisia onnistumista edistävästä tekijöistä. Kokeneilta lastensuojelun sosiaalityöntekijöiltä (n 38) kysyttiin kanadalaisessa tutkimuksessa hyviä työkäytäntöjä vanhempien tukemisessa. Tutkimuksissa tuli esille, että on tärkeä uskoa muutoksen mahdollisuuteen ja että vanhempien muutoskykyä tulee kunnioittaa ja vahvistaa. Muita merkittäviä yhteistyön elementtejä oli avoin yhteistyö viranomaisten taholta sekä vanhempien kokemusten sensitiivinen ymmärtäminen. Lastensuojelun sosiaalityöntekijät pitivät tärkeänä myös vanhempien vahvuuksien tunnistamista, kunnioittavaa suhtautumista vanhempiin sekä syyllistämisen välttämistä. Kanadalaistutkimuksen tulokset tukivat aiempia vastaavia tutkimuksia. (Saint-Jacques, Drepeau, Lessard & Beaudoin 2006, 209 – 211.)

Vanhempi 3 ei ole tarvinnut tukea. Koin tutkielman tekijänä epäonnistumista, kun hänen haastattelun jälkeen minulle jäi tunne, että haastateltava ei kertonut minulle kuin vähän. Kuunneltuani haastattelun nauhoitteen, huomasin hän kertoneen kuitenkin paljon enemmän kuin miltä haastattelutilanteesta tuntui. Hän puhui sosiaalitoimesta hieman etäisenä, ikään kuin yhtenä systeeminä. Tuen tarvetta ei tuntunut olleen kuin taloudellisten asioiden hoidossa. Hänen kertomuksensa jäi ohueksi ja olin pettynyt itseeni haastatelijana.

Vanhemman 3 itsestä käyttämä ilmaisu "turtunut kaikkeen niin ettei mikkään enää hätkäytä" on lähellä Riitta Granfeltin käyttämää panssari -metaforaa, jonka hän lainaa Catharina Erikssonilta. Ihminen voi kehittää suojakseen panssarin, jonka sisällä voi vetäytyä välinpitämättömyyteen. Se suojaa ihmistä muiden katseilta ja siltä nöyryykseltä, että tulee nähdä omine heikkouksineen. Panssari toimii suojamuurina uhkaavaksi koetussa tilanteessa, mutta samalla estää läheisyyden ja osittain myös yhteyden omaan sisäiseen maailmaan, ikävän, pelon ja surun tunteisiin. Panssarin takana oleva ihminen jää vieraaksi, eikä vuorovaikutuksessa päästä käsittelemään merkityksellisiä asioita. (Granfelt 2004,199; Granfelt 2007, 60) Granfelt pitää panssaria selviytymisstrategiana uhkaavissa tilanteissa; omassa haastattelussa siitä tuli ehkä mahdollista arvostelua vastaan tehty suojamuuri. Panssarimetafora auttoi selittämään joitakin ristiriitaisuuksia haastateltavan kerronnassa.

Vanhemmuuteen liittyy kulttuurisia odotuksia, joiden täyttämistä vanhemmat ovat tietoisia; omaa vanhemmuutta ei ole miellyttävää laittaa arvostelulle alttiiksi. Vanhempi 3 kertoi olevansa vanhempana turtunut niin, ettei mikään enää hätkäytä. Hän ei myöskään odottanut lapsen paluuta, eikä kokenut sitä merkityksellisenä. Toisaalta hän kuvaa sitä, että asiat menevät omalla painollaan siten että lapsi otetaan huostaan jos lapsi tekee rikoksia ja muuta vahingollista, ikään kuin vanhemmista riippumatta. Hän toi syyllisyyttä ja katumusta esille ohimennen, haikeutena työvuosiin, jotka vietti kaukana lapsesta. Vanhempi oli vahvasti mukana sijoituksen aikana lapsen elämässä, mikä tuli ilmi siinä, että hän tunsu paljon sijaishuollon käytäntöjä ja lapsen arkea sijaishuollossa.

Halusin haastattelujen etenevän haastateltavien ehdoilla. En halunnut esittää kysymyksiä tungettelevasti vaan luotin vapaaseen kerrontaan ja tuen kokemuksista tehtyihin tu-

kikysymyksiin. Otan tärkeänä tuloksena senkin, että vanhempi ei ole kokenut tarvinneensa tukea huostaanoton aikana. Työssä lastensuojelussa tapaan asiakkaita, jotka eivät halua jakaa asioitaan, ja heitä täytyy pyrkiä auttamaan heidän ehdoillaan.

Parhaimmillaan vanhempien ja lastensuojelun sosiaalityöntekijän välinen suhde on vanhemmuutta tukevaa. Luottamus ja vastavuoroinen välittäminen ovat vanhempien mielestä tärkeitä hyvän asiakassuhteen edellytyksiä. Vanhemmat toivat Pitkäsen tutkimushaastattelussa esille, että omalla asenteella ja avoimuudella ja tavalla asettua vuorovaikutussuhteeseen työntekijän kanssa on vaikutusta siihen millaiseksi yhteistyö muotoutuu. (Pitkänen 2011, 56 – 57.)

Kaikilla haastateltavilla oli sekä positiivisia että negatiivisia kokemuksia sosiaalityöstä. Selvästi enemmän esille tuli kuitenkin hyviä kokemuksia. Negatiiviset asiat eivät tulleet esille käsittelemättöminä tarinoina, vaan suurin osa negatiivisista kokemuksista oli käsitelty palaverissa, joitakin asioita oli jäänyt painamaan, mutta ne eivät saaneet kokonaisuuden kannalta suurta merkitystä vanhemman kokemuksissa. Myös asiakkaiden negatiiviset tunteet tarvitsevat paikkansa tulla julki asiakassuhteessa (Laitinen & Kemppainen 2010, 94).

Perhetyön tuki

Perheen avuksi voidaan avohuollon tukitoimena antaa perhetyötä. Lastensuojelun perhetyön tarkoitus on antaa asiakassuunnitelman mukaisesti tukea perheen arkeen. Perhetyöntekijät tulevat kotiin ja tukevat vanhempia lapsiperheen arjessa. Tuki voi olla konkreettista kotiaskareiden auttamista tai keskustelua apua esimerkiksi vanhemmuudesta, se voi myös olla näitä molempia. Perhetyö on siten erilaista kuin lastensuojelun sosiaalityöntekijän tekemä työ ja esitänkin sen erikseen omana tuen muotona. Perhetyö on erilaista tukea kuin sosiaalityö: perhetyö on parhaimmillaan sekä henkistä ja emotionaalista tukea että toiminnallista ja tiedollistakin.

Perhetyöntekijä näkee perheen arjessa olevat ongelmat ja voi tukea niissä ja tuoda niitä esille lastensuojelun asiakassuunnitelmapalaverissa. Asiakkaan, sosiaalityöntekijän ja perhetyön kanssa yhdessä arvioiden arkeen voidaan hakea tavoitteita, tukea muutosta ja

kannustaa perheen omien voimavarojen käyttöön. Pohjolan mukaan sosiaalityön kohteena ei voi olla ihminen ja hänen muutoksensa, vaan sosiaalityössä ihminen tulee kohdata tilanteissaan. Toisin sanoen ihmistä ja hänen toimintaansa tulee sosiaalityössä tarkastella aina elämän tilanteeseen kiinnittyvissä suhteissaan. (Pohjola 2010, 61.)

Tässä tutkimuksessa yksi vanhemmista kertoi saaneensa huostaanoton aikana lastensuojelun perhetyötä. Vanhemman 1 kotona perhetyön yksi merkittävä tehtävä on ollut tunnistaa arjen kokonaistilanne, vanhemman terveys, syöminen, juominen ja yksinäisyys, sekä vaikea suhde puolisoon tai sukulaisiin sekä vanhemman jaksaminen ja arvioida sosiaalityöntekijän kanssa, jääkö vanhemmalle liikaa vastuuta arjessa. Vanhemmalla oli yksi lapsi kotona. Vanhempi sai arkeen tukea perhetyön kautta, mutta ei aina riittävästi.

Perhetyötä voi olla huostaanottettujen lasten perheissä esimerkiksi silloin, kun osa lapsista on vielä kotona. Perhetyön tuki oli vanhemmalle 1 arkista apua ja samalla ajoittain kontrolloivaa.

"Ne on jotain aivan uskomatonta. Ja siinäpä taas tullaan tähän mikä mua on ehkä eniten auttanut ni tää perhetyö, että joskus suututti kun mä en saa sitä kaljapurkkia avattuakaan että naks kun perhetyöntekijä tulee ja pitää oottaa."

Kun haastateltavan perheessä oli ollut erityisen vaikeita hetkiä, kontrolloiva tuki väistyy ja perhetyöntekijän henkilökohtaiset arvot ja henkilökohtaiset ominaisuudet nousivat merkityksellisiksi. Suhde oli luottamuksellinen ja vanhemman henkisiä voimavaroja tukevaa. Tässä tutkimuksessa vanhemmalle 1 perhetyö on ollut merkittävä tuki:

"Ja oon aina saanu tukea häneen. Ja sekin oisi voinu olla toinen, että yks Xxxx Xxxx on myös aika kiva mutta ei hänen kanssa näitä syvällisiä, ja tähän mä tarviin,"

Perhetyö oli yhdelle haastateltavalle erittäin merkityksellinen, jopa tärkein tukimuoto. Kahden muun haastateltavan keskusteluissa ei tullut perhetyötä esille lainkaan.

4.3 Sijaishuollon henkilöstön antama tuki

Sijaishuoltopaikalla on suuri merkitys, ja se valitaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Lapsen ollessa sijaishuollossa, alkaa uusi merkittävä vaihe perheen elämässä. Vanhempien tukemisen kannalta merkityksellistä on, kuinka vanhempia tuetaan kuntoutumaan omista ongelmista ja kuinka heidän ja lapsen välistä suhdetta tuetaan. Sijaishuoltopaikan henkilökunta voi olla tärkeä tukija vanhemmalle. Kuvaan sijaishuoltopaikan antamaa kokemusta erittelemättä sijaishuoltopaikkoja erikseen laitoksiin, perhekohteihin tai sijaisperheisiin.

Tämän tutkimuksen haastateltavilla oli merkityksellinen suhde lasten sijaishuoltopaikkaan. Kaikki haastateltavat kokivat sijaishuoltopaikat hyvinä. Haastateltavat kertoivat sijaishuoltopaikasta myönteisiä asioita lapsen kannalta ja myös omalta kannaltaan. Kaikki olivat saaneet tukea ja perheiden yksilölliset tarpeet oli huomioitu eli tuki oli kaikille erilaista.

Vanhempi 2 koki, että lastenkodin henkilökunta oli hänelle hyvänä tukena sijoituksen aikana. Yhteiset kasvatuskeskustelut henkilökunnan kanssa olivat vanhemman apuna, kun lapsi kävi kotilomilla:

"ja sitten kun siellä oli ne semmoset lomasopimukset mitkä tehtiin, ne aina kysy että onko jotain erityistä että ootteko menossa jonnekki tai jotain siis että siellä oli ihan kirjalliset säännöt lomalle. Ne aina allekirjotettiin ja ne kävi sen lapsen kanssa läpi siellä sen ja se tuli kottiin se lappu ja munki piti se vielä allekirjottaa. Ja jos ei se toiminu niin mä soitin sinne ja loma katkastiin."

Vanhempi 2 kertoi muuttuneensa vanhempana sijoituksen aikana. Hän kertoi omasta muutoksestaan ja kertoi, että hän on saanut muutoksen aikaan nimenomaan sijaishuoltopaikan tuella ja ohjeilla. Vanhempi sai lapsen kasvatukseen ja perheen vuorovaikutukseen paljon ohjausta joka tuki myönteistä muutosta. Sijaishuollon aika oli Laakson termiä lainaten kasvatuskumppanuutta.

Sinko ja Vironkangas ovat tutkineet huostaanotettujen lasten äitejä, jotka käyttivät huumeita. Tutkijoiden mukaan erityisesti perheisiin sijoitettujen lasten äidit voivat kokea menettäneensä lapsensa lopullisesti. Jaettu vanhemmuus on käytännössä vaikeaa. (Sinko & Vironkangas 2009, 105.) Tässä tutkimuksessa vanhemmilla oli kokemusta

vanhemmuuden vastuun jakamisesta; vanhemmat kokivat sijaishuollon hyväksi vaikka lapsi sijoitettiin perheeseen ja vanhemmuus oli jaettua vanhemmuutta.

Riitta Laakso on tuonut esille monipuolisemman kuvan jaetusta vanhemmuudesta, kuin Sinko ja Vironkangas. Laakso tutki väitöskirjassaan kahden lastenkodin arkea. Etnografisessa tutkimuksessa tuli esille myös vanhempien kanssa tehtävä työ ja sen moninaisuus; vanhempien tukemisessa on monia tapoja ja käytäntöjä. Lastenkodissa tehtävän työn tavoitteena oli ensi sijassa varmistaa vanhemman ja lapsen välisen suhteen säilyminen sijoituksen aikana, mahdollistaa lapsen kotilomat tai muutoksen aikaansaaminen vanhempien ja heidän lastensa välisessä suhteessa. Vanhempien kanssa tehtävän työn painotukset vaihtelivat Laakson mukaan paljon. Työ vanhempien kanssa oli paitsi vanhemmuuden arviointia, säätelyä, kontrollointia ja ohjaamista myös houkuttelua vanhemmuuteen ja ajoittain kumppanuustyöskentelyä vanhempien kanssa. Työn muodot vaihtelivat vanhempien elämäntilanteen mukaan. (Laakso 1998, 221 – 222.)

Laakso jakoi vanhempien kanssa tehtävän työn kolmeen pääryhmään. Kasvatuskumppanuudeksi nimetty yhteistyö näyttäytyi vanhemmuuden jakamisena. Osittain se oli konkreettisten neuvojen antamista vanhemmille lapsen kasvatuksesta. Vanhemmat ja työntekijät näyttäytyivät tutkijalle yhteistä asiaa hoitavina kumppaneina. Kumppanuustyöskentely edellyttää, että vanhempien ja työntekijöiden välillä vallitsee luottamus. Osa vanhemmista haki aktiivisesti tukea ja neuvoja työntekijöiltä. (Laakso 2009, 201, 203, 221 – 223.) Vanhemman 2 kokemuksessa oli paljon yhtymäkohtia Laakson kumppanuudeksi nimettyyn yhteistyöhön.

Tässä tutkimuksessa vanhemmalla 3 oli hyvin erilainen kokemus. Hän oli aiemmin ollut etävanhempana, sijoituksen aikana häntä tuettiin lähivanhemmaksi. Etävanhemman suhdetta lapseen rakennettiin yhteisillä lomilla. Vanhempi kävi lastenkodissa ja vietti viikonloppuja lastenkodin perheasunnossa kahden lapsen kanssa. Myöhemmin lapsi kävi vanhemman kotona. Usein vierailu vanhemman kotiin voi olla vaikeaa jo pienen asunnon vuoksi; lastenkodeilla sen sijaan voi olla erillisiä asuntoja vanhempien vierailuja varten. Vanhemmalla ja lapsella oli sijaishuoltopaikassa rauhallinen asunto erillään muista asukkaista. Vanhemmalle yhteiset viikonloput olivat mukavia yhteisiä päiviä lapsen kanssa.

Laakson tutkimuksessa oli vanhempia, joiden yhteys lapsen kanssa oli katkennut. Näissä yhteyksissä työ vanhempien kanssa nimettiin tutkimuksessa vanhemmuuteen houkutteluksi. Tuolloin konkreettisesti etsittiin vanhempien olinpaikkaa ja tietoa heistä. Vanhempaa kannustettiin pitämään yhteyttä lapseen sekä rohkaistiin tapaamisissa tekemään lapsen kanssa jotain yhteistä. Toisinaan syy vanhempien tavoitteluun oli lapsen huoli vanhemmistaan. (Laakso 2009, 210, 211, 221 – 223.) Vanhemman 3 yhteistyö sijaishuoltopaikan kanssa oli lähellä Laakson vanhemmuuteen houkuttelua.

Myös kolmas haastateltava koki sijaishuoltopaikan hyvänä. Hänelle syntyi heti huostaanottotilanteessa luottamus sijaisvanhempia kohtaan:

"sinne(perheen kotiin) tuli sitten nämä sijaisvanhemmat. Heidät kun näin mulla tuli heti jotenkin semmonen luottamus. Tuli ihan semmonen, tietysti oli semmonen haikee että lapset lähti mutta semmonen luottamus ja semmonen semmonen ja varsinkin kun ne tuli tavallaan niiku auttamaan silleen että ne ei niiku tullu multa viemään mun lapsia vaan he tuli niiku mulle avuksi. Ja aina oon jotenki, varsinki se mies ja nainenkin, molemmista heistä tykänny aina noin niiku ulkonäöltäkin, jotenkin ne kemiaat oli meillä semmoset että jotenki se luottamus tuli heti."

Vanhempi 1 koki sijaishuoltopaikan tukeneen häntä, häntä kannustettiin ja hänelle oltiin henkisenä tukena ajoittain. Tueksi koettiin myös vierailut lasten luona sijaishuoltopaikka; ne oli tärkeitä vanhemmalle.

Laakson tutkimuksen kolmas työn muoto oli vanhemmuuden kontrollointi. Tätä tutkija nimitti samalla lastensuojelun ytimeksi. Työntekijät säätelivät ja varmistivat lasten turvallisuutta kontrolloimalla vanhempien ja lasten välistä suhdetta. Työntekijät ottivat kantaa siihen, mikä oli lapselle riittävää huolenpitoa normittaen samalla vanhemmuutta. Vanhempien voimavaroja arjessa selviämiseen arvioitiin seuraamalla heidän tekemisiään lastenkodin vierailujen aikana. Työntekijät myös kontrolloivat mahdollista päihtymystä vanhempien hakiessa lapsiaan kotilomille. Osa vanhempien ja lasten suhteista oli lapsille haitallisia ja jopa vaarallisia. Kontrollointi oli tärkeä myös siksi, että lapset eivät aina itse kerro työntekijöille vanhempien käyttäytymisestä lapsen kotilomien aikana; he ovat lojaaleja vanhempiaan kohtaan. (Laakso 2009, 205, 221 – 223.) Yksi haastateltava toi esiin kontrolloivaa työtä, mutta hän tiesi sen olevan lasten parhaaksi. Vanhemman luottamus sijaishuoltoon säilyi, vaikka työn muoto oli osittain kontrolloivaa. Enimmäkseen vanhempi koki sijaishuollon tukea antavana.

Laakson mukaan työskentelyn muoto riippui myös siitä, olivatko lapset lyhytaikaiseksi suunnitellussa sijoituksessa, jolloin työn tavoitteena oli perheen tukeminen siten, että lapsi voisi palata kotiin. (Laakso 2009, 188 – 189, 192.) Tässä tutkimuksessa kaikkia vanhempia tuettiin sijaishuoltopaikoissa, vaikka sijoitukset olivat osalla pitkiä. Vanhemmilla oli hyvä suhde sijaishuoltopaikkojen työntekijöihin.

Kaikki vanhemmat eivät Laakson tutkimuksen mukaan halua työskennellä yhteistyössä lastenkodin työntekijöiden kanssa. Myös työntekijät kokivat, että oli vaikea ottaa puheeksi vanhempien puutteet heidän vanhemmuudessaan. Vanhempien kanssa työskentelyssä oli Laakson mukaan ensisijaista työntekijän ja vanhemman välinen suhde. Kohtaamisissa oli tutkijan mukaan läsnä tietty varovaisuus. Työn lähtökohta oli kuitenkin uskominen ihmisen muuttumiseen. Muutos ei kuitenkaan tapahdu vaatimalla sitä, vaan vanhemmat tarvitsevat tukea muuttuakseen. (Laakso 2009, 199, 214, 216 – 217, 221.)

Vanhemmalle 1 lasten huostaanotto oli myös helpottava. Se oli merkittävä hetki, jolloin vastuu lapsista siirtyi sijaishuoltopaikkaan ja vanhempi itse sai hoitoa. Merkittävää oli myös sijaishuoltopaikan miehen rooli, joka oli vanhemmalle turvallisuuden tunnetta lisäävä. Vanhempi itse koki oman jaksamisen olevan jo heikkoa.

"Perhekodin vanhemmat oli semmoset että tosiaanki luottamusta herättävät. Sillä tavalla että he pitää huolta ja sillä tavalla että he oli asiassa mukana ja tällästä niiku kaikkee ja hyvinkin näin. Sitten jotenkin sijaishuoltopaikan isä, kun on sen näkönen, ja kun on joutunu pettymään näihin miehiin niiku isinä aina että tuo on jo xxx viimesin isä että aina olen joutunu pettymään että silleen oli ihana että joku mies oli kiinnostunu ja että ihan varmoihin käsiin pysty jättämään niiku."

Myös Pitkänen (2011, 72) toi tutkimuksessaan esiin, että joissain tapauksissa huostaanotto voi olla lapselle ja vanhemmille helpottava muutos. Lapselle mahdollistuu tasapainoisempi arki ja vanhempi helpottuu, kun hänen ei huonokuntoisena tarvitse yrittää huolehtia lapsesta. (Pitkänen 2011, 72.)

Vanhempi 1 koki myönteisenä sijaisperheen vaikka pieniä ristiriitoja oli matkan varrella ollut, nämä oli selvitetty ja suhteet säilyivät hyvänä. Sijaisvanhemmat kannustivat, ja sitä arvostettiin. Sijaisperheelle annettiin haastattelussa arvostusta rehellisesti:

"äiti, silti se sijaisperheen äiti oli äiti silloin kun minä en jaksanu enkä pystynyt olleen äiti ja mä oon kiittänyt häntä siitä. Ja sijaisperheen isä on ollut kanssa hyvin tärkeä."

Lasten tapaamiset ovat tärkeitä vanhemmille, niistä puhuttiin haastattelussa lämpimästi. Silti kotilomia ei aina kuvattu pelkästään hyvänä, ne oli myös suorittamista omien voimien ääri rajoilla.

"Että mä olin toisaalta ihan tyytyväinen kun hänet haettiin pois ja sitten mä tunsin että mä olin niiku hyvin hoitanut sen viikonlopun ja olin raittiina. Ja aina mä halasin sijaishuolto paikka isää ja se oli mulle rikkaus se lapsen sijaisperhe."

Tässä tutkimuksessa sijaishuolto paikan tukea oli kolmenlaista:

- vanhemman kuntoutumista ja hyvinvointia tukevaa
- vanhemman kasvatustapoja ja tapoja tukevaa ja ohjaavaa
- lapsesta huolehtimisesta ja vanhemmuuteen houkuttelua, Laakson termiä lainaten

Yhteenvetoa huostaanoton aikaisista tuen kokemuksista

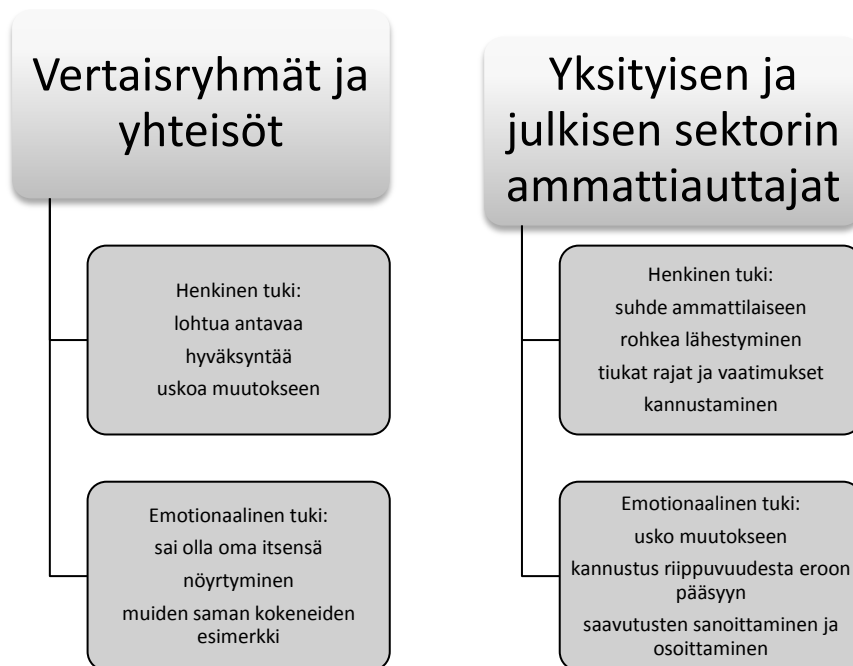
Sosiaalisen tuen käsitteen avulla tarkastelen vanhempien kokemuksia siitä tuesta, jonka he ovat kokeneet auttaneen heitä. Ammattilaisten tuki on ollut tärkeä kaikille haastateltaville. Tässä tutkimuksessa apu tuli riittävän ajoissa ja se oli asiakasta arvostavaa. Myös Pitkäsen (2010) mukaan ammatillisilla palveluilla on tärkeä merkitys vanhempien kuntoutumisen tukemisessa. Ammatillinen tuki koettiin Pitkäsen tutkimuksessa huostaanoton jälkeen melko pirstaleisena; sen saamisessa korostui vanhempien oman aktiivisuuden vaatimus. Pitkäsen tutkimushaastattelussa vanhemmat kertovat, että apua on vaikea hakea ja se tulee väärään aikaan. Apua olisi kaivattu sijoitustilanteessa. Ammattilaisten arvion perusteella tarjottu tuki tuntui vanhemmista myös syyllistämiseltä tai tyrkyttämiseltä. (Pitkänen 2011, 46 – 47, 49.) Tässä tutkimuksessa vanhemmat eivät tuoneet esiin syyllistämistä eikä tyrkyttämistä eivätkä myöskään tuen pirstaleisuutta.

Yhteistä kaikelle tämän tutkimuksen haastateltavien saamalle tuelle huostaanoton aikana on ollut muutokseen uskomisen, kannustaminen ja realistinen palaute. Vanhempien heikkouksiin puututtiin ja niihin haettiin muutosta. Muutosten - pientenkin - tapahduttua palaute auttoi vanhempia puurtamaan vaikeissakin elämäntilanteissa kohti parempaa

arkea. Myös vanhemmat voivat puuttua sijaishuoltopaikan puutteisiin tai virheisiin ja niistä voitiin keskustella avoimesti ja puutteita korjattiin. Tässä tutkimuksessa paluun on mielestäni mahdollistanut vanhempien saama hyvä tuki, ei se, että huostaanoton perusteet olisivat olleet "keveitä" ja helposti korjaantuvia.

Haastatteluissa tuli esille millaista tukea huostaanoton aikana tarvittiin ja saatiin. Vanhempien kokemukset saamastaan tuesta voidaan jaotella sosiaalisen tuen käsitteen avulla viiteen ryhmään: emotionaalien, aineellinen, tiedollinen, toiminnallinen ja henkinen. Näistä huostaanoton aikana merkityksellisenä koettu tuki painottui selvästi emotionaalisen ja henkisen tuen saamiseen. Vanhemmille oli tärkeää läheinen luottamuksellinen suhde, hyväksyntä ja kannustus. Lisäksi merkittävää oli sellainen sosiaalityö, joka pyrki kokonaisvaltaisesti edistämään asiakkaan arkea. Vanhempien kokemukset saadusta tuesta voidaan jaotella myös sen mukaan, mitkä ryhmät tukea antoivat. Tuen antajista läheiset, sukulaiset ja muut ihmiset vanhempien lähellä puuttuivat kahden haastateltavan vanhemman tarinoista täysin.

Seuraavassa kuviossa huostaanoton aikana koettu tuki lyhyesti tuen antajaryhmän ja tuen muodon mukaan ryhmiteltynä. (kuvio 1):

KUVIO 1 Saatu tuki huostaanoton aikana sosiaalisen tuen käsitteen avulla ryhmiteltynä.

Vanhemmat kokivat emotionaalisen ja henkisen tuen tärkeäksi. Syitä voidaan tarkastella tunteiden kautta. Vanhemmat kokevat aiempien tutkimusten mukaan syyllisyyttä ja häpeää siitä, etteivät he kykene hoitamaan vanhemmuuden tehtäväänsä; epäonnistuminen vanhempana voi olla traumaattista ja itsearvostusta heikentävää (ks. Pitkänen 2011, 71 - 72.). Syyllisyys on Nousiaisen (2004) mukaan aina yhteydessä kulttuurissa olevaan ihanneäidin myyttiin. Tämän vuoksi vanhempien vahvuuksien huomioiminen ja kannustaminen sekä hyväksynnän saaminen on ollut haastattelemilleni vanhemmille merkityksellistä. Äitien kokemuksia on Nousiaisen mukaan lähestyttävä etsimällä merkityksiä, jotka kytkevät ne kulttuuriseen ja sosiaaliseen ulottuvuuteen. Hän tarkoittaa tällä sitä, että hänen tunteet eivät ole vain hänen sisäisen prosessinsa, vaan tunteilla on aina kulttuuriin ja sosiaaliseen vuorovaikutukseen olennaisesti kiinnittyvä ulottuvuus. (Nousiainen 2004, 155 - 156.

Emotionaalisen ja henkisen tuen korostumista voi tulkita lisäksi se, että tuki läheisiltä on niukkaa tai se puuttuu osalta vanhemmista kokonaan. Läheisen ihmisen tuki oli yhdellä haastateltavalla jopa negatiivista. Parisuhde vei kuntoutumista väärään suuntaan ja irtaantumisen parisuhteesta oli tarpeen oman kuntoutumisen ja tasapainoisen vanhemmuuden löytämiseksi.

5 Huostaanoton lakkaaminen ja lapsen paluu kotiin

Huostaanoton purku on vaiheittainen, ensin pidennetään lasten lomiam sijaishuoltoapaikasta kotiin. Selvä merkki huostaanoton lakkaamisesta on se, kun lapsi koekotiutetaan. Koekotiutuksen ajan lapsi on huostaanotettu, mutta hän on sijoitettu vanhempiensa luokse. Lapsen siirtymisestä kotiin, tehdään sijaishuoltoapaikan muutospäätös. Tutkimukseen osallistuneiden vanhempien lasten huostaanotto oli purettu tai sitä oltiin purkamassa. Kaikki lapset olivat asuivat haastattelujen aikana kotona.

Vanhemmat ovat kokeneet lasten kotiinpaluun pääsääntöisesti helppona. Näen onnistumisen edellytyksinä lapsen kotilomat, jolloin harjoiteltiin arkea. Yhdellä haastateltavista taas vanhemman käynnit sijaishuoltoapaikassa tukivat onnistunutta paluuta kotiin. Vanhemman ja lapsen yhteisillä lomilla vahvistui vanhemman ja lapsen välinen suhde ja myös harjoiteltiin muuttunutta arkea.

Yhden haastateltavan kohdalla huostaanoton syynä oli lapsen kasvua ja kehitystä vaarantavat ongelmat vuorovaikutussuhteissa. Yhteenotot vanhemman ja lapsen välillä olivat olleet rajuja ennen huostaanottoa. Sekä vanhemman että lapsen käytökseen oli saatu sijaishuoltoapaikan antamalla tuella muutos, niin että lapsi saattoi palata kotiin. Sekä vanhempi että lapsi olivat muuttuneet ja tarvitsivat tukea ja aikaa tottuakseen uuteen arkeen. Uusia tapoja oli noudatettu kotilomilla vanhemman, lapsen ja sijaishuoltoapaikan yhteisellä sopimuksella, että niiden siirtäminen kotiin onnistuisi. Paluun jälkeen arki kotona oli lapsella välillä rajojen hakemista, mikä voi olla haasteellista vanhemmille. Sijaishuoltoapaikan ja sosiaalityöntekijän tuki kuitenkin kannattelivat niin että huostaanotto saatettiin purkaa.

Vertaistukiryhmän vetäjien mukaan vanhemmilla saattaa olla huostaanoton vaiheessa sellainen luulo, että kun lapsi tulee kotiin takaisin, on kaikki sen jälkeen hyvin. Sitten kun tulee ongelmia, ei uskalleta hakea apua, koska vanhemmat kokevat olevansa suurenuslasin alla. Tämän tutkimuksen haastateltavat saivat paluuseen liittyviin haasteisiin apua vertaistukiryhmästä, johon he kaikki osallistuivat lapsen paluun vaiheessa. Vertaistukiryhmässä ammatillisen perhekodin äiti ja vertaisvetäjä antoivat konkreettista neuvoja ja puhuivat paluun ongelmista avoimesti. Vertaisvetäjä toi omia kokemuksia ja neuvoja sekä rohkaisi hakemaan apua ja puhumaan asioista. Vertaisvetäjä kertoi vanhemmille

oman lapsensa paluusta ja sen tuomista ongelmista, hänen lapsensa testasi vanhempaa ja kokeili rajoja pitkään kotiin paluun jälkeen.

Aikuinen kokee huostaanottoon liittyvistä seikoista syyllisyyttä, epäonnistumista ja häpeää (ks. Sinko & Vironkangas 2009, 105). Aikuiselle hyväksynnän saaminen omalta lapselta on tärkeää. Kotiin paluun vaiheessa aikuinen ei saisi löysätä sääntöjä saadakseen lapseltaan hyväksyntää. Tähän vahvana vanhempana pysymiseen vanhempi tarvitsee vahvistusta ja tukea. Kokemusten jakaminen vertaistukiryhmässä muiden saman kokeneiden kanssa voimaannutti vanhempia ja auttoi pysymään vahvana kasvattajana.

Lasten palattua kotiin, koekotiutuksen aikana vanhemman tehtäviä jaettiin edelleen: vanhemmat saivat tukea sijaishuoltopaikasta ja sosiaalityöntekijältä. Kaikilla vanhemmilla korostui kuitenkin tärkeimpinä vertaistukiryhmästä saatu tuki sekä materiaallinen tuki. Materiaalisesta tuesta merkittävin oli taloudellinen tuki. Kaikki vanhemmat halusivat tarjota lapselle vakaat taloudelliset olosuhteet.

Materiaalinen tuki

Materiaalinen tuki on tärkeä lapsen palatessa kotiin. Perhe tarvitsee isomman asunnon, kun lapsi palaa kotiin. Lisäksi lastenkodissa totuttuihin viikkorahoihin ja vaaterahoihin saatiin tukea koekotiutuksen aikana. Lapsen paluuvaiheessa kaikille vanhemmille oli merkittävää, sekä taloudellinen tuki että asunnon koko.

"nii, ainoa vaikeus oli alussa liian pieni asunto, mutta sen tilalle järjestyi isompi."

"kyllä mä aika hyvin on onnistunu se paluu" haastattelija: "koetteleeko se sua?" vanhempi 3: "ei ei ei ei hirveesti mitään erimielisyyksiä, tultu hyvin toimeen, siitäkin johtuen se on aika hyvin onnistunut."

Talous painottuu tärkeänä sen vuoksi, että kaikkien taloudellinen tilanne oli tiukka ja etuuksien määrä on tärkeä osa arkea. Kukaan vanhemmista ei haastattelujen aikoihin ollut työelämässä. Lapselle haluttiin säilyttää samat viikko- ja vaaterahat kuin hänellä oli sijaishuoltopaikassa. Asunnon merkitys on myös huomattava kaikille. Huostaanotetun lapsen vanhemmat joutuvat muuttamaan yleensä pienempään asuntoon lasten siirrettyä sijaishuoltoon. Lapsen kotilomien aikaan asunto on pieni, ja koekotiutuksen aika-

na tulee haettavaksi uusi asunto ja siihen asumistuen hakeminen. Lapsen kotiinpaluu huomioitiin toimeentulotuessa. Vertaistukiryhmässä tuli tietoa myös vanhempien arkeen vaikuttavien asioiden hoitoon. Tiedon merkitys esiintyi voimaantumisen tunteena, vanhemmat toimivat tiedon saatuaan aktiivisemmin ja kokivat olevansa vaikuttamassa perheen ja lapsen asioihin enemmän.

Taloudellinen tuki

Lastensuojelun taloudellisen tuen kautta lapsiperheille voidaan antaa sellaistaakin tukea, mitä ei toimeentulotuen avulla voida myöntää. Haastateltavien kertomuksissa tuli esille kokonaisuuden kannalta hyvin merkittävää taloudellista tukemista. Rahallisesti tuki ei ole ollut iso, mutta se oli vaikutuksiltaan suuri. Kun vanhemmilla on pieni peruspäiväraha, on tärkeä, että joitakin asioita tuetaan säännöllisesti. Pitkän asiakassuhteen myötä kokonaisuus hahmottuu ja sosiaalityöntekijä voi arvioida, mikä on tärkeä lapsen ja perheen kannalta. Tässä tutkimuksessa yhdelle perheelle tuettiin toisella paikkakunnalla lääkärissä käynti, jos oman paikkakunnan terveydenhuoltopalvelut eivät olleet riittävän toimivat. Merkinä suunnitelmallisesta yksilöllisestä tuesta myös lapsen ja vanhemman lomamatkoja tuettiin. Matkalla vanhemman ja lapsen välinen suhde vahvistui.

"...serkkuja ja semmosta sitten suunnitellaan. Mä tiedän että se on niin lepposa se ajomatka et sen on niin kiva kalkattaa siinä autossa että nää on kaikista parhaat hetket nää kun autossa ajellaan ja jutellaan."

Raha oli merkittävä tuki mutta se tuli esille kaikissa haastateltavien puheissa lapsen tarpeista tarkasteltuna. Mielestäni se on merkki vastuullisesta vanhemmuudesta. Vanhemmat olivat tietoisia, millaista tukea lapset saivat sijaishuollossa:

"se saa viikkorahaa , harrasterahaa , vaaterahaa, matkalippuihin rahojja, reissuja tekevät, retkiä ja kaikkia tämmösiä."

Vanhemmat halusivat säilyttää kotiuttamisen jälkeen lapsella samantasoisena käyttörahan, kuin mitä lapsella oli sijaishuollossa.

Tiedollinen tuki

Materiaalisen tuen lisäksi tiedollinen tuki oli tärkeä kaikille vanhemmille, haastateltavat saivat sitä vertaistukiryhmässä. Kaikki haastatellut vanhemmat toivat esille, että tiedon saanti oli tärkeä. Vertaistukiryhmässä sai tietoa vanhemmuudesta, mutta ennen kaikkea huostaanotto-prosessista, ja siihen liittyvästä lainsäädännöstä esitettiin tietoa helppossa muodossa. Kaikille merkittävää tietoa olivat taloudelliset asiat; mihin taloudellisiin etuisuuksiin lapsella on oikeus ja mihin heillä perheenä on oikeus. Vanhempien erilaiset elämäntilanteet ja taustat tulevat esille myös siten, että eri asiat ovat heille merkityksellisiä. Toisaalta tutkimukseen voi vaikuttaa se, että kaikkea ei haluta ehkä kertoa haastatelijalle; osa kertoo enemmän ja osa vähemmän. Lasten oikeudesta jälkihuoltoon vanhemmilla oli tietoa jo ennen vertaistukiryhmää, mutta kaikille tuli myös jotain uutta mikä selkiytti vanhemmille asiaa paremmin.

Tiedossa merkityksellistä vanhemmille oli sen konkreettisuus, selkeys ja käytettävyys. Vanhempi 2 kertoi kysyneensä omalta sosiaalityöntekijältään vanhemman asiakassuunnitelmaa, kun siitä oli kerrottu vertaistukiryhmässä. Lisäksi hänestä oli tärkeä jakaa ystävälle tietoa huostaanotto-prosessista:

"joo se on ollu ehkä kaikist tärkein, että saa sitä konkreettista tietoo, just sitä mitä mä oon voinu myös jakaa. Vetäjältä tulee just sit tää mihin kaikkeen teillä on oikeus ja kuule sehän sanoki että kyllä sossut kiittää kun me tuodaan täältä jokainen että mulla on oikeus tähän ja mulla on oikeus siihen. Sitten esimerkiksi lastensuojelun tää prosessi kokonaisuudessaan xxx oli sen sellaselle poverpointti ohjelmalle kasannu meille niiku selkokielellä miten tää prosessi menee ja sit just nää jälkihuoltoon liittyvät asiat."

Osa vetäjän jakamasta informaatiosta oli vanhempien tiedossa ennestään, mutta selkiytyi vanhemmille ryhmässä. Vanhemmat saivat myös paperiset tietopaketit omakseen. Merkittävin tieto koski taloudellisia asioita, asiakassuunnitelmaa, huostaanoton prosessin lainsäädäntöä sekä edunvalvontaa. Myös aiemmissa tutkimuksissa nousi esille tiedon saannin merkitys vanhemmille. Aiemmissa tutkimuksissa merkitykselliseksi nousi tieto siitä, mitä konkreettisesti vaaditaan huostaanoton purkamiseen. (Laakso 1998, 29, 33-36; Pitkänen 2011, 75.) Tässä tutkimuksessa vain yksi haastateltava toi esille, että jossain vaiheessa hän kaipasi konkreettisempaa tietoa siitä, miten huostaanoton voi purkaa. Myöhemmin hänelle selkisi purkamisen edellytykset ja niitä käsiteltiin asiakassuunnitelmapalaverissa.

5.1 Vertaistukiryhmän tuki

Kaikki haastateltavat kokivat vertaistukiryhmän hyvänä. Silti se koettiin eri tavoin; eri asiat olivat merkityksellisiä. Seuraavassa tuon esille haastateltavien merkityksiä vertaistukiryhmästä. Nostan esille kaikki merkityksellisinä pidetyt teemat. Aineistosta nousi esille kolme teemaa, jotka olivat kaikille merkityksellisiä tuen antajia vertaistukiryhmässä:

- *toisten tarinoiden kuuleminen ja sen peilaaminen omaan arkeen*
- *oman tarinan jakaminen muille*
- *tiedon saanti*

Vanhempi 1 puhui vertaistukiryhmästä positiivisesti. Valtaosan haastattelusta hän kertoo muista huostaanoton prosessiin liittyvistä asioista. Vertaistukiryhmä ei ole pääroolissa haastatteluissa, se on jotain johon hän palaa välillä kunnes puhe taas jatkuu omassa historiassa. Vanhempi 1 kuvaa ryhmää hyvänä, ihanana ja antoisana. Myös ryhmän järjestelyt sai kehuja, ryhmä oli hyvin valmisteltu, sinne oli aina kiva mennä, tarjoilu tuntui hyvältä ja se, että ryhmä oli heitä varten räätälöity, tuntui arvokkaalta.

*"mutta tämmönen niiku **meidän** oma ryhmä. Ni se oli just niiku **meille** että ja vaikka että niiku ne oli hirmu hyvä se ryhmä et se oli meille, just räätälöity niinkun"*

Tällä hetkellä merkityksellisintä vanhemmalle 1 oli muutos, jonka hän oli saavuttanut omassa elämässään: oma raittius ja vapaus elää ilman alkoholia. Hänen puheestaan tuloksena, että yksittäinen vertaistukiryhmä ei ole tärkein tekijä lapsen paluussa, vaan hänen elämänsä kokonaisuuden yksi osa. Merkittävintä on hänen muutos, joka on tuonut myös lapsen kotiin.

Vanhempi 3 kertoo viihtyneensä ryhmässä hyvin. Hän ei kokenut tarvitsevansa mitään tukea lapsen kotiuduttua, mutta lähti ryhmään uteliaisuuttaan. Hänellä ei ollut mitään odotuksia ryhmän suhteen, mutta piti sitä hyvänä. Hän kävi mielellään ryhmässä.

Vanhempi 2 lähti hyvällä mielellä ryhmään, hän odotti saavansa tukea ryhmästä arjessa jaksamiseen lapsen kanssa. Vanhempi 2 koki velvollisuutenaan osallistua ryhmään:

"että kun on ajateltu että annetaan se mahdollisuus että lapsi pääsee takasi kotia ni se on kuitenkin hyväksi että mä käyn tossa. Koska mä saan siitä kuitenkin jotaki että se sujuis hyvin se."

Vanhempi 2 toi eniten esille ryhmästä saatua hyötyä. Vertaisuus ei ollut hänelle ollut mikään houkutin, hän ei arvostanut vertaisuutta ryhmään mennessä:

"että yks tärkeä juttu, mikä tällä vertaisryhmällä on ollu, että mä oon aina aatellu että nää on niiku ihan syvältä, että ei ihmisten tarvi niiku käsitellä mitään tälläsiä, että mä oon muuttanu mielipiteeni. Tää on ihana, vertaistuki on ihan äärettömän tärkeä. Mä en oo koskaan ennen ymmärtäny tollasten päälle niiku mitään. Nyt mä (naurahdus) ymmärrän. Nyt mä niiku ymmärrän."

Vertaistukiryhmässä ei voi käsitellä yksilöllisesti osallistujien vanhoja kipeitä kokemuksia, osallistujilla on kuitenkin mahdollisuus yksilöaikoihin psykoterapeutin kanssa ryhmän jälkeen. Vanhempi 2 haluaa yksilöaikoja, vanhemman asiakassuunnitelmaan kirjataan vanhemman terapian tarve, ja hän saa tukea terapiamaksuihin lastensuojelun kautta. Terapia on vanhemmalle mieluinen, hän tuntee ryhmän kautta terapeutin ja terapeutti hänet.

"joo et siinä on käyty sitten paitsi tätä nykyistä niin mulla on niitä vanhoja traumoja vähän, niitä puretaan pois."

Vertaistukiryhmästä tuli vanhemmille tärkeä paikka jakaa omaa tarinaa ja kokea tulensa ymmärretyksi. Ryhmässä vanhempi voi olla oma itsensä; se on paikka, missä voi jakaa itselle tärkeät kokemukset muille turvallisessa ilmapiirissä, tulematta muiden taholta tuomituksi.

"Ja sit ne toiset on siellä et ihan niiku et toi on ihan niiku ymmärrettävää, et tolta se tuntuu, et se ei oo mitenkään niiku tuomitsevaa. Vaikka sanois jotain semmosta, että jos mä sen muualla sanoisin, ni joku vois olla että jaa'a niiku."

Vaikeisiin tunteisiin ei aina löydy sanoja, tilanteita kuvataan ryhmässä arkiseen tyyliin ja toiset ymmärtävät myös vertauskuvina esitettynä tunteita:

"niin kiukkunen et vois in lähtee niiku korkkaan ja vetään nupin täyteen (nauraa) sit ne muut on niiku silleen et joo kyl se varmaan niiku silt tuntuu. Kyllähän ne osa tietenk i kun niillä on päihdetaustaa ni on niiku mulle että älä älä"

Pienessä ryhmässä voi sanoa miltä tuntuu ja kuvainnollisella kielen valinnalla saada ymmärrystä. Yhteinen ymmärrys on tärkeä kokemus vanhemmalle:

"mut sit mä sanon et nää on vaan ajatuksia mut täällä mä pystyn niiku tuomaan ne ajatukset julki, ei ne oo todellisia et mä niiku oikeesti menisin ja lähtisin mut se et mä saan vaan tuoda ne ulos."

Vanhempi 2 hyödyntää ryhmästä saatua päiväkirjaa ja laittaa siihen ylös tapaamisten välillä nousevia vaikeita asioita, joista haluaa keskustella:

"sinne mä monta kertaa kirjotan just näitä tilanteita mitä on ollu ja niiku voiko tää johtuu siitä ja voiko tää johtuu tästä ja sit mä muistan kysyä, kun tavataan, kun ne on mulla siinä vihkossa."

Yksi vanhemmista halusi kysyä muilta ryhmäläisiltä, onko heillä ollut samoja kokemuksia lapsen paluusta, kuin hänellä. Hän on hyvin analyttinen ja pohdiskeleva vanhempi. Hänelle ryhmä on omien tunteiden jakamista niiden kanssa, jotka ymmärtävät, ja joiden kanssa voi olla oma itsensä. Vertaistukiryhmä on hänelle myös paikka, jossa pohtia paluuseen liittyviä ongelmia ja saada niihin neuvoja. Tapaamisten välillä vanhempi kerää kysyttävää päiväkirjaksi annettuun vihkoon.

"joo mulle se päiväkirja on sitä varten, että muistan kysyä, en mä tiedä onko se muilla sit vaan päiväkirja, mut mä laitan sinne myös sellasia asioita, mitä mun pitää muistaa kysyä, onko muilla ollu tällöisiä juttuja."

Vertaistukiryhmän pieni koko koettiin hyvänä. Vanhempi 2 koki että pienessä ryhmässä voi rohkeammin puhua omia asioita kuin isossa. Toisaalta pienessä ryhmässä myös jää aikaa kuunnella kaikkien kokemuksia. Haastateltava kuvaili mikä vertaisuudessa on merkityksellistä hänelle.

"varmaan siel voi sanoo semmosia, mitä ei ehkä muuten vois sanoo, tietää, et niillä on varmaan ihan samanlaisia tunteita arjes, kun se menee niiku huonosti, voi sanoo niit tunteita vanhemmuudesta."

Vanhemmalla 2 on paljon sellaisia tunteita arjessa, joihin hän ei löydä sanoja, jotka ovat ahdistavia ja joita täytyy päästä jakamaan muiden kanssa turvallisesti. Osa tunteista liittyy huostaanoton purkamisen jälkeisiin ongelmiin lapsen kanssa. Ongelmat eivät ole isoja, enemmänkin totuttautumista uuteen arkeen. Merkittävää on päästä jakamana ne ja saada kokea myös hyväksyntää ja ymmärrystä.

Ryhmässä jaetaan muitakin tunteita kuin vaikeita:

"kyllähän siellä jakaa niiku sitä onneeki, sitä niiku että ihanaa kun on lapsi kotona ja niiku myös sitä sitä onnen jakamista kun on toinen mahdollisuus."

Vanhempi 2 on kokenut isoja muutoksia ja saanut omaan vanhemmuuteensa eväitä niin, että he kohtaavat lapsen kanssa ikään kuin uudella tavalla. Sijoituksen jälkeinen tilanne sinänsä on uusi, ja siihen tilanteeseen ja omaan uuteen vanhemmuuteen vanhempi tarvitsee tukea, että hän jaksaa, vaikka lapsi koettelee vanhempaa. Ryhmässä he miettivät yhdessä ratkaisuja ja syitä lasten käyttäytymiseen; välillä ryhmässä saadaan konkreettisia neuvoja, välillä vain pohditaan syitä.

Lapsen paluun tuomiin arkisiin ongelmiin vanhempi 2 sai apua vertaisohjaajalta ja ammatillisen perhekodin vanhemmalta, joka toimi myös vetäjänä vertaistukiryhmässä. Lapsi koetteli välillä vanhempaansa palattuaan kotiin, arki ei ollut pelkkää paluun jälkeistä onnea. Vanhemmat saattavat usein odottaa, että kunhan lapsi vain pääsee kotiin, kaikki on sen jälkeen hyvin. Vertaisvetäjä osasi neuvoa, ja hänen neuvonsa koettiin merkityksellisenä, koska hän on itse kokenut samoja vaikeuksia.

"et se just kun se ni se sano et hänellä oli ihan samanlaista, et sua nyt niiku testataan, se kokeilee niiku se laps sua, että pysytsä siinä, jaksatko sä."

Ero ystävien ja vertaistukiryhmän välillä on vanhemman mielestä selkeä:

"mulle se on varmaan sitä, että ne tietää, mistä mä puhun kun jos mä puhun jollekin mun ystävälle siitä, ni vaikka se kuinka sanoo, että kyllä mä tiän ja kyllä mä ymmärrän ja näin ni se on ihan kun mikä tahansa asia, että jos se ei oo niitä kokenu ni ei se voi niitä tunteita oikeesti tietää siis kylähän sitä voi jakaa mutta en mä usko, että se ymmärrys on ihan sama kuitenkin."

Puhuminen ryhmässä on helppoa, ja vanhempi kokee tulevansa ymmärretyksi. Vertais-
tukiryhmäläisistä ei kuitenkaan vielä ole tullut ystäviä, vanhemmat eivät tapaa ryhmän
ulkopuolella;

*"en mä käyttäis sitä ystävä sanaa ainakaan, koska eihän me kuitenkaan,
eihän me nähä ton ryhmän ulkopuolella, ei me nähä niiku ollenkaan."*

Erilaiset elämänarvot eivät haittaa vertaisuutta, ja toisten arvoja kunnioitetaan, vaikka
ne välillä tulivat paljonkin esiin ryhmässä:

*"Tietenki se oli hänelle tärkeä asia ja se on se mistä hän saa sitä"
"meillä on ne eri arvot ja jokainen saa ne omat voimat mistä saa sitten "*

Erilaiset elämänarvot eivät haittaa ryhmässä sitäkään, mitä asioita haluttiin jakaa mui-
den kanssa.

Vanhemmalle 1 on tärkeä saada puhua mutta hän ei tuonut esille, että hänelle olisi ollut
tärkeä jakaa lapsen ja hänen välistä arkea paluun jälkeen. Hän kyllä kertoi jakaneensa
kokemuksia mutta se ei ollut hänelle kohokohta ryhmässä. Vanhempien kokemuksissa
vertaistuesta on mielestäni elementtejä myös voimaantumisen kokemuksista. Juha Siitonen
pitää voimaantumista yksilöllisenä prosessina joka muodostuakseen tarvitsee kui-
tenkin sosiaalista vuorovaikutusta. Keskeistä voimaantumisessa toisin sanoen on omien
kokemusten kertominen turvallisessa ilmapiirissä, missä voi kokea itsensä hyväksytyksi
ja asemansa tasa-arvoiseksi. (Siitonen 1999, 161 - 164.)

5.2 Kokemusten vertaamisen merkitykset

Kaikki haastateltavat toivat esille muiden tarinoiden kuuntelun, ilman että sitä kysyttiin.
Muiden kuuntelu koettiin merkityksellisenä ja omaa kokemusta verrattiin muiden tari-
noin. Ryhmä on yksilölle peili, johon hän heijastaa itseään ja omia toimintatapojaan
(Jauhiainen ja Eskola 1994, 16). Toisten tarinat koettiin haastateltavien sanoin mielen-
kiintoisina, ne yllättivät ja järkyttivät muita, ja omaan tarinaan peilattuna oma elämänti-
lanne näyttäytyi hyvänä:

"että mun mielestä meillähän on menny hyvin."

"Kyllähän siellä aika monennäkösiä juttuja kuuli, että miten muilla mennee. Siinä mielessähän se on että on tuommosiaki tapauksia ja tuommosia, että hei mullahan menneeki ihan hyvin kun muilla on vielä todellakin huonommin."

Vertaistukiryhmässä toisten tarinoita verrattiin omaan ja myös sitä, meneekö itsellä huonommin vai paremmin kuin muilla. Se ettei toisten kotona kaikki ollutkaan niin hyvin, tuotiin esille, ja se tuntui merkitykselliseltä. Vertaistukiryhmä koettiin hyvänä nimenomaan sen vuoksi, että kuuli minkälaista muilla on.

"Merkittävää oli jakaa omaa tarinaa muiden kanssa ja kuulla millaista muilla oli ja toisten kokemuksista löytyi samanlaisuuksia omiin kokemuksiin mutta myös erilaisuus oli merkittävää."

Myös samanlaisuutta vanhemmuudessa oli, mutta sitä ei koettu merkityksellisenä; tärkeämpää oli, että koki tulleen ymmärretyksi. Toisten tarinoista myös opittiin. Palaan muiden kuunteluun tulosten yhteenvedossa, koska pidän sitä kokonaisuuden kannalta merkittävänä tukena, joka vaikuttaa vanhempien kokonaisvointiin ja voimaantumiseen. Pidän sitä myös tulosten kannalta merkittävänä, yhteisesti koettuna asiana, jonka kaikki haastateltavat toivat esille useaan kertaan.

Kristiina Berg jakaa tutkimuksessaan äitiyden kulttuuriset odotukset kahtia: median tuottamiin ja ammattilaisten tuottamiin odotuksiin hyvästä äitiydestä. Berg tuo esille kulttuuristen odotusten keskinäisen ristiriitaisuuden. Hyvä äitiys on yhtäältä lapsilleen omistautuvaa, ja samalla hyvään äitiyteen liitetään omaa elämää ja uraa toteuttava äiti. Keskenään ristiriitaisen odotusten tiedostaminen on hämmentävää. Äidit ovat melko yksin, kun he tiedostavat vaatimukset, joita on mahdoton toteuttaa. (Berg 2008, 23 - 24.) Huostaanotettujen lasten vanhemmilla on näiden lisäksi viranomaisten valvonta ja arviointi siitä, mikä on riittävää vanhemmuutta. Tämän vuoksi tulkitsen, että vertaisryhmän keskustelut, oman tarinan tuominen ja hyväksynnän saaminen sekä muiden kuuntelu ja kuullun peilaaminen omaan tarinaan ovat erityisen tärkeitä. Vanhemmille vertaistukiryhmä voi olla ainoa paikka, jossa he uskaltavat puhua vanhemmuudestaan.

Vertaistukiryhmä, joka tämän tutkimuksen vanhemmille oli merkittävä paikka peilata vanhemmuutta, oli riittävän turvallinen paikka tuoda esille myös kipeitä asioita. Bergin mukaan vanhemman henkinen väsymys ja kyllästyminen lasten hoitoon tai hänen lasta kohtaan tuntemat negatiiviset tunteensa ovat äitiyden tabuja. Negatiivisten tunteiden

ilmaisu kulttuurissamme ei ole sallittua, ja niiden tunteminen lasta kohtaan voi tuottaa vanhemmalle suunnatonta häpeää ja syyllisyyttä. Pahimmillaan piilotetut tunteet johtavat lapsen fyysiseen ja emotionaaliseen satuttamiseen. Bergin mukaan tilannetta ei saa nähdä vain vanhempaan liittyvänä ongelmana vaan myös ympäristön kyvyttömyytenä tunnistaa ongelmaa ja helpottaa äidin kokemaa hätää ja painetta. (Berg 2009, 171.)

Oman vanhemmuuden puutteista puhuminen muille tulematta tuomitukseksi on sosiaalista tukea parhaimmillaan. Se kokemus, ettei kukaan tuominnut, oli yhdelle haastateltavalle vapauttavaa ja korjaavaa. Kokemus avaa mahdollisuuden vapautua mieltä painavista taakoista ja saada tuntea olevansa riittävän hyvä vanhempi. Vanhemmilla oli mahdollisuus jakaa pahoja asioita sen verran, mitä kukin jaksoi. Tärkeintä ryhmässä ei vetäjien mukaan ollut se, miten paljonvanhemmat jakoivat omia asioitaan, vaan se kokonaisprosessi, mitä vanhemmat kävivät läpi ryhmän aikana ja siitä eteenpäin.

5.3 Toiminnallinen tuki vertaistukiryhmässä

Vertaistukiryhmän ohjelmassa oli puhumisen ja kuuntelun lisäksi myös toiminnallisuutta. Elämänjana tehtävä on merkittävä osa ryhmän ohjelmaa. Oman vanhemmuuden tarinasta tehtiin elämänjana, jossa työstiin aikaa ennen huostaanottoa, huostaanoton aikaa ja huostaanoton jälkeistä nykyistä aikaa sekä tulevaisuutta. Tässä tehtävässä, kuten vertaistukiryhmässä muutoinkin ajatus surun työstämiseen oli se, että surussa ja pahassa ei vellota eikä siihen juututa. Pahoja asioita kuitenkin käsiteltiin, koska muuten kaikki olisi ollut valheellista.

Tehtäviin antauduttiin kokonaisvaltaisesti, ja se tuntui ryhmän tapaamisten jälkeen uupumuksena.

" itsetutkiskelu vei voimia ja kosketti syvältä sielua sydäntä ja aivoja. Mutta tähän kun sitoutuu ja antautuu että se herätti kyllä, Se kyllä hirveesti väsytti, kun siellä oli ni samana iltana ei voinu kyllä tehdä kotona mitään muuta kuin pakolliset."

Ryhmässä työstytyyn elämänkaari tehtävään askarreltiin kuvin, sanoin ja lehtileikkelein tuntemuksia ja kokemuksia, jotka itselle ovat tärkeitä; tehtävää tehtiin usealla tapaamis-

kerralla. Tuon esille yhden haastateltavan taulusta hänen tekemät merkittävät tuntemuksensa huostaanotto prosessina ajalta:

Huostaanottoaika aika

hoidin hyvin lapsen kunnes en enää jaksanu
syyllisyyttä, alakuloa, katumusta, surua, väsymystä sekä haikeutta lapsesta
erossa olost
vastenmielisyys viinaa kohtaan
haikeus lapsen tapaamisissa, kun piti tuijottaa joka ikinen sekunti ja tal-
lentaa muistot
tukena kirjat ja virret ja usko ja sitten ne ryhmät
palaute sekä rohkaisun saaminen sosiaalityöntekijältä
lempeä ja ystävällinen sosiaalityö ja oltiin kiinnostuneita
hyväksyntä muissa ryhmissä
raittiuden myötä saatu palaute ja hyväksytyksi tuleminen
ystävyyttä antoi rohkeutta

Tämä hetki

Motiivina on lapset
ihmetelly itekki ja muutkin sitten että miten on näin hyvin nyt
palaute lapsilta
ylpeys selviämisestä.
lapset on katso ja kosketa
tää on iloo ja terveellisyttä
mä sain rohkasua ja olin ite rohkee
tällä hetkellä on rauha ja seesteinen mieli
elämää voi elää päivä kerralla ja raittiina ni mikä sen ihanampaa
ilo ja onni ja luottamus, kiintymys ja siten arvostaminen jokaista kohtaan

Taulussa tulee esille niitä samoja tuntemuksia, joita Nousiainen (2004, 155 - 156) tuo esille lapsistaan erillään olevista äideistä. Syyllisyyden tunto, joka koettiin piinaavana, on aina yhteydessä kulttuurisiin odotuksiin vanhemmuudesta. Syyllisyyttä helpottaa hyvittäminen, tässä tutkimuksessa vanhemman ja lapsen tapaamiset ja vanhemman kunnoutumisen eteneminen. (ks. Nousiainen 2004.)

Vanhempi 2 kertoo paneutuneensa tehtävään antaumuksella. Hän toi tehtävän myötä ensimmäistä kertaa esille vaikeita asioita, joita aiemmin ei ollut halunnut tuoda esille. Vaikeat asiat ovat vanhemmalle häpeällisiä, mutta hän koki ryhmässä, että voi tuoda ne esille turvallisesti. Vanhemmalle oli merkityksellistä se, että kukaan ei tuominut millään tavoin, eikä hämmästellyt hänen esille tuomiaan häpeällisiä asioita. Missään muualla hän ei ole halunnut näitä asioita käsitellä. Muiden hyväksyntä käynnisti ison prosessin vanhemman ajatuksissa. Ryhmä oli turvallinen paikka avata vaikeita kokemuksia.

Oma muutos vanhempana oli siinä vaiheessa, että kykeni myöntämään tehneensä virheitä, koska oli jo uusia keinoja ja tapoja olla vanhempi; tehdyt virheet olivat jo menneisyyttä. Ongelmat oli myös sanoitettu, ja niitä oli tiedon ja keskustelujen kautta tuotu esille.

Vanhempi 3 ei tuonut tehtävistä mitään esille, hän ei kertonut mitään tehtävien sisällöistä, kertoi unohtaneensa ne tehtävät, mitä piti kotona tehdä. Tehtävistä ei ollut mitään pahaakaan sanottavaa, niitä tehtiin tapaamisten aikana, mutta ei kotona.

5.4 Muutos vanhemmuudessa

Kaikki haastateltavat puhuivat omasta aloitteestaan tulevaisuuden suunnitelmistaan, niihin palattiin useita kertoja. Tulevaisuus oli kaikilla suunnittelun alla ja se oli erilaista kuin menneisyys ja tämä hetki. Muutos on selvästi tapahtunut, sitä on vahvistettu ja entinen vanhemmuus on menneisyyttä; vanhemmuuden toinen mahdollisuus hyödynnetään toisenlaisena.

Puhe tulevaisuudesta toistui kerronnan mukana kaikilla haastateltavilla. Heillä oli tulevaisuudensuunnitelmia ja he näkivät itsensä selvästi erilaisessa tilanteessa kuin aiemmin. Tulevaisuutta varten oli suunnitelmia, joita vielä kypsyteltiin.

" että ei munkaan elämä ole aina tällästä että mä näitten samojen asioiden kanssa painiskelen vaan mä saatan tehdä ammatikseni vaikka ihan erilaista työtä kun mitä olen aikasemmin tehny taikka."

Myös vanhempi 3 puhui useassa kohdassa tulevaisuudensuunnitelmista ja kävi menneisyyttään ja huostaanoton aikaa läpi, keskusteli siitä, että ei ollut lapsen lähellä vaan töissä ulkomailla ja että nyt pitäisi lähteä töihin. Hänen puheessaan korostui paljon työ; ehkä lapsen ollessa pieni hän koki velvollisuudeksi olla töissä ja tienata ja nyt ehkä katuutuu sitä ettei ollut silloin läsnä. Vanhemman velvollisuus elättää perheensä tuntui olevan läsnä puheessa. Nykyinen työttömyys oli pitkään jatkunut ja tulevaisuudessa oli tarkoitus mennä töihin. Tuloihin liittyvät asiat olivat tärkeitä.

Myös vanhemmalla 2 oli tulevaisuudensuunnitelmia. Hän kertoi menevänsä piakkoin takaisin työelämään. Kaikkien haastateltujen vanhempien nykyinen arki ja tulevaisuu-

den suunnitelmat toivat haastattelijalle kuvaa vanhempien voimaantumisesta. Juha Siitosen mukaan ihmisen omat uskomukset hänen omista kyvyistään edistävät tai estävät voimaantumista ja päämäärine saavuttamista. Uskomusten lisäksi ihminen arvioi vuorovaikutuksessa syntyneitä tunteita ongelmistaan ja mahdollisuuksistaan. (Siitonen 1999, 119 - 120.) Haastateltavat puhuivat vertaistukiryhmässä paljon vanhemmuuden toisesta mahdollisuudesta, jota he parhaillaan elivät.

Myös vertaistukiryhmän tulevaisuus tuli kaikilla puheeksi. Ryhmäläisillä oli tarkoitus tavata keskenään sen jälkeen, kun vertaistukiryhmän kokoontumiset vetäjien avulla päättyvät. Vanhempi 2 pohti ryhmäläisten keskinäisiä tapaamisia sen jälkeen, kun kokoontumiset vetäjien kanssa päättyvät:

"niin joo tota että nyt mä voin sanoo että mä odotan vähän pelonsekai sin tuntein sitä että tää ryhmä loppuu, että miten se jatkuu se meidän tapaamisjuttu tavallaan. Aika niiku tärkeä mulle tää ryhmä ollu, semmonen henkireikä. Sit pitää löytyy joku toinen kanava."

Vanhempia mietitytti kuitenkin se, miten ryhmä toimii ilman vetäjiä. Vanhemmilla oli muitakin keinoja, jotka voivat toimia heille kanavana jakaa arkea. Lisäksi yksilötapaamiset terapeutin kanssa ovat tulevaisuudessa se, minkä avulla käydään läpi menneitä. Sijaishuoltopaikassa ei vanhemmuuteen liittyviä ongelmia ole käsitelty, vaan on etsitty uusia keinoja vanhemmuuteen. Vertaistukiryhmässä saatu tieto ja kokemusten jakaminen on rohkaissut ainakin yhtä vanhempaa käsittelemään myös menneisyyden väkivaltakokemuksiaan. Hän on halukas keskustelemaan kokemuksistaan terapeutin kanssa yksilötapaamisissa ja saamaan sen oman muutosprosessinsa eteenpäin.

"Mä sain sen ulos niin nyt mä en pääse jatkamaan sitä tavallaan, tai puimaan sitä enempi."

On tärkeä, että kipeille ja merkityksellisille asioille löytyy kanava senkin jälkeen, kun ne on otettu puheeksi. Ryhmässä otettiin tärkeitä asioita esille, eikä niiden käsittelyyn riittänyt kuitenkaan aikaa tarpeeksi.

Lasten paluun jälkeistä muutosta vanhemmuudessa näkyi kaikilla haastateltavilla. Vanhempien muutosta voi kuvata sanalla voimaantuminen, joka sisälsi eri rakennusaineita: häpeästä vapautuminen, uudet keinot ja riippuvuuksista vapautuminen. Vahvistumisen

ja voimaantumisen prosessi, jota tässä tutkimuksessa kuvaan muutoksen prosessina esiintyi kaikilla haastateltavilla, toisilla ohuemmin, toisilla vahvemmin.

Ryhmittelen muutoksen neljään vaiheeseen. Kaikki olivat eri vaiheissa prosessia ja prosessin eteneminen oli toisilla nopeaa ja toisilla siinä oli juuttumista.

1. tietoisuus joka sisälsi sekä tietoisuutta väkivallasta ja lastensuojelusta että tietoisuuden muiden tarinoista
2. jakaminen: oman tarinan jakaminen, omien kokemusten kertominen ääneen ehkä ensimmäistä kertaa, muiden tarinoiden kuuntelu
3. peilaaminen: oman tarinan vertaaminen muihin ja hyväksyvän palautteen saaminen omista tarinoista, omasta vanhemmuudesta puutteineen
4. hyväksyntä: muiden hyväksyntä ja peilaamisen tuoma oma hyväksyntä sallii oman historian tuomisen osaksi omaa tarinaa.

6 Kokoavaa tarkastelua vertaisuudesta

Hyväri (2005) tarkastelee vertaistukitoimintaa suhteessa auttamisjärjestelmissä saatuihin asiakaskokemuksiin. Tarkastelussaan Hyväri viittaa, Giddensia lainaten, hyvinvointipalveluissa tuotettuun asiakkuuteen sekä asiantuntijajärjestelmien tulkintoihin asiakkuuksista. Tulkinnat luokittelevat asiakasryhmiä ja kadottavat yksilöllisyyttä. Vertaisryhmässä asiakas asettuu tasavertaiseen dialogiin muiden asiakkaiden kanssa, yhdessä heillä on mahdollisuus murtaa asiakkuuteen liittyviä tulkintoja. Vertaisryhmän yhteisillä asiakaskokemuksilla luodaan ryhmän identiteettiä, me -henkeä joka kokee usein ammatillaiset vastakkaisina. (Hyväri 2005.)

Tässä tutkimuksessa haastateltavilla ei ollut vahvaa vastakkainasettelua suhteessa auttamisjärjestelmiin. Sen sijaan heillä syntyi yhteisen tiedon lisääntyessä oman aseman ja oikeuksien puolustamista. Haastateltavat kertoivat vaatineensa sosiaalityöntekijöiltä esimerkiksi vanhemman omaa asiakassuunnitelmaa, mikäli sellaista ei oltu tehty aikaisemmin. Ryhmän me -henki näkyi siinä, että osattiin vaatia niitä palveluja, joita kuuluu saada, mutta se ei noussut vahvana esille haastatteluissa. Haastateltavillahan oli tapahtunut hyviä muutoksia, ja yhteistyö viranomaisten kanssa oli pääosin hyvää, heidän kohdallaan huostaanottoa purettiin.

Kun asiakkaat vertaisryhmissä löytävät yhteisiä kokemuksia ja yhdessä kritisoivat auttamisjärjestelmiä, heidän kokemuksensa Hyvärin mukaan politisoituu. Tasavertainen ja itsenäinen vertaisryhmä on sinällään poliittinen projekti. Hyvärin politisoitumisen - käsite ei heti avaudu minulle, mutta prosessista jota politisointi kuvaa, löysin samoja tunnuspiirteitä kuin haastateltavien tarinoista.

Hyvärin mukaan vertaistukiryhmä on itsessään poliittinen, kun ryhmä itse määrää vuorovaikutuksen muodot ja aiheet. Tätä tutkittavien ryhmässä ei ollut, vaan vetäjien suunnittelema pohja toimi perusrakenteena tapaamisissa. Tosin osallistujat myös itse vaikuttivat ohjelmaan. Yhteistä Hyvärin prosessiin sen sijaan oli tasavertainen toisten kuunteleminen ja sellaisen moniäänisyyden muodostuminen, jossa oleellista on kokemuksellisten äänten salliminen. Politisoitumisen tehtävänä on Hyvärin mukaan identiteetti- ja roolityön avulla päästä eroon asiakkuuden tuottamista vääristyneistä ja yksiulotteisista leimoista ja määritelmistä. Oman toiminnan muuttaminen ei ole Hyvärin mukaan help-

poa, sillä erilaiset asiakkuuden mukana tulevat roolimallit estävät asiakkaan muutostyötä. Hyväri väittää, että esimerkiksi päihde- ja mielenterveysongelman tunnistaminen ja tunnustaminen tuottaa tiettyä asiakasidentiteettiä, joka vahvistuu erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. Pyrkimällä eroon tästä asiakas saa helposti vaikean (mielenterveys- ja päihdeongelmaisen) maineen, että hän kieltää ongelmansa ja on hankala. (Hyväri 2005, 222.)

Tämän tutkimuksen vanhemmat ovat pyrkineet eroon erilaisista ongelmallisista maineista ja onnistuneet siinä. Lisäksi he ovat kyenneet vakuuttamaan viranomaiset siitä, että heidän ongelmansa vanhemmuudessa, ovat jääneet menneeseen. Jos lapsen huostaanotto on tapahtunut vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmien vuoksi, näkisin että vanhempi tarvitsee tätä muutosta joka tapauksessa päästäkseen uuteen muuttuneeseen vanhemmuuteen huostaanoton purkamisen jälkeen. Hyvärin mukaan:

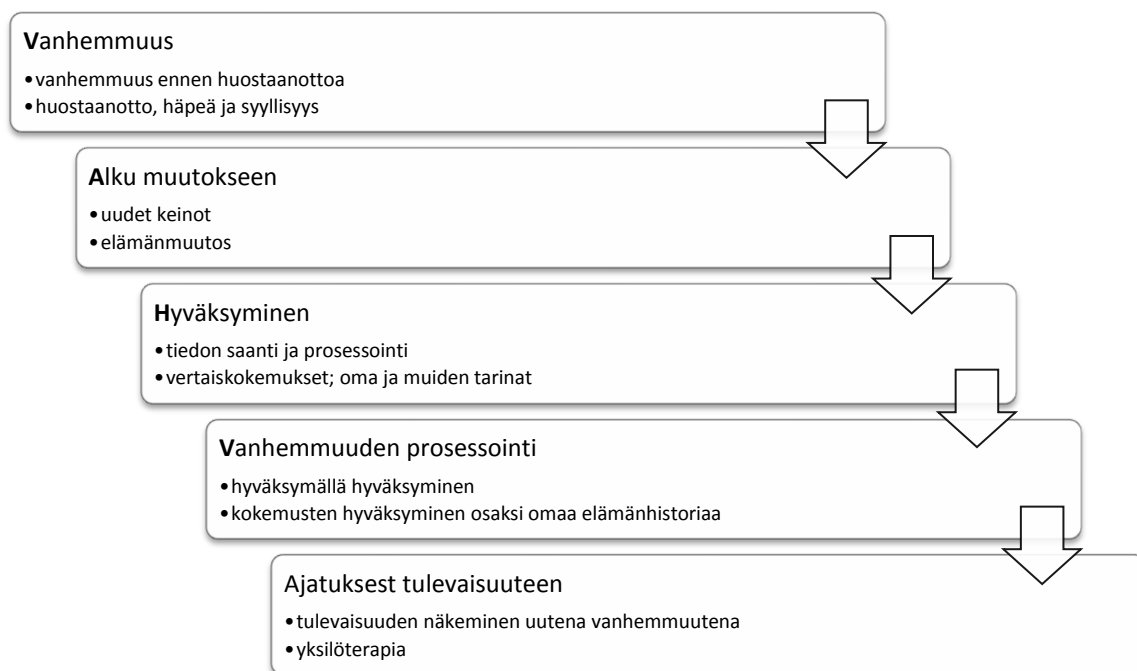
"asiakkuudesta syntyneen identiteettimuodon muutos politisoi henkilökohtaista kokemusta".

Tämä ei tarkoita päihde- ja mielenterveysongelman kieltämistä eikä myöskään roolin tai identiteetin vaihtamista toiseksi. Elämänhistoriaa ei pyyhitä pois, sosiaaliseen todellisuuteen piirtyneet jäljet ovat pysyviä. Vaikeuksista ja ongelmista toipuminen voi tapahtua kokemusten politisoitumisen prosessissa, jolloin sosiaalisissa suhteissa luotu asiakkuus hyväksytään osaksi omaa elämänhistoriaa. Prosessi on hyväksymällä hyväksymistä, joka on monimutkaisempi prosessi kuin pelkkä tunnustaminen. (mt.) Seuraavassa avaan hyväksymällä hyväksymistä, jossa näen yhtäläisyyksiä tutkittavieni vertaisryhmässä tapahtuneeseen prosessiin.

Hyväksymällä hyväksyminen on Hyvärin mukaan oman roolin tarkastelua etäännytetystä ja kokonaisvaltaisesta näkökulmasta. Vertaiskokemusten peilaaminen, jota kaikki tutkittavat mainitsivat tehneensä, luo tapoja omaksuttujen käsitystapojen ja näkemysten tutkimiseen. Oman ja vertaisten kokemusten tarkastelu sellaisena kuin ne näyttäytyvät on tosiasioiden hyväksymistä ja tämän hyväksymisen ottamista uuden identiteettityön lähtökohdaksi. Uuden muutoksen sysää liikkeelle oman pahan hyväksyntä ja hyväksynnän saaminen ja tunnustaminen. (Hyväri 2005, 223.)

Hyvärin mukaan uuden muutoksen sysäsi liikkeelle hyväksyntä. Tässä tutkimuksessa näkisän tutkittavieni muutoksen lähteneen liikkeelle vanhemman löytäessä uudet keinot ja elämäntavat, sekä toiseksi vanhempien tiedon saannista ja kolmanneksi siitä hyväksynnästä ja kannustuksesta, jota vanhemmat ovat saaneet. Vasta uusien keinojen jälkeen näen aineistossa tosiasioiden hyväksymistä ja hyväksymisen ottamista uuden identiteettityön pohjaksi, mistä jatkuu taas uusi muutosprosessi. Vertaistukiryhmällä ja muilla vertaisryhmillä on tämän tutkimuksen vanhemmille iso merkitys. Oman ja vertaisten hyväksynnän käsittelyn lisäksi vanhemmat kokivat merkitykselliseksi muiden hyväksynnän, viranomaisten kannustuksen ja hyväksynnän sekä muutokseen kannustamisen ja vanhemman huomioimisen muutoskykyisenä.

Kun tämän tutkimuksen aineistoa tarkastelee hyväksymällä hyväksymisen näkökulmasta, nousee esille eri vaiheissa olevia hyväksymisprosesseja. Muutos haastateltavilla on prosessimaista seuraavalla tavalla (kuvio 2.):

Kuvio 2. Muutos vanhemmuudessa.

Häpeästä irtautumien merkitsee Hyvärin mukaan sitä, että itseä alistava ja leimaava rooli antaa myöten. Tilalle tulee hyväksyntä, jossa aikaisempaa elämää ei enää vieroksuta eikä kielletä, vaan se hyväksytään ja liitetään osaksi itseä ja omaa tarinaa. (Hyväri 2005, 223.) Tässä tutkimuksessa kaikilla tutkittavilla oleellista on muutos. Muutosta omassa

vanhemmuudessa työstettiin vertaistukiryhmässä. Osalla muutos harppasi merkittävän askeleen vertaistukiryhmän aikana ja ryhmä tuntui merkityksellisemmältä; muutosta voisi kuvata Hyvärin sanoin häpeästä irtaantumisenä. Osalla muutos oli tapahtunut jo vuosien ajan monen ryhmän, erinäisen tuen ja avun voimin; häpeästä irtaantuminen oli tapahtunut vaiheittain. Toisilla Hyvärin häpeästä irtaantumismuutos oli ehkä pienellä alulla.

6.1 Pohdinta

Kysyin vanhemmilta, millainen tuki auttoi heitä huostaanoton aikana ja millainen lapsen palatessa kotiin. Myös tulokset jakautuivat kahtia siten, että lapsen kotiin paluu on selvä jakaja. Huostaanoton aikana ammatillinen tuki on ollut vanhemmille tärkeä. Huostaanoton aikainen tuki on ollut periaatteeltaan vanhempien muutoskykyyn uskovaa ja kannustavaa. Vanhemmat ovat kokeneet muutokseen uskomisen kannustamisena, myönteisenä palautteena vanhemman vahvuuksista sekä ajoittain tiukkoinakin vaatimuksina siitä, mikä konkreettisesti tulee muuttua ja miten.

Toinen periaate on työssä on selvästi ollut asiakkaan kohtaaminen tasavertaisena, asiakasta on arvostettu ja hän on saanut ammattilaisilta henkistä tukea muutosprosessiinsa. Kolmas tärkeä elementti tuessa on ollut luottamuksellinen suhde työntekijän ja vanhemman välillä. Kaikki kolme elementtiä, muutokseen uskomisen, asiakkaan arvokas kohtaaminen sekä luottamus kietoutuvat yhteen asiakastyöskentelyssä. Samalla ne tuottavat asiakkaalle merkityksellisiä kokemuksia siitä, että heidät hyväksytään vanhempina vielä huostaanoton aikana ja että muutos ja lapsen kotiinpaluu on mahdollinen.

Konkreettisesti edellä mainitut kolme elementtiä ovat tuottaneet pitkäjännitteistä ja suunnitelmallista sosiaalityötä joka on asiakkaalle - tämän tutkimuksen vanhemmille - tarkoittanut tukea moniin käytännön järjestelyihin, ohjeita, rinnalla kulkemista, kannustamista rohkeita väliintuloja, tiukkoja vaatimuksia. Paitsi ammatillisesta sosiaalialan työstä, vanhemmat ovat huostaanoton aikana hyötäneet myös yhteisöllisestä toiminnasta.

Huostaanoton purkamisen jälkeen vertaistuella ja materiaalisella tuella on ollut tärkeä merkitys vanhemmille. Vertaistukiryhmässä vanhemmat kokivat tulevansa hyväksytyksi

turvallisessa ympäristössä. Vuorovaikutus vertaistukiryhmässä oli merkityksellistä kaikille tämän tutkimuksen vanhemmille. Vuorovaikutus vertaistukiryhmässä merkitsi turvallista oman tarinan jakamista muiden kanssa sekä hyväksynnän saamista muilta. Myös muiden tarinan peilaaminen omaan oli merkityksellistä.

Hyväriin teoreettiseen keskusteluun liitettynä vanhempien merkitykset vertaistukiryhmästä osoittivat myös syvällisempää merkitystä vanhempien muutosprosessissa. Itsensä hyväksyminen ja identiteettityö mahdollistuu turvallisessa hyväksyvässä vertaistukiryhmässä.

Tutkimuksen teon aikana lastensuojelun sosiaalityö on ollut yhteiskunnassa vahvasti esillä. Tämän tutkimuksen vanhemmat ansaitsevat tutkimuksen myötä tulla esille - aivan kuin heihin kohdistunut sosiaalityökin. Tämän tutkimuksen ansio yhteiskunnalliseen ja ammatilliseen keskusteluun on tuoda esille se, että sosiaalityöllä on sekä vaikuttavuutta yksilötasolla että tehokkuutta yhteiskunnallisella tasolla. Tutkittavieni prosessit osoittavat, miten sosiaalityö on tukenut vanhempia niin, että kalliit laitospaikat on voitu lakkauttaa ja lapset palata kotiin.

Oma tutkimusprosessini on ollut mielenkiintoinen mutta työläs, tutkimusprosessin aikana olen työskennellyt lastensuojelun sosiaalityössä. Käytännön työn ja opiskelun yhdistelmä on raskas mutta hedelmällinen kokemus; opiskelusta sain tietoa käytännön työhöni ja toisinpäin. Työn, opiskelun ja perheen yhdistämisessä tulee väistämättä ajan puutetta ja se näkyy työssäni. Tutkimuksen puutteena näen sen, ettei siinä riittävästi keskustella lähteiden kanssa. Toisena puutteena näen sen ettei siinä perehdytä riittävästi huostaanottojen purkamiseen: kuinka paljon huostaanottoja puretaan ja mikä kotiutumisen on mahdollistanut sekä miten kotiutuminen on onnistunut Suomessa tai ulkomailla. Vahvuutena näen sen, että aiheeseen on tutustuttu jo ennen haastatteluita riittävästi ja että haastattelut onnistuivat mielestäni hyvin.

7 Lähteet

- Berg, Kristiina 2008: Äitiys kulttuurisina odotuksina. Väestöliitto. Helsinki
- Berg, Kristiina 2009: Kulttuuriset odotukset äitiyden rakentajina. *Janus* 17 (2) 2009, 170–175.
- Berry, Marianne & McCauley, Kelly & Lansing, Tracie 2007. Permanency through Group Work: A Pilot Intensive Reunification Program. *Chil Adolesc Soc Work J* (2007) 24: 477–493.
- Eronen, Tuija 2007: Katsaus 2000 -luvulla julkaistuun Suomalaiseen lastensuojelu tutkimukseen. Osoitteessa: <http://www.sosiaaliportti.fi/File/2f272051-7b88-4b1c-b0b6-55b1c3bee3e/2000-luvulla%20julkaistu%20lastensuojelututkimus%202007.pdf>. Viitattu 30.4.2011.
- Gerring, Charyl E. & Kemp, Susan P. & Marcenko, Maureen 2008: The Connections Project: A Relational Approach to Engaging Pirth Parents in Visitation. *Chil Welfare League of America*. Vol. 87. 6–30.
- Granfelt, Riitta 1998: Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki.
- Granfelt, Riitta 2002: Pahasta kirjoittaminen. Teoksessa Laitinen Merja & Hurtig Johanna (toim.): Pahan kosketus. PS-kustannus. Jyväskylä. 127–141.
- Granfelt, Riitta 2004: Marginaalitarinoita. -asunnottomuuden, päihteiden ja rikosten kierre naisten ja miesten tulkitsemana. Teoksessa Kuronen, Marjo & Granfelt, Riitta & Nyqvist, Leo & Petrelius, Päivi (toim.): Sukupuoli ja sosiaalityö. PS-Kustannus. Juva.
- Granfelt, Riitta 2007: "Oppisin elämään tämän riippuvuuteni kanssa" tutkimus naisvanken päihdekuntoutuksesta Vanajan vankilassa. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 2/07. Osoitteessa: www.rikosseuraamus.fi. Vitattu 19.6.2012
- Gothi, Raili 1991: Omaiset – loppuun palaneita ihmisiä vai käyttämätön voimavara. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisu 1991:1. Helsinki.
- Hokkanen, Liisa 2003: Vapaaehtoinen ja vertainen auttaminen. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.): Sosiaalisen vaihtuvat vastuut. PS-kustannus. Juva.
- Hokkanen, Liisa 2009: Empowerment valtaistumisen ja voimaantumisen dialogina. Teoksessa Mäntysaari, Mikko & Pohjola, Anneli & Pösö, Tarja (toim.): Sosiaalityö ja teoria. PS-kustannus. Jyväskylä, 315 - 337.
- Hyväri, Susanna 2005: VERTAISTUEN JA AMMATTIAUTTAMISEN MUUTTAVAT SUHTEET. Teoksessa Marianne Nylund & Anne Birgitta Yeung Vapaaehtoistoiminta, anti arvot ja osallisuus. Vastapaino. Jyväskylä, 214–235.
- Hyytinen, Riitta 2007: Lapsi, huumeperhe ja toivo. Lapsen todellistuminen huumeperheen kuntoutusprosessissa. Ensi- ja turvakotien liitto. Helsinki.
- Jauhiainen, Riitta & Eskola Marjatta 1994: Ryhmäilmiö. WSOY. Juva.
- Kalland, Mirjam, 2004: Vauvan ja lapsen kehityksellisten tarpeiden huomioiminen lastensuojelussa. Teoksessa Puonti, Annamajja & Saarnio, Tuula & Hujala, Anne (toim.): Lastensuojelu tänään. Tammi. Helsinki, 119–140.
- Kinnunen, Petri 1998: Hyvinvoinnin ruletti – Tutkimus sosiaalisen tuen verkostojen jäsentyämisestä 1990-luvun lopun Suomessa. Lapin yliopistopaino. Rovaniemi.
- Klap, Kaija, 2005: Perheen merkitys sijoitetun lapsen kuntoutumisprosessissa. Teoksessa Laaksonen, Sari & Kemppainen, Martti (toim.): Oljista, risuista vai tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukemista tekijöistä sijaishuollossa. Lastensuojelun keskusliitto. Helsinki.
- Koisti-Auer, Anna-Liisa 2002: ”... Vaikka elämä oli välillä jo tosi kunnossa”: huostaanottokriisin selvittely –projektin loppuraportti. SOS-lapsikylä. Espoo.

- Korpinen, Johanna 2008: Istuntoja institutionaalisen katseen alla. Tampere University Press. Tampere.
- Kortteinen, Matti 1982: Lähiö, tutkimus elämäntapojen muutoksesta. Otava. Helsinki.
- Kumpusalo, Esko 1991: Sosiaalinen tuki, huolenpito ja terveys. Sosiaali- ja terveyshallituksen raportteja 8/1991. Valtion painatuskeskus. Helsinki.
- Kujala, Virpi 2006: Sijoitettujen lasten biologisten vanhempien tukeminen. Sininauhaliitto ry. Helsinki.
Osoitteessa:
http://www.sininauhaliitto.fi/data/liitteet/eep_opas_biologisten_vanhempien_tukeminen.pdf Viitattu 14.9.2001.
- Kuronen, Marjo 2004. Valtaistumista vai voimaanvaraistumista - feministisiä näkökulmia empowermentin sosiaalityön käsitteenä ja käytäntönä. Teoksessa Kuronen, Marjo & Granfelt, Riitta & Nyqvist, Leo & Petrelius, Päivi (toim.): Sukupuoli ja sosiaalityö. PS-Kustannus. Jyväskylä.
- Kuula, Arja 2006: Tutkimusetiikka, aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Vastapaino. Tampere.
- Kähkönen, Päivi 1992: Biologisen perheen huomioonottaminen lapsen huostaanotossa ja sijoituksessa. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Laakso, Riitta & Saikku Peppi 1998: Hyvä huostaanotto? Stakes. Helsinki.
- Laakso, Riitta, 2009: Arjen rutiinit ja yllätykset: etnografia lastenkotityöstä. University Press. Tampere.
- Laine, Timo 2001. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola Juhani & Valli Raine (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS-kustannus. Juva. 26–42.
- Laine, Timo 2010. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola Juhani & Valli Raine (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS-kustannus. Juva. 28–45
- Laitinen, Merja & Ojaniemi, Pekka & Tallavaara, Marja-Sisko 2007: ”Nyt kuullaan meitä asiakkaita” – Tutkimus kohtaamisesta, tiedosta ja osallisuudesta lastensuojelun työprosesseissa. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B53. Lapin yliopisto. Rovaniemi.
- Laitinen, Merja & Uusitalo, Tuula 2007: Sensitiivisen haastattelututkimuksen eettiset haasteet. Janus. Sosiaalityön ja sosiaalipolitiikan aikakauslehti 15 (4), 316–332.
- Laitinen, Merja & Kempainen, Tarja 2010. Asiakkaan arvokas kohtaaminen. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.): Asiakkuus sosiaalityössä Gaudeamus. Helsinki.
- Laitinen, Merja & Väyrynen, Sanna 2011: Eettiset haasteet lastensuojelun sosiaalityön prosessissa. Teoksessa Pehkonen, Aini & Väänänen-Fomin, Marja (toim.): Sosiaalityön arvot ja etiikka. PS-kustannus. Juva.
- Lastensuojelu 2009: Tilastoraportti. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.
Osoitteessa: http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2010/Tr29_10.pdf. Viitattu 13.9.2011.
- Nousiainen, Kirsi 2004: Lapsistaan erillään asuvat äidit. Äitiysidentiteetin rakentamisen tiloja. Minerva. Jyväskylä.
- Pelkonen, Marjaana 1994: Lapsiperheiden voimavarat ja niiden vahvistaminen hoitotyön keinoin . Kuopion yliopiston painatuskeskus. Kuopio.
- Pitkänen, Miia 2011: Vastuun paikka! Vanhempien tukeminen lapsen huostaanotossa. Soccan ja Heikki Waris –instituutin julkaisusarja nro 26, 2011. Osoitteessa www.socca.fi Viitattu 15.11.20011.

- Pohjola, Anneli 2010: Asiakas sosiaalityön subjektina. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.): Asiakkuus sosiaalityössä. Gaudeamus. Helsinki.
- Pohjola, Anneli 2012: Moniulotteinen vaikuttavuus. Teoksessa Pohjola, Anneli & Kemppainen, Tarja & Väyrynen, Sanna (toim.): Sosiaalityön vaikuttavuus. Lapin yliopistopaino. Rovaniemi, 9–15.
- Pölkki, Pirjo 2004: Lastensuojelutyön tutkimus- ja kehittämistoiminta. Teoksessa Puonti, Annamajja & Saarnio, Tuula & Hujala, Anne (toim.): Lastensuojelu tänään. Tammi. Helsinki.
- Rauhala, Pirkko-Liisa & Vironkangas, Elina 2011: Sosiaalityön tutkimuksen etiikka, opettaminen ja tietoarvo. Teoksessa Pehkonen, Aini & Väänänen-Fomin, Marja (toim.): Sosiaalityön arvot ja etiikka. PS-kustannus. Juva.
- Räty, Tapio 2010: Lastensuojelulaki, käytäntö ja soveltaminen. Edita. Helsinki.
- Saarikallio-Torp Miia, Heino Tarja, Hiilamo Heikki, Hytti Heilka & Rajavaara Marketta 2010: Lapset huostassa, vanhemmat ahdingossa. Teoksessa Kangas, Olli & Hämäläinen, Ulla (toim.): Perhepiirissä. Kelan tutkimusosasto. Helsinki.
- Saarnio, Tuula 2004: Perhetyö lastensuojelussa. Teoksessa Puonti, Annamajja & Saarnio, Tuula & Hujala, Anne (toim.): Lastensuojelu tänään. Tammi. Helsinki. 240–255.
- Saint-Jacques, Marie-Christine & Drepeaun, Sylvie & Lessard, Geneviève & Beaudoin, André 2006: Parent Involvement Practices in Child Protection: A Matter of Know-How and Attitude. *Child and Adolescent Social Work journal*, Vol 223, No. 2, April 2006. 196–211
- Siekinen, Kirsi 2010: Syvähaastattelu. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin I Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalla tutkijalle. Toimittaneet. PS-kustannus. Jyväskylä. 45–60.
- Siitonen, Juha 1999: Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Oulun yliopisto. Oulu.
- Sinko, Päivi & Vironkangas, Elina 2009: Rajallisia äitiysidentiteettejä – Huumeita käyttäneiden naisten kertomuksia lastensa huostaanotoista. *Janus. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön aikakauslehti*. 2009 (2) Vol 17. 104–120.
- Sinko, Päivi & Vironkangas, Elina 2009: Huumeet ja äitiys. Rajallisia äitiysidentiteettejä - Huumeita käyttäneiden naisten kertomuksia lastensa huostaanotoista. *Janus* 2009, vol 17. 104–120.
- Somerkivi, Päivi 2000: ”Olen verkon silmässä kala”, vammaisuus kuntoutuminen ja selviytyminen sosiaalisen tuen verkostoissa. Valopaino Oy. Helsinki.
- Tarkka, Marja-Terttu 1996: Äitiys ja sosiaalinen tuki. Ensisynnyttäjän selviytyminen äitiyden varhaisvaiheessa. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2002: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Gummerus kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Tuominen, Eila 1994: Elämänmuutos ja muutoksen hallinta. Tutkimus leskeksi jäämisen taloudellisista, terveydellisistä ja sosiaalisista vaikutuksista sekä leskeyteen sopeutumisesta. *Eläketurvakeskuksen tutkimuksia* 1994:1.

Muut lähteet:

- Hiltunen, Tarja 2005: Äitien voimaantumien lasten huostaanoton jälkeen. Pro gradu – tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä. Osoitteessa: https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/8895/URN_NBN_fi_jyu-2005225.pdf?sequence=1 Viitattu 13.9.2011.
- Koivuluoma, Kirjo & Pasanen Jenni & Santalahti Niina 2009: Huostaanotettujen lasten vanhempien kokemuksia tuesta ja tuen tarpeista huostaanotto-prosessin aikana.

- Opinnäytetyö. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylä. Osoitteessa: https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/17820/jamk_1237967730_9.pdf?sequence=2 Viitattu 14.9.2011
- Pirinen, Maria 2005: Päihdeäitien kokemuksia lastensuojelun tukitoimista. Pro gradu – tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä. Osoitteessa: https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/12752/URN_NBN_fi_jyu-200699.pdf?sequence=1 Viitattu 14.9.2011.
- Pylväs, Annamaria 2010: "Yksinhän sen kohtaa, mut ilman tukee siit ei selvii" huostaanoteetujen lasten vanhempien kokemuksia tuesta ja tuen tarpeesta sekä vanhemmuuden haasteista huostaanoton eri vaiheissa. Pro -gradu tutkielma. Lapin yliopisto.
- Rautakorpi, Sonja 2007: Äiti ja lapsen huostaanotto – Äitien kokemuksia lapsen huostaanottoprosessista ja äitiydestä huostaanoton jälkeen. Sosiaalityön Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä. Osoitteessa: https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/17820/jamk_1237967730_9.pdf?sequence=2. Viitattu 13.9.2011.

LIITE 1 Opinnäytetyöt, valmistumisvuosi, haastateltavien määrät sekä korkeakoulu ja pääaine.

Kirjoittaja	vuosi	haastatellut	pääaine/korkeakoulu
Hiltunen Tarja Äitien voimaantuminen huostaanoton jälkeen	2005	7 äitiä Tukiryhmästä	Jyväskylän yliopisto, aikuiskasvatuksen pro gradu -tutkielma
Koivuluoma Kirsi, Pasanen Jenni ja Santalahti Niina Huostaanotettujen lasten vanhempien kokemuksia tuesta jättyneiden tarpeista huostaanottorpsesin aikana	2009	2 isää 7 äitiä	Jyväskylän ammattikorkeakoulu Sosionomi opinnäytetyö
Pirinen Maria Päihdeäitien kokemuksia lastensuojelun tukitoimista	2005	11 äitiä AA-ryhmästä	Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntapolitiikan pro gradu -tutkielma
Poutanen Heidi ja Virve Verkka "Lastensuojelun lähityöntekijä on kuin lottovoitto" huostaanotettujen lasten vanhempien kokemuksia tuen saamisesta ja sen tarpeesta lastensuojelun lähityöntekijä -hankkeen näkökulmasta.	2006	10 vanhempaa lastensuojelun lähityöntekijä hankkeesta	Laurea- Ammattikorkeakoulu Sosionomi opinnäyte
Pylväs Annemaria "Yksinhän sen kohtaa, mut ilman tukea siit ei selvi" : huostaanotettujen lasten vanhempien kokemuksia tuesta ja tuen tarpeista sekä vanhemmuuden haasteista huostaanoton eri vaiheissa. Pro gradu -tutkielma. Lapin yliopistopaino. Rovaniemi.	2010		Lapin yliopisto, Sosiaalityön pro gradu -tutkielma
Routakorpi Sonja Äiti ja lapsen huostaanotto äitien kokemuksia lapsen huostaanotto prosessista ja äitiydestä huostaanoton jälkeen	2007	13 äitiä	Jyväskylän yliopisto, Sosiaalityön pro gradu-tutkielma